Güven Toplumunun İnşası

Şiddetin Anatomisi ve Çözüm Yolları

KADEM
KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ

Güven Toplumunun İnşası

Şiddetin Anatomisi ve Çözüm Yolları

KADEM
KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ

GÜVEN TOPLUMUNUN İNŞASI
ŞİDDETİN ANATOMİSİ VE ÇÖZÜM YOLLARI

YAZARLAR:
DR. ÖĞR. ÜYESİ SALİHA OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU
PROF. DR. ALİYE MAVİLİ
PROF. DR. AHMET GÖKCEN
DOÇ. DR. M. EMİN ALŞAHİN
DR. ÖĞR. ÜYESİ KERİM ÇAKIR
PROF. DR. İSMAİL HAKKI ÜNAL
DOÇ. DR. NECMİ KARSLI

EDİTÖRLER:
DR. ÖĞR. ÜYESİ SALİHA OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU
ARZU ARIKAN

YAPIM VE BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK
ABE MEDYA VE YAYINCILIK LTD. ŞTİ.
BİRACILAR SOKAK NO: 3
MECİDİYEKÖY, ŞİŞLİ / İSTANBUL

GRAFİK TASARIM
ERSAN TOPUZ

ISBN:
978-605-83001-1-8

BASKI
1. BASKI, 2020, İSTANBUL

İLETİŞİM
KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ
GENEL MERKEZ
KÜÇÜK ÇAMLICA MH. KISIKLI CD. NO: 112/A
ÜSKÜDAR / İSTANBUL

TEL: +90 (216) 325 03 07
FAKS: +90 (216) 325 03 09
www.kadem.org.tr
info@kadem.org.tr

İçindekiler

Güven Toplumunun İnşasında Fertlerin Rolü 4
DR. ÖĞR. ÜYESİ SALİHA OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU

Şiddetin Psikolojik ve Sosyal Boyutları 12
PROF. DR. ALİYE MAVİLİ

Kadına, Çocuğa ve Güçsüz İnsanlara Karşı Uygulanan Şiddetle Mücadelenin Hukuki Boyutu 52
PROF. DR. AHMET GÖKCEN
DOÇ. DR. M. EMİN ALŞAHİN
DR. ÖĞR. ÜYESİ KERİM ÇAKIR

Kur'an ve Sünnet Açısından Şiddet Sorunu 80
PROF. DR. İSMAİL HAKKI ÜNAL

Küresel Sorun Şiddet ve Çözüm Yolları 106
DOÇ. DR. NECMİ KARSLI

Güven Toplumunun İnşasında Fertlerin Rolü

DR. ÖĞR. ÜYESİ SALİHA OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Hukuk Tarihi Anabilim Dalı / KADEM Yönetim Kurulu Başkanı

Güven Toplumunun İnşasında Fertlerin Rolü

Güven Toplumu Neden Önemlidir?

Güven, insana kendini güçlü hissettiren, sevgi ve merhamet duygularını açığa çıkaran en temel duygudur. Güvensizlik hissi ise genellikle kişide korku ve öfke uyandıran, sosyal ilişkilerde yanlış kararlar vermesine sebep olan psikolojik ve manevî bir durumdur. Kendini güvensiz hisseden kişiler, bu duyguyla baş etmeye çalışırken, çoğu zaman sonradan pişman olacakları fiillerde bulunabilirler.

Toplumda şiddetin yaygınlaşması da öncelikle güvensizlik duygusu ile açıklanabilir. Zira bu duygu zamanla kişinin korku ve belirsizlik duyguları ile beslenir. Şiddetin yaygınlaşmasında etkili olan bir diğer sebep ise değerlerden uzaklaşmaktır. Güven toplumunun sağladığı barış ortamı ile insanlar kültürel değerleri öğrenir, benimser ve davranışlarına yansıtır. Güvensiz bir toplumda ise kişilerin değerlerine sahip çıkması, erdemli davranışlar sergileyebilmesi daha zordur, iyi olanı yapma ve kötü olandan uzak durma eğilimleri zayıf kalabilir.

İnsanları şiddete maruz kalmaktan korumak ve şiddet uygulayanların caydırıcı cezalar almalarını ya da rehabilite olmalarını sağlamak, güven toplumunun oluşmasında son derece etkindir. Muhatabı her kim olursa olsun, bir toplumda zorbalık, ayrımcılık ve haksız uygulamalar devam ettiği sürece orada güven ve emniyetin hâkim olduğundan bahsetmek ne yazık ki mümkün değildir.

Toplumsal araştırmalar şiddetten daha çok etkilenenlerin kadınlar ve çocuklar olduğunu ortaya koyuyor. Ülkemizde ve dünyada da kadınların sadece kadın oldukları için belli ayrımcılıklara maruz kaldıkları biliniyor. İnsan onuruna yakışmayan söz konusu durumların yaşanma sebebi, zaman zaman kadınların zayıf yaradılışına indirgenebiliyor. Kadınlara, taşıyabileceklerinin üzerinde sorumluluk yüklenmesi de ailede ve toplumsal düzeyde dengelerin altüst olmasına sebep oluyor. Sonuç itibariyle bu durum hiç kimseyi mutlu etmiyor. Çünkü gerçek mutluluk, toplumdaki herkesin ortak çabası ile yakalanabilen bir duyguyu ifade eder.

Bilindiği üzere kadın, yaradılışı gereği erkekten farklı nitelikler arz eder. Bazı kültürlerde bu farklılıklar birer avantaja dönüşürken, bazılarında dezavantaj sayılabilir. Toplumlar, sahip oldukları anlayış ya da inançları doğrultusunda kadın ve erkekten belli rolleri üstlenmelerini bekler. Hatta aynı inanca mensup farklı topluluklarda dahi, bu roller kültürün etkisiyle değişebilir. Dolayısıyla kadın ve erkek tabiatında var olan farklılıkların aslında bir üstünlük sebebi olmadığını söylemek mümkün.

Kadın ve erkeği, farklı alanlarda güçlü niteliklerle donatılmış iki insan olarak kabul etmek, bu alanda bize önemli bir açılım sağlar. Nitekim cinsler arasındaki farklılıklar, onların bir

araya gelmesini ve birbirleriyle tamamlanmalarını kolaylaştırır. Fakat toplumsal gerçeklikler değerlendirildiğinde çoğunlukla kadınların ontolojik anlamda eksik ya da kusurlu sayıldıkları da göz ardı etmememiz gereken bir yanılgıdır. Bu sebeple çoğu kültürde insan olarak erkeklerin sahip olduğu pek çok haktan kadınların mahrum kalmaları normal karşılanır. Özellikle "adalet mülkün temelidir" anlayışı ile şekillenen toplumlarda bu durumun ciddi bir tezat oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Bizler KADEM olarak öncelikle cinsiyet adaletine dikkat çekmek istiyoruz. Cinsiyet adaleti kavramı, kadın ve erkeğin ancak yaradılış özelliklerine uygun alanlarda sorumluluk almalarını ifade eder. İnsanlara güçlerinin üzerinde bir yük teklif edilmesinin önüne geçmek için vurguladığımız bu kavram, doğuştan gelen hakların da koruyucusudur. Böylelikle ne kadının ne de erkeğin kendi tabiatları içinde yaşarken mutlu ve başarılı olmalarının önünde toplum yapısından kaynaklanan bir engel kalmaması hedeflenir. Hem yaşadığımız coğrafya hem de çalışma alanımızda edindiğimiz tecrübe bize şunu gösteriyor: Kadınların maruz kaldığı haksızlıklar görmezden gelindikçe, ne yazık ki kadınlarla birlikte aileler ve toplum da hiç istenmeyen sonuçlara sürükleniyor.

Meseleye daha yakından bakabilmek için kabul etmemiz gereken bir gerçekliği de hatırlayalım: Toplum da insan gibi canlı bir organizmadır ve sürekli dönüşüm halindedir. Bu dönüşümler bazen daha yavaş ve belirsiz, bazen daha hızlı olabilir. Toplumsal roller de bu dönüşümlerden etkilenir. Hızlı dönüşüm yaşanan dönemlerde insanların yeni rollere adaptasyonunda bazı zorlanmalar ortaya çıkabilir. Nitekim 19. yüzyıl itibariyle hayatın akışını belirleyen pek çok unsur değişim gösterdi. Bu süreçte kadın ve erkeklerin de sorumluluk alanları genişledi. Kadın ve erkek karşılıklı olarak birbirleri ile ilgili yeni beklentiler geliştirmeye başladı. Zaman zaman bu beklentilerin muhataplarına aktarılması, kabul görmesi ya da karşılanması sancılı süreçlere dönüştü. Örneğin evin dışında hayatın farklı alanlarında da var olmak isteyen kadınlar, bu isteklerini ifade etmenin çeşitli yollarını buldular. Eğitim alarak ve çalışma hayatına katılarak mesleklerini icra ederken, önceki kadınlardan daha fazla sorumluluk üstlendiler. Bu durumla paralel olarak ailelerde çocuk bakımı ve yetişmesi sürecinde babaların daha çok rol üstlenmesi de bir ihtiyaç haline geldi. Bu durum şüphesiz, çiftler arasında karşılıklı anlayışın gelişmesini de gerekli kıldı. Ancak tarafların ihtiyaç duyduğu anlayış ve gelişimi gösteremeyen ailelerde iletişimsizlik, tahammülsüzlük ve ne yazık ki birbirinin hakkına riayet etmeme baş göstermiş oldu.

Genel itibariyle günümüzde kadınların bireysel tercihlerde bulunma imkânı genişliyor. Aslında her insanın en doğal hakkı olan iradesini kullanmak ve gerçek bir fail olarak eylemlerine karar vermek, kadınlar söz konusu olduğunda zaman zaman göz ardı edilebiliyor. Toplumsal

dengenin sağlanabilmesi adına, hayatın her alanında kadınların var olması ve söz haklarının muhafaza edilmesinin çok belirleyici olduğuna inanıyoruz.

Biz çalışmalarımızda ayrıca kadın ve erkeği, hayatı imar etme noktasında ortak sorumluluk almaya davet ediyoruz. Ancak bu şekilde adaletin sağlanabileceğine ve güvenli toplumlardan bahsedilebileceğine inanıyoruz. Nitekim bu noktada Hz. Peygamber'in güvenli toplum ile ilgili projeksiyonu bizim için oldukça ilham vericidir: ***"Gün gelecek bir kadın Hire'den Kâbe'ye kadar hiç kimseden korku duymadan seyahat edebilecek."*** *[1]* hadisinde Hz. Peygamber, güven toplumunu kadınların emniyeti ile tasvir ediyor. Buradan medeni toplumlardaki güvenlik meselesinin, yalnızca şahsi sorumlulukla değil, aynı zamanda toplumun emanet bilinciyle de yakından ilgili olduğunu anlıyoruz. Emanet bilincinin de ancak saygı, hak ve hukuk, sözünde durmak gibi değerlerle sağlanabileceğini unutmamak gerekiyor.

Güven toplumu oluşturmak, medeniyet inşasının temel dayanağıdır. Toplumsal çatışmaların sona ermesi ile gerçekleştirilen bütün sözleşmeler, karşılıklı güven esasına dayanır. Taraflar, artık kaba kuvvete başvurmayacakları ve sözleştikleri hususlar çerçevesinde hareket edecekleri konusunda birbirlerine teminat verirler. Bu teminat ile hukukun üstünlüğünü tanımış olurlar. Aynı zamanda yerleşik hayatı benimsemeye ve nitelikli kültürel ürünler sunmaya başlarlar. İnsani değerlere katkıda bulunma ile devam eden bu süreç, köklü medeniyetlerin oluşması için gerekli şartları da içinde barındırır.

"İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" ifadesi hepimiz için anlamlı bir vurgu içerir. Aslında bu ilişki yalnızca insanın devlet organizasyonunu beslediği tek yönlü bir ilişki değil, etkileşimsel bir döngüdür. İnsan, hayatı boyunca pek çok şeyin doğrudan ya da dolaylı olarak sebebidir. Dolayısıyla yaşadıklarımızın kendi irademiz dışında gerçekleştiğini düşünmek hatalı bir çıkarım olacaktır. Çünkü her birimiz önce kendi hayatımızda, sonra sorumlu olduğumuz alanlarda iyiliği topluma yaymakla sorumluyuz.

Güven Toplumu Nasıl Yapılanır?

Güven toplumunun inşası, o toplumu oluşturan insanların kendilik bilinçlerinin yerinde öz saygılarının yüksek ve güvenilir kişiler olmasıyla doğrudan ilgilidir. Aynı zamanda güvenli toplum hiç şüphesiz güvenilir insanların yetişmesine de önemli katkı sağlar. Bu anlamda kişi ve toplum, birbirinden beslenen iki yapıdır. Dolayısıyla hem kişiler hem toplumsal kurumlar, hayatı imar etme ve güvenilirliğin oluşması noktasında ortak bir sorumluluğu paylaşır.

Güven toplumu, insanlara huzur içinde yaşayabilecekleri bir ortam sunar. Geleneksel dönemde bütün ilişkilerin yüz yüze yaşandığı topluluklar, günümüze nispeten güven toplumu olmaya

[1] Buhari, Menâkıb, 25.

daha yatkındır. Zira bu topluluklar daha ziyade küçük gruplardan oluşur ve böylelikle grup üyelerinin birbirini yakından tanıması kolaylaşır. İnsanlar hem birbirlerine bağlılık duyar hem de onları grup yapan ortak ilkelere aidiyet hisseder. Dolayısıyla birbirlerinden emin olmaları daha kolaydır. Aralarına katılan yabancıları ya da grup ilkelerine aykırı davrananları fark etmeleri de zor olmaz. Bu anlamda geleneksel dönemde var olan bir sosyal grubun, kendi güvenliğini sağlamak adına birtakım mekanizmalara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Modern dönemde ise toplumlar farklı aidiyetleri olan kişileri bir araya getirdi. 19. yüzyıldan itibaren dünya sahnesinde yaşanan savaşlar, değişen siyasi rejimler ve kitlesel göçlerle birlikte nüfus yoğunluğu daha çok şehirlere taşındı. Ayrıca teknolojinin sağladığı iletişim ve ulaşım imkânları da şehirlerin demografik yapısını ciddi düzeyde etkiledi.

Günümüzün modern şehrinde, inancı, kültürü, hayat görüşü birbirinden çok farklı insanlar bir arada yaşıyor. Dolayısıyla sokağa çıkan her insan, yanından geçen birinden ne kadar emin olabileceğini sorgulamak zorunda kalıyor. Bu sebeple sosyal mesafenin korunması önem arz ediyor.

Öte yandan değişen toplumsal şartlar, bir şehirde yaşayan yerli yabancı farkını da azaltıyor. Bir muhite ait olmak gün geçtikçe zorlaşıyor. Bunun sonucu olarak insanların kültürel anlamda kimlik edinmeleri muğlak bir sürece dönüşüyor. Aynı zamanda insanlar yaşadıkları sosyal gruplara aidiyet hissetmekte, manevi ve kültürel değerlerini benimsemekte de güçlük çekiyorlar. Bu süreci kendine yabancılaşma olarak tanımlamak mümkündür.

Dolayısıyla modern dönemde yaşamak, toplumsal hafızayı bulanıklaştıran bir etki uyandırıyor. İnsanlar, mukim oldukları yerden ve aşina oldukları sosyal çevrelerden çoğu zaman uzak kalıyor. Bu durum güven duygusunun oluşmasını zorlaştırdığı gibi, çok geniş bir spektrumda iletişimsizliği de beraberinde getiriyor. Kendi benliğini ve değerlerini tanıyıp içselleştiremeyen insanın, başkasına hitap etmesi ve onu anlayabilmesi gün geçtikçe daha karmaşık bir hal alıyor. Bu noktadan sonra ilişkiler çoğunlukla sürdürebilirliğini kaybediyor.

Günümüzde toplumu güvensiz kılan temel sebepleri şu şekilde özetlemek mümkün: Kimlik ve aidiyetlerin belirsizleşmesi ile oluşan iletişim güçlüğü ve değer kaybından kaynaklanan suça yatkınlık. Taraflar arasında sağlıklı bir iletişim kurulamadığında, bazı insanlar için kaba kuvvet ne yazık ki iletişimin yerini alıyor. Kendini doğru ifade edememenin bir sonucu olan şiddet, zamanla bir kültüre dönüşerek, bir süre sonra sadece aile içinde kalmayıp, toplumun diğer fertlerine ve farklı meslek gruplarına yönelerek toplumsallaşıyor. Özellikle kadına yönelik şiddetin farklı dinamikleri olmakla birlikte, genel anlamıyla şiddet, erkeği, çocuğu, genci, yaşlıyı, öğretmeni, doktoru vd. de içine alarak artıyor. Dolayısıyla bu sorunlara çözüm bulmak şüphe yok ki bütüncül bir çabayı gerekli kılıyor. Eğitim müfredatlarından medya içeriklerine, hukuk düzenlemelerinden sosyal politikalara kadar pek çok alanda eşgüdümlü bir yönetim sistemi benimsenmesi şiddetin önüne geçilmesinde ciddi bir etki uyandıracaktır.

Değer kaybına sebep olan başka bir etki de adalete duyulan inancın zedelenmesidir. Toplumda maddi manevi her türlü hak ve sorumluluğun insanlar arasında adil paylaşıldığı

bir düzen oluşturmak esastır. Şüphe yok ki bu düzenin korunamadığı bütün durumlarda anomali ve kaos çıkması kaçınılmaz hale gelir.

Adaletin tesis edilmesi, güvenli bir toplum oluşması sürecinde vazgeçilmez bir unsurdur. Bu süreçte din, inananlar için bağlayıcı şartlar öne sürerek kişi ve toplulukların davranışlarına yön verir. Böylelikle sosyal yapıyı hem inşa eder hem de korur. Benzer şekilde eğitim de kişilerin sosyal grupla bütünleşme süreçlerini destekler. Eğitim ayrıca kültürel mirasın aktarımında da etkindir. Siyasi ve iktisadi kurumlar, uyguladıkları pratiklerle gerek söz konusu mirasın aktarımını sağlamayı gerekse kişileri belli ortak noktalarda birleştirir. Modern dönemde ise kitle iletişim araçlarının sosyal alanda kişilerin düşünce ve davranışları üzerinde belirleyici rol oynadığı söyleyebiliriz. Hiç şüphesiz toplumun şekillenmesi üzerinde başat rollerden biri de aileye aittir. Aile yapısı kuvvetli olan topluluklar, adil ve güvenli toplum olma halini daha nitelikli şartlarda sürdürebilirler. Ayrıca istişare kültürünün canlı tutulması da şeffaf bir işleyişi beraberinde getirerek toplumdaki güven ortamını kuvvetlendirecektir. Zira kişiler, kolektif farkındalık ve aksiyon olmadan ne güvenli bir toplum inşa edebilir ne de var olan güveni koruyabilirler. Güven toplumunun inşası ve sürdürülmesi için insani değerleri muhafaza eden sağlam bir ahlaki arka plan ve güçlü bir irade hâkim olmalıdır.

Güven toplumunu oluşturmak ve korumak için belirlenen kurallar, öncelikle kötülüğü engellemeyi hedefler. Hukuki düzenlemelerde, kamu vicdanının tatmin olması da önemlidir. Zira suçlara karşılık uygulanan cezaların kültürel anlamda insanları teskin etmesi beklenir. Aksi takdirde herkes kendi adaletini kendisi tesis etmek ister ki, bu da şüphesiz büyük bir kaosa yol açar.

Güvenli toplum oluşturmanın gayesi insanların birlik halinde yaşamalarını sağlamaktır. Çünkü toplumdaki birlik hali sosyal yapıyı güçlü kılar. Güçlü sosyal yapı içinde yaşayan kişilerin kendilik bilinçleri de güçlü olur. Böylelikle diğer insanlarla doğru iletişim kurar ve sağlam bağlar edinirler. Kendini rahatlıkla ifade eden ve özgüveni yüksek kişilerden oluşmuş toplulukların yabancıları tehdit olarak algılama olasılığı da düşüktür. Daha ziyade onların farklılıklarını tolere etme ve hoş görme eğiliminde olurlar hatta sevgiye dayalı ilişkiler dahi kurabilirler. Çünkü sevgi bağının kurulması için öncelikle insanların kendini güvende hissetmeleri gerekir.

Bu anlamda Hz. Peygamber'in öteki ile yaşama konusundaki tutumu tarihi bir örneklik sunar. İnananlarla birlikte Mekke'den hicret eden ve Medine'yi vatan edinen Hz. Peygamber, Medine'de Yahudilerle birlikte yaşayacakları hayatı düzenlemek adına bir sözleşme yapar. Medine Vesikası olarak bilinen bu sözleşmede, taraflar karşılıklı olarak can ve mal güvenliği, din ve ibadet özgürlükleri gibi konularda birbirlerine teminat verirler. Bu metinde, farklı kültürlerin bir arada yaşayabileceği bir düzen kurmak için her iki grup ortak sorumluluk almaya davet edilmiştir. Böylelikle bu vesika, medeniyetlerin beşiği olan şehir hayatının nasıl bir anlayış ile inşa edilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

Osmanlı tarihine baktığımızda da öteki ile yaşama konusunda güzel örnekler görüyoruz. Farklı milletleri tek bir imparatorluk çatısı altında toplayan ecdadımız, bütün tebâsı için

yüzyıllarca adil ve huzurlu bir hayat sunmayı büyük ölçüde başarmıştır. Öyle ki bu topraklar, bütün Avrupa'da dışlanan Yahudilerin de Endülüs'ten çıkarılan Müslümanların da sığınağı olmuştur. Son yıllarda ülkemiz benzer şekilde merhamet kanadıyla Suriyeli, Afganlı, Doğu Türkistanlı, Iraklı mültecilerin güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Hangi inanca ve millete mensup olduğuna bakmaksızın insanın diğer insanlara gösterdiği saygı, özen ve ihtimam, muhakkak ki kendi değerini ortaya koyan önemli bir göstergedir.

Kültürel mirasımız, hem inancımız hem de geleneğimizden gelen örneklerle son derece zengin bir hazine olarak bize ulaşıyor. Güven toplumunu inşa etmek, özellikle her birimizin güvenilir insanlar olmayı başarabilmesinde yatıyor. Başka bir ifadeyle bize tanıklık eden herkesin, söz ve davranışlarımızdan dolayı herhangi bir sıkıntıya düşmeyeceğinden emin olması gerekiyor.

Biz de KADEM olarak inandığımız değerlerin gereği olarak harekete geçtik. Güven toplumunun oluşmasının önündeki en büyük engellerden biri olan şiddet konusunu odağımıza aldık. Şiddeti açığa çıkaran sebepleri, şiddet türlerini ve şiddetin önlenmesine yönelik çözüm önerilerini bu kitapçıkta bir araya getirdik. Kadınların haklarına kavuşması adına çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşu olarak toplumda cinsiyet adaletinin sağlanması, temel hedeflerimiz arasında yer alıyor. Bu sebeple "herkese ve her türlü şiddete karşı" duruşumuzu bu çalışma vesilesiyle yeniden hatırlatmak isterim.

Bu çalışmaya emeği geçen kıymetli hocalarımız, Prof. Dr. Aliye Mavili, Prof. Dr. Ahmet Gökcen, Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal, Doç. Dr. M. Emin Alşahin, Dr. Öğr. Üyesi Kerim Çakır ve Doç. Dr. Necmi Karslı'ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmayı yürüten ve editörlüğünü birlikte üstlendiğimiz KADEM Eğitim Direktörü Arzu Arıkan'a da teşekkürü bir borç bilirim.
Çalışmamızın içimizdeki adalet ve merhameti uyandırması temennisiyle.

DR. ÖĞR. ÜYESİ SALİHA OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU

Şiddetin Psikolojik ve Sosyal Boyutları

PROF. DR. ALİYE MAVİLİ
Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

PROF. DR. ALİYE MAVİLİ

Şiddetin Psikolojik ve Sosyal Boyutları

Başlarken

Bu bölümde kadına yönelik şiddetin psikolojik ve sosyolojik boyutları tanımlanmaya; şiddetin psiko-sosyal boyutları, konuya ilişkin kuramsal çerçeve ve müdahaleler, sonuç ve çözüm önerileri bütünleştirilerek ele alınmaya çalışılacaktır.

Sözlerime Rousseau'nun "güçlünün uyguladığı şiddet ve zayıfın uğradığı zulüm" deyişiyle başlamak istiyorum. Şiddet, bir güçler dengesizliğidir. 18. yüzyıl düşünürü olarak tarihî dönemleri ilkel, soygun ve eşitlik sistemi kavramsallaştırması yapmıştır. Eşitlik döneminde insanlar arasında güç farkları olmayacağı için şiddetin de ortadan kalkacağını vurgulamıştır. Kanımca bu özlemi sadece bir ideal olarak kalmıştır. Global kültürün demokrasi ideali sürdüğü halde savaşları başlatanlar arasında demokratik ülkeler de vardır. Bu çalışmanın temel odağı kadına yönelik şiddet, aile ve birlikte yaşadığı eş çerçevesinde sınırlandırılmış, diğer şiddet unsurları daha genel değerlendirilmiştir.

Öncelikle belirtmek isterim ki kadına yönelik şiddet, kadın-erkek eşitliğinin ve temel insan haklarının önündeki en büyük engellerden ve tüm dünya ülkelerindeki yaygın sorunlardan biridir. İster savaşta isterse barış zamanlarında, özel ve kamu iş sektöründe, ister aile içinde ister sokakta, hangi ortamdan kaynaklanırsa kaynaklansın kabul edilemez.

Bu alanda CEDAW Protokolü, İstanbul Sözleşmesi, Lizbon Protokolü gibi pek çok uluslararası sözleşmelerde konuya verilen önem ve yapılması gerekenler, ne denli ayrıntılı ele alınmış olsa da kadınlara yönelik şiddet ölümcül ve görünür özelliği ile devam etmektedir. Uluslararası sözleşmeler ve toplantılar, ülke devletlerine kadına yönelik şiddeti önleme, konuya yönelik yasal düzenleme ve denetlemelerle kurumsal hizmet ve politika geliştirme sorumluluğu vermiştir. Ancak bu alanda dünya ülkelerinin hemen hemen tamamında kadına yönelik şiddet devam etmektedir. Bölgemizde ve dünyanın birçok bölgesinde devam eden savaşları göz önüne aldığımızda en çok mağdur olanların kadınlar ve çocuklar olduğu görülmektedir. Ülkelerin yasal sistemleri (anayasa, medeni kanun ve ceza kanunlarımız) kadına yönelik şiddete ilişkin pek çok düzenleme yapsa da şiddeti ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır. Dünyanın bütün ülkelerinde adam öldürme, suç olarak kabul edilmiş; bu suçu işleyenlerin ağır cezalarla karşılaşmaları bile suçun işlenmesini durdurmakta yetersiz kalmıştır.

Dünyada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin üzerinden üç yüzyılı aşkın süre geçmiştir, ancak bir başkasının yaşam hakkını yok sayan eylemler, çok gelişmiş refah toplumları

tarafından demokrasi adına yapılabilmektedir. Kendisi gibi olmayanı dışlama, ötekileştirme, kontrolünden çıkanı yok etme, yok sayma bir demokrasi sorunsalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların ve kız çocuklarının güçsüz konumuna, hak mağduriyetlerine, eğitim, istihdam, meslekî kariyer ve yönetsel konumlarına ilişkin gereken düzenlemelerin yapılması ülkelerin sosyal politika öncelikleri arasında olmalıdır.

1. Bölüm

1.1. Şiddetin Ulusal, Toplumsal ve Kişisel Boyutları

1.1.1. Demokrasi, Farklılıklara Saygı Kültürü ve Şiddet

Bilindiği gibi 19. yüzyıl toplumsal kültürünün en önemli kavramlarından birisi güç, egemenlik ve iktidardır. Bu bağlamda gücü elinde bulunduranın iktidara hâkimiyeti söz konusudur. 21. yüzyılın ortalarına geldiğimizde bu ne kadar değişti bilinmez ancak 20. yüzyıl felsefesinde haklar (bireysel, toplumsal, siyasal), adalet ve demokrasi bilincinin gelişmesi, vatandaşlık veyahut yurttaşlık bilincini de geliştirmiştir.

Vatandaşların kendi farklılıklarını ve benzerliklerini tanımlamaları, diğerlerine hoşgörülü olmanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Elbette ki bu bir yaşam becerisidir. Kültürel çeşitlilik ayrıştırıcı değil zenginleştirici etki olarak değerlendirildiğinde ötekileştirme de azalmaktadır. Sorumluluktan arınmış bir bireysellik kaotik bir bencillik getirmektedir (Mavili 2014).

Bu noktada ilk sosyal ortam olan aile içinde sevgi ile büyüyen, değer yargıları ile gelişen çocuğun farklı davranış ve özelliklerinin kabul edildiği sağlıklı aile yapısına sahip olması demokrasi kültürünün yerleşmesinde etkilidir. Yurt dışında kadına yönelik şiddet ile

ilgilenmeye başladığım zamanlarda (Kanada, ABD) kadın ve erkek arasındaki hak eşitsizliği ile güç dengesizliklerinin toplumsal iletişime de yansıyan hak ihlalleri doğurduğunu fark etmiştim. Farklılıklara saygı kültürünün oluşmasının, demokrasi ve uzlaşı kültürünü ahlakî olarak da içselleştirmenin ne denli önemli olduğu bilinmektedir. Geçmiş dönemlerimizde bu kültürün değerli örneklerine de sahip olduğumuzu ifade etmek gerekmektedir (Mevlânâ, Yûnus Emre, Hacı Bektâş-ı Velî vb.).

Globalleşme sürecinde toplumların vatandaşlık erdemleri ve etiğine ilişkin pek çok tezatlıklar içinde olduğunu da izlemekteyiz. Kendi yurttaşlarının haklarını korurken, kaynak ve güç arayışlarının ortaya çıkardığı savaşlarda ölen kadın ve çocuklara ilişkin şiddet hangi demokrasi ahlakı içindedir ki bu en temel insan hakkı sorunudur.

Hepimizin inandığı ve savunduğu demokrasi kültürü, sosyal refahın sağlanması için gereklidir. Toplumun bütün fertlerinin kendilerinin gerçekleştirebileceğine inancı ve güveninin olması toplumsal adaletin tesisiyle mümkündür. Böylesi bir kültür bilinci ve yaşam becerisi, dünyanın tamamına yerleşirse bu alanda yaşanan hegomonik ilişkiler ve güç dengesizliklerinden kaynaklanan şiddet ortadan kalkabilir. Bu noktada Polat (2016, aktaran: Çadır, 2018, s.120) güç ilişkilerindeki adaletsizliklerden kaynaklanan türleri şu başlıklar altında özetlemektedir:

1- Kadına Yönelik Şiddet
2- Çocuğa Yönelik Şiddet
3- Yaşlıya Yönelik Şiddet
4- Akranlar Arası Şiddet
5- Kardeşler Arası Şiddet
6- Flört Şiddeti
7- Engelliye Yönelik Şiddet
8- LGBT Şiddeti
9- Mülteci Şiddeti
10- Kişinin Kendine Yönelik Şiddeti

Daha önce de vurguladığımız gibi Dünya Sağlık Örgütü (2016) raporunda vurgulandığı üzere en yaygın şiddet türü, kadına yönelik şiddet olarak kabul edilmektedir. Son 10 yılda şiddetin daha görünür hale gelmesinde medyadaki haberlerin etkisi büyüktür. Ancak bu durumu bir duyarlılık ve şiddete hayır desteğini arttırma çabası olarak değerlendirmekten yanayım. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2019 verilerinde ülkemizdeki kadın şiddetinin Hollanda Belçika vb. gelişmiş ülkelerle aynı sırada (sondan beşinci) olması yeterli değildir.

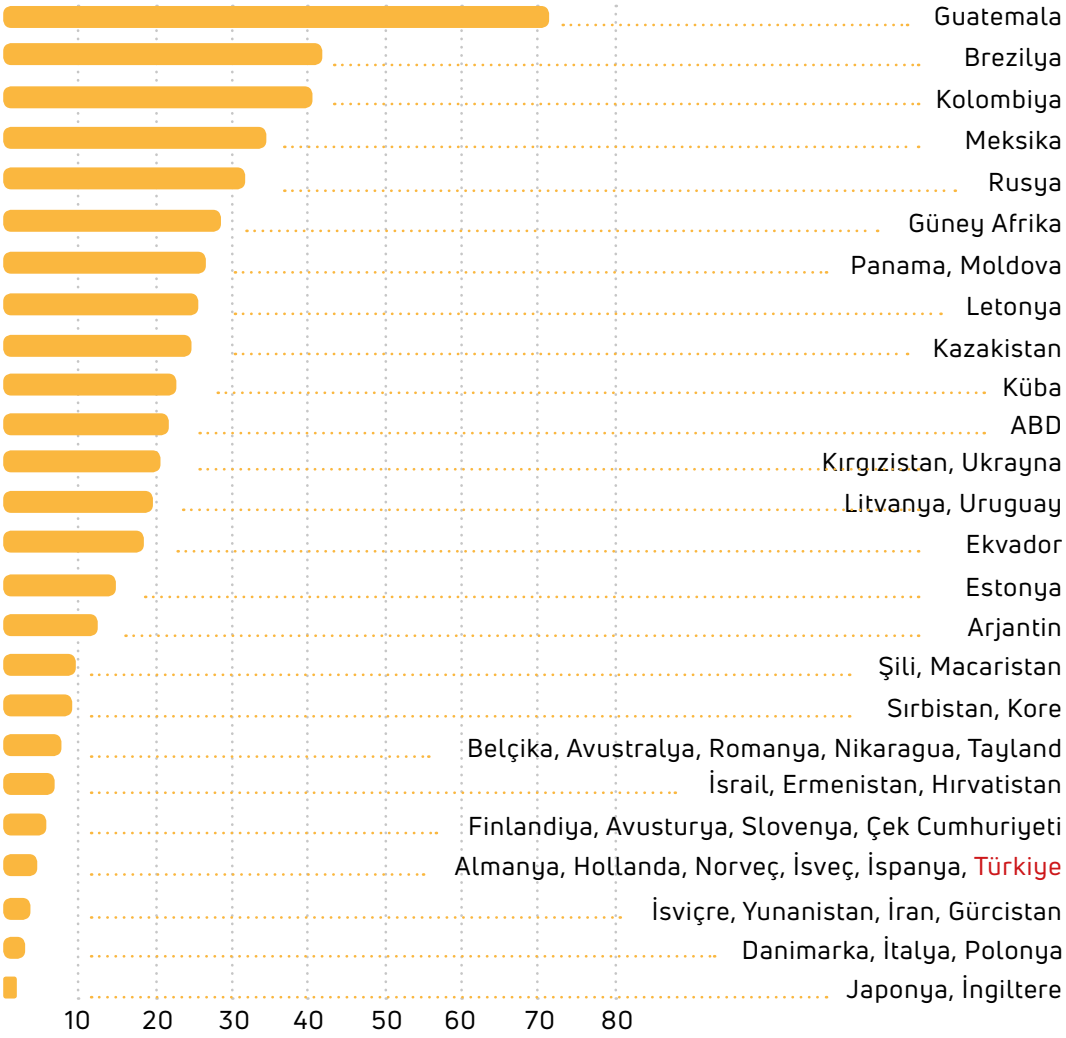

Tablo – Dünyada Kadın Cinayetleri

Tablodan da görüldüğü gibi Japonya ve İngiltere'de milyonda 2 olan ölümcül şiddet oranı, toplumsal demokrasi kültürel ahlak ve güç ilişkileri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. Ülkemiz bu sıralamada Hollanda, Almanya, Norveç ve İspanya ile birlikte 5. sırada yer almaktadır.

EGM tarafından açıklanan verilere göre 2016, 2017 ve 2018 yıllarında Türkiye'de işlenen kadın cinayetlerinin toplamı 932'dir. EGM tarafından 2019 yılında yapılan son dökümde 2016, 2017 ve 2018 yıllarındaki kadın cinayetlerinin %14,5'inin İstanbul, %6'sının Ankara, %5,5'inin İzmir, %4,6'sının da Antalya'da işlendiği açıklanmıştır. Büyük iller en fazla cinayet işlenen yerleşim alanlarıdır. Uluslararası standarttaki Türkiye ortalaması 1 milyonda kişi başına 3,8'dir. Ancak bu ortalamalarda en yüksek oranlar şu illere aittir: Iğdır (10,3), Edirne (8,2), Bayburt, Denizli, Nevşehir, Sinop (7,9), Kilis (7,3), Yozgat (7,1),

Kars (6,9), Gaziantep (6,7). Daha sonraki bölümlerde vurgulanacağı gibi bölgenin kültürel değerleri namus ve töre cinayetleri, kan davası, göç, mültecilerle yaşanan çatışma ve kavgaların sonucuna bağlanabilir. Cinayet işleyenlerin eğitim düzeyine bakıldığında da lisans mezunu faillerin azınlıkta olduğu (%5,5), %50'ye yakınının ilkokul, %22'sinin ortaokul, %19'unun da lise mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe ötekine yönelik ölümcül şiddette azalma olduğu görülmektedir. Faillerin medeni durumu açısından da %63,7'sinin evli, %14,2'sinin boşanmış olduğu dikkati çekmektedir. Bekâr ve dul olanlar %20 civarındadır. Cinayetler %7,7 oranında ekonomik motifle işlenmiştir. Faillerin maktule yakınlık derecesi de ilginçtir. Cinayetlerin %63,5'i eş ya da partner tarafından, %32'si de akraba tarafından işlenmiştir (Taştan, Küçüker, Yıldız, 2019). Ülkemizdeki kadın cinayetlerinin dünya sıralamasındaki sondan 5'inciliğini olumlu olarak değerlendirmek istemiyorum. Çünkü şiddetin her türlüsünde sıfır anlayışını benimsememizin bir toplumsal kültür ve demokrasi problemi olduğuna inanmaktayım. Bazen en büyük destek ve güven kaynağı olan aile bazı durumlarda can alan, zarar veren olabilmektedir. Özellikle ekonomik açıdan güçsüz, kaynak yetersizliği olan bölge ve toplumlarda şiddet en çok kadını ve çocuğu yaralamaktadır. Aile dışında gerçekleşen şiddet için toplum sorumlu tutulurken, aile içinde gerçekleşen şiddet ise sıklıkla gizli kalmakta ve çoğu kez de normalleştirilmektedir.

Töre ve namus adına uygulanan şiddet ve işlenen cinayetler, kökünü geleneklerden almaktadır. Bunların kontrol altına alınabilmesi için çok köklü zihniyet değişikliklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1.2. Toplumsal ve Siyasal Yaşamda Kadın

Ülkemizdeki kadınların siyasal ve ekonomik yaşama katılım sağladıkları alan ve oranlar aşağıdaki gibidir:

— Siyasal katılım (parlamentoda bulunan kadın sayısı)
— Yönetici pozisyondaki kadın yüzdesi
— Meslek ve teknik iş gücü içerisindeki kadın iş gücü oranı
— Toplam kazanılmış gelir içerisinde kadına düşen pay

Bu verilere göre yani toplumsal cinsiyete dayalı kalkınma indeksine göre ülkemiz 177 ülke arasında 70'inci sıradadır. 2002 verilerine göre kadınların %14,6'sı okuma yazma bilmemektedir. Türkiye'de 2002'de %4,18 (24), 2007'de %9,1 (50), 2011'de %14,1 (78) kadın milletvekili oranı vardır. Bu oran ile ülkemiz 43 ülke arasında 2002'de sondan birincidir. Sonraki yıllarda bu oran artsa da hâlâ sıralamada sonlara yakınız. Meclisinde en fazla kadın bulunduran Ruanda ve Küba'dan sonra, İzlanda, Norveç, Ekvador, Arjantin, Almanya, Avusturya, Granada, Zimbabve, Cezayir (% 31), Tunus (%28), Irak (%25) gibi ülkeler oranlarıyla bizim Meclis'imizin kadın milletvekillerinden fazladır (Çaha ve Ark, 2016). 2018'de hükümet temelinde iki bakanıyla (2019 verilerinde) alt sıralardadır (38); 2014 yerel seçimlerinde 3234 belediye başkanından sadece 25'i kadındır; son seçimlerde

bu oranın 55'e yükseldiğini görmekteyiz ama istenen düzeyde bir büyüme olmamıştır. Yerel yönetimler de temsil oranı %0,77'dir. Ülkemizde kadınlar arasındaki işsizlik oranı çok yüksektir. İlköğretimde okullaşma erkeklerde %93 iken kadınlarda %85'tir. Dünya Sağlık Örgütü 2013 Şiddet Raporu'nun bazı verilerinden de söz etmek isterim.

— Dünya kadın nüfusunun %35'i eşi, partneri veya birlikte yaşadığı kişinin fiziksel veya cinsel saldırı ve şiddetine maruz kalmaktadır. Bazı ülke araştırmaları kadınların %70'i yaşamları boyunca fiziksel veya cinsel şiddet gördüğüne ilişkin veriler sunmaktadır.
— Dünyadaki kadın cinayetlerinin %38'i kadınların birlikte yaşadığı eşi veya partneri tarafından işlenmektedir.
— Bu durum kadınlarda birçok sağlık sorununa yol açmaktadır. Kürtaj, düşük, bebek ağırlığı kaybı vb.

Bu arada dünyada 700 milyondan fazla kadın 18 yaşın altında evlenmeye zorlanmaktadır. 250 milyon kız çocuğu (15 yaş altı) çocuk yaşında evlenmeye zorlanmaktadır. Ülkemizde ilk evliliğini 15 yaş altında yapanların oranı %9,6, 16- 18 yaş arasında yapanların oranı % 33,8'dir (Çaha ve Ark, 2016). Ailenin yoksulluğunun artması erken yaştaki evlilikleri 2,5 kat arttırmaktadır (BM çocuklara yardım fonu, 2013). Bu konuda ülkenin refah düzeyinin yükselmesinin çocuk evliliklerin önüne geçen bir unsur olduğu düşünülmektedir.

AB ülkelerindeki duruma bakıldığında (AB Temel Haklar Ajansı, 2014) aşağıdaki değerlendirmeleri yapılmıştır (28 Avrupa ülkesindeki 42.000 kadınla görüşülmüştür. Aktaran: Çadır, 2018).

—Her üç kadından birisi, 15 yaşından itibaren fiziksel veya cinsel saldırıya uğramaktadır. Son 12 ayda ise bu oran %8'dir.
—Kadınların yaygın bir şekilde istismara uğradığını, ancak bunların çok azının kayıtlara geçtiğini görmekteyiz. Aile içi vakalarda %14, diğer şiddet vakalarında %13 oranında kayıt altına alınmıştır.
—Şiddet gördüğü ilişkiyi bitiren kadınların hâlâ risk altında olduğu,
—Her beş kadından ikisinin (%43) şimdiki veya eski eşi, arkadaşı tarafından psikolojik şiddet gördüğü,
—15 yaşından itibaren kadınların %18'inin ısrarlı takip mağduru olduğu,
—Kadınların yaklaşık %12'sinin 15 yaşına kadar yetişkin bir kişinin cinsel istismarına maruz kaldığı,
—Eşi veya arkadaşının şiddetine uğrayanların %42'sinin hamilelik döneminde de şiddet gördüğü dikkat çekmektedir.

1.1.3. Kadına Yönelik Şiddet Karşıtı Kurumsal ve Yasal Düzenlemelere İlişkin Değerlendirmeler, Kimi Önlemler ve Farkındalıklar

Birleşmiş Milletlerin kadına karşı şiddeti önleme çalışmalarının bütünleşmiş ve kapsamlı içeriği altı ana başlıkta özetlenebilir:

1. Kadına karşı şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için gereken yasal ve politikdüzenleme
2. Veri toplama ve araştırma yapma
3. Farkındalığın arttırılması, iletişim ve olumlu uygulamaların yaygınlaştırılması
4. Ulusal düzeyde koordineli eylemler oluşturulması
5. Kaynak temini sağlanması
6. Uluslararası düzeyde kaynak oluşturulması

Bu ana başlıklarda çerçevelenen eylemlerin bütün ülkeler tarafından sosyal politika haline dönüştürülmesi kolay değildir. Toplumda yoksulluğun azaltılması, ekonomik gelişme sağlanması, kadın eğitimi ve istihdamı gibi eşitlikçi politikalara yönelmesi hükümetlerin öncelikli görevleri arasındadır. Ülkelerin ortaklaşa imza attıkları bütün protokollerde şiddetin kadın ve toplum gelişiminin önündeki en temel engellerden biri olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede;

- Yoksulluğun ortadan kaldırılması,
- Eğitim olanaklarından kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması,
- Çocuk sağlığının korunması ve bebek ölümlerinin durdurulması,
- Anne ölümlerinin ortadan kaldırılması,
- HIV'in etkilediği kadın ve çocukların korunması,
- Bütün bu alanlardaki gelişimin devamı sağlanmalıdır.

Öncelikle her alandaki şiddetin kaldırılması ve yok edilmesinin ciddi bir politik iradeyi gerektirdiği açıktır. Konuyla ilgili politik iradede yasaların çıkarılması, ulusal eylem planlarının oluşturulması, uygun ve yeterli hizmet kurumlarının (sığınma evi, aile danışma merkezi, şiddet önleme merkezi) kurulması zorunludur. Nitekim ülkemizde Aile Bakanlığı'na bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün liderliğinde yürütülen yasal düzenleme ve eylem planlarının kadınları güçlendiren önemli görevler üstlendiğini biliyoruz. Medeni Kanun'da 2002 yılından sonra düzenlenen cinsiyet eşitliği politikalarının toplumda kadının statüsüne güç katan boyutunu önemsiyoruz. Ancak çok sık vurguladığım gibi cinsiyet eşitliğinin tarihsel ve kültürel olarak çok kolay sağlanamayacağı gerçektir. Eşitlik, farklılıklarla bir arada yaşamayı kolaylaştıran olmazsa olmazlardan birisi olsa da kadın erkek arasındaki ilişkiyi şiddetten arındırmada yeterli olamamaktadır. Bu nedenle de dünyada şiddet bir güç dengesizliği olarak evrenselliğini sürdürmeye devam etmektedir.

Sosyal refah devleti anlayışını benimseyen gelişmiş ülkelerde, şiddetle mücadele çalışmaları toplumun bütün kesimlerinin destek ve iş birliği ile yürütülmektedir. Oysa gelişmekte olan ülkelerde şiddet mağdurluğunun kanıtlanmak zorunda olması, kadının o kültürdeki değeri ve toplumdaki statüsünü gözler önüne sermektedir. Nitekim 2019 yılında İçişleri Bakanlığı'nın uluslararası standarda sahip Kadın Cinayeti Raporu ilk defa yayınlanmıştır. Bu verinin derinlikli incelemesinde 2016 yılındaki 234 kadın cinayetinin 50'sinde kadının daha önce şikâyetçi olduğu, 26 kadın için de koruma tedbirinin alındığı görülmüştür. 6284 sayılı yasanın çıkarılmış olması şiddeti izleme ve takipte

yetersizliklerimize, koordinasyon ve iş birliği eksikliklerimize işaret etmektedir. Kanımca cinsiyet eşitliği politikaları da yasal düzenlemeler de tek başına yeterli değildir.

Ülkemiz, 2005-2006 yıllarında hazırlanan 9. Kalkınma Planı'nda kadına yönelik şiddeti öncelikli alanlarından birisi olarak benimsemiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ve CEDAW kapsamındaki bütün yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlama ve izleme sorumluluğunu üstlenen kamu denetçiliği kurumunun kurulması önemli olmuştur. Ancak bu kurumun izleme ve denetim faaliyetini etkin olarak yerine getirdiğini söylemek için henüz erken.

Kadınlara şiddetin suç sayılmasına ilişkin bazı düzenlemelerin daha adil ve demokratik toplum oluşturmaya yönelik kazanımları şu şekilde özetlenebilir:

Öncelikle kadın mağduriyetine neden olan bazı suçlar, toplumsal normlara karşı işlenen suçlar kapsamından çıkarılmış, kişilere karşı işlenen suçlar kapsamında ele alınmaya başlanmıştır.

Kadın-kız biçimindeki ayrım kaldırılmıştır.

Cinsel suçlar, kişilere karşı işlenen suçlar kapsamında, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar kapsamına alınmıştır. Cinsel suçun eşe karşı işlenmesi durumuna ceza getirilmiş, ancak mağdurun şikâyetine tâbi tutulmuştur. Bu nedenle şikâyet çok kolay olmadığından cezalandırmalar fazla değildir.

Cinsel saldırı yeniden tanımlanmış; vücuda organ ya da cisim sokulması gibi suçun niteliği belirtilerek tanım genişletilmiştir.

İş yerinde cinsel taciz kavramı getirilmiş; hiyerarşik hizmet ilişkisinden kaynaklı gücü, kötüye kullanıma ağır ceza ile yargılanma hükmü konmuştur.

Bu arada iş yerinde sürekli yıldırma, etiketleme ve iş yükünü arttırma şeklinde yapılan ve mobbing olarak tanımlanan suçun sürekliliği ve tekrarı karşısında adli sürece hak kazandıran hükümler de önemlidir. Çaha ve Ark (2016) tarafından kadınların iş yerlerinde erkeklerle eşit muamele görme, ayrımcılığa maruz kalmalarına ilişkin yapılan değerlendirmelerde; kadınların %47'si eşit muamele gördüğünü, ortalama %40'ı eşit muamele görmediğini söylemektedir. %75'i ayrımcılık yapılmadığını, %15'i yapıldığını ifade etmektedir, %10'u ise fikir beyan etmemiştir. Kadınların eğitim düzeyi ve iş hayatındaki pozisyonları yükseldikçe erkeklerle aynı muameleyi görme oranları yükselmektedir. Kamu ve özel sektör çalışanları arasında yapılan değerlendirmede kamu lehine bir durum ortaya çıkmıştır. Ancak yönetici konumdakilerin oranlarına bakıldığında kamuda %52 erkek, %15 kadın, özel sektörde %36 kadın, %37erkek olduğu görülmektedir. Kadınların özel sektörde üst düzey yöneticilik oranlarının da kamuda çalışan kadın oranlarına denk düştüğünü düşünmekteyim. Türkiye'de kadın nüfusun ancak üçte birine yakın kısmı istihdam edilebilmektedir.

İş yerinde cinsel istismara ilişkin kesin veriler yoktur; mobbing ile ilgili herhangi bir adli vakaya da ulaşılamamıştır. Bu duruma ilişkin toplumsal duyarlılığımız da her geçen gün gelişmektedir.

Cinsel suçlarla ilgili etkin pişmanlık halleri düzenlenmiş, ağır ceza ile yargılama getirilmiştir. Evlenme ile ceza indirimi veya suçun silinmesi hükmü değiştirilmiş,
Kadının mağdur olduğu gebeliğe son verme işleminin hastane ortamında yapılabileceği hükmü getirilmiştir.

Haksız tahrik maddesi düzenlenmiş, namus cinayetleri işleyen akraba ve eşlere ceza indirimi kaldırılmış, benzer şekilde töre cinayetlerine ağır ceza yaptırımı getirilmiştir. Cinsel suç işleyen sanığın mağduru öldürmesi durumunda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmektedir. Kasten yaralama suçu, eşe ve kardeşe karşı işlenmişse cezanın ağırlaştırılması söz konusudur. Bu durum, toplumda görülen aile içi cezalandırma mekanizmasının önüne geçilmesine, suçun şahsiliğini vurgulayarak demokrasi bilincinin gelişmesine destek olmaktadır. Yine kişilerin hukukun sağladığı imkânlardan yoksun bırakılması da suç kapsamında cezalandırılmaktadır.

Çocuklara yönelik cinsel istismar suçlarında suçlunun hısım olması durumunda ceza yarı oranda arttırılmaktadır. İnsanlığa karşı işlenen suçlar kapsamında insanı biyolojik deneylere tâbi tutma, cinsel saldırıda bulunma, zorla hamile bırakma, zorla fuhşa teşvik etme ve insan ticareti suçlarına ağırlaştırılmış müebbet cezaları getirilmiştir.

Bu tür cinsel suçlar, töre cinayetleri, grup suçları ve ayrımcılığa yönelik suçlarda yeni düzenlemeler yapılması toplumu linç kültüründen uzaklaştırmaktadır.

Son bölümde de vurgulanacağı gibi 1990'dan bu yana ülkemizde kadınlar lehine birçok düzenleme yapılmıştır.

1.2. Kavram Olarak Şiddet

Dünyanın her yerinde yaşanan şiddet, insan hakları ihlali olarak değerlendirilmektedir. Kadın ve çocuğa yönelik boyutu ise en yaygın olanıdır. Tüm insanlığın yaşadığı bu sorun ataerkil kültür aracılığıyla geçmişten günümüze kadar taşınmış; toplumların ekonomik, kültürel ve tarihsel özelliklerine göre farklılıklar göstermiştir.

Pek çok uluslararası sözleşmelerin, kadın hareketinin ivme kazanması, şiddete karşı değerli ve önemli bir bilinç oluştursa dahi şiddet daha görünür hale gelmiştir. Ülkemizde de pek çok yasal düzenlemeler yapılsa da, yasaların uygulamaya geçirilmesi kolay gözükmemektedir.

Kişi için en güvenilir ortam olan aile, bazı durumlarda en tehlikeli ve her tür şiddetin yaşandığı bir ortama dönüşmektedir (Mavili, 2014). 'ŞİDDET', bir güç kullanımı ve kötü davranış olarak fiziksel veya fiziksel olmayan her tür huzur karşıtı davranışı içeren eylemler olarak tanımlanabilir. Şiddet konuşulduğunda ilk aklımıza gelen fiziksel şiddet olsa da ekonomik, psikolojik ve sözel boyutlarının daha yaygın kullanıldığı görülmektedir (Ertürk, 2015).

Dünya Sağlık Örgütü, 2002 yılı tanımında şiddeti "Fiziksel güç ya da kuvvetin, amaçlı bir şekilde, kendi kendine, başkasına, bir gruba ya da topluluğa fiziksel zarara ya da fiziksel zararla sonuçlanma ihtimalini arttırmasına, psikolojik zarara, ölüme, gelişim sorunlarına ya da yoksunluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde ya da gerçekten kullanılması" (2002, DSÖ Raporu) olarak tanımlamıştır.

Uluslararası İstanbul Konvansiyonu temel alınarak hazırlanmış olan 6284 sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi'ne dair kanunda ise şiddet, şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesi ile veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren toplumsal kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışıdır."

Burada 'fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik açıdan zarar görmesiyle sonuçlanması' ifadesi muğlâk ve yoruma açık bir ifadedir (Gültekin, Şahin, 2015). Tanımda özgürlüğün keyfî engellenmesinin içine nelerin girebileceği konusu belirsizlikler içermektedir. Kültürel kodlar ve yetiştirme sistemi içindeki sınırlılıklar doğru anlaşılmalıdır (Mavili, 2014). Kadına yönelik şiddet bir temel insan hakkı problemi olarak ölümle sonuçlandığında suçtur.

1.3. Şiddet ve Öfke Duygusu

Şiddetin sosyal ilişkilerimizin olağan bir parçası haline gelmesinde, günümüzdeki toplumsal söylemin rolü büyüktür. Ancak bütün sorumluluğu, sisteme yüklemekten imtina edilmelidir. İnsanın istediği takdirde, istediklerini elde edebilecek güçte olduğuna dair inancın pompalanması, benmerkezci kültürün benimsenmesi oldukça tehlikelidir ve diğerine karşı şiddet uygulamayı kolaylaştırmaktadır. Ölümcül şiddet kontrol edilemeyen, bireyi kontrol eden bir saldırganlıktır. Herhangi bir kişilik bozukluğu olmadığında genellikle bireylerin pişmanlık duyması söz konusudur. Öldürme isteği ve dürtüsü kendisinin yaşam enerjisi tarafından da kışkırtılmaktadır. Yaşam ve ölüm dürtülerinin dengelenmesi, sağlıklı ve uyumlu bireyselliğin özelliğidir. Arzula, al, savaş, kazan popüler kültürüyle yetişen birey işler yolunda gitmediğinde; güçsüz, yeteneksiz, başarısız hissettiğinde, sınavda başarısız olduğunda başarılı olanları veya kendisine kızanları rahatlıkla öldürebilir hale gelebilmektedir. Kızılan anneyi, babayı, kardeşi, arkadaşı, benzer şekilde kendisine yar olmayan sevgiliyi, boşanmak isteyen eşi öldürmek tercih olabilmektedir.

ŞİDDET'İ 'ÖFKE' duygusunun dışavurum problemi olarak ele aldığımızda duygunun değil; ortaya çıkma, sergilenme biçiminin problem olduğunu görmekteyiz.

Tarhan (2013) öfke duygusuyla ilgili araştırma yapanların bu duyguyu tanımlarken kısa süreli bir delilik olarak tanımladıklarını vurgulamıştır. Bu durumda aklın belli bir süre devreden çıktığına tanık olabiliriz. Sağlıklı bir denge durumunda duygu, davranış ve düşüncelerin birbiriyle uyumundan söz ederiz. Kontrolünü kaybetmiş bir akılda öfke dışa vurumu, dürtüsel bir özellik taşır. Bireyin yüzünü kızartan öfke ve bireyin yüzünü beyazlatan öfke sınıflaması yapan Tarhan, yüz kızartan öfkenin kızgın taraf için daha az tehlikeli olduğuna değinir. Ancak yüz kızartan öfke, kazanılan saygınlığa zarar verebilir. Yüz beyazlatan öfke ise, korkuyla karışık olduğundan kendisini savunmaya ittiği için hem kişinin kendisine hem de muhatabına zarar verir. Öfkenin bastırılması ise depresyona neden olabilir. Öfkenin çok uzun süreli içe atımlarında karşımıza çıkan depresyon kadar, cinnet dediğimiz patlamalar da söz konusudur. Öfke anında beynin salgıladığı üç kimyasalın damar sistemi ve bedendeki hasarları da çok büyüktür (Tarhan, 2013). Özellikle adrenalin yükselmesi kan atım hızını arttırır. Boyun ve omuzlardaki kasılmalar salgılanan kimyasal maddelerle ilgilidir. Uzun süren öfke savaş durumunda olma gibidir. Kana karışan kolesterol ve şeker yağ asitlerini yükselterek yüksek tansiyon ve şeker hastalığına neden olur. Öfkenin dışa vurum biçiminin beden ve ruh sağlığının düşmanı olduğu görülmektedir. Erkeklerin öfkesini kadınlardan daha kolay dışa vurduğunu görmekteyiz. Sonuç odaklı düşünme biçimi de onların öfkelerini kişiselleştirerek (sen ne salak bir kadınsın) ya da dayak atarak (tekme tokat, demir, sopa ile) dışa vurmalarına neden olmaktadır. Sigara ve alkol kullanımları da öfke dışa vurum problemidir. Sonuçta mağdur hem kendileri (sağlık) hem de aileleri (çocuk ve kadınlar) olmaktadır.

Kadınların uzun süreli öfke içe atımlarında ise depresyon gösterme eğilimleri artmaktadır. Nitekim dünyada ve ülkemizde depresyon eğilimi ve hastalığı kadınlarda daha yüksektir.

Kadınların süreç odaklı düşünme biçimleri onların empatik yanlarını güçlendirmekte, duygularını kontrollü olarak dışa vurmaları uzun sürede depresyona girmelerini önlemektedir.

Bu noktada şiddet davranışını Satir'in "Kişisel Buz Dağı" metaforuna göre (Mavili, 2014) ilişkide yaşanan çaresizlik hissi neticesinde karşı tarafa duyulan öfke, kişiye şiddet uygulama ile sonuçlanmaktadır. Ben'in ötekiyle iletişiminde (eş, çocuklar) pek çok çatışma ve engeller olabilir. Temel güven duygusunun kazanılmasında etkili olan erken çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimler, öfkeyi kontrol edememe ve şiddete yönelmeye neden olabilmektedir. Nitekim Satir, kendine güven ve özdeğerde düşüklük yaşandığında bireyin bu durumla baş etmek için; yatıştırıcılık, suçlayıcılık, mantıklılık, patavatsızlık ve ilgisizlik gibi usullere yöneldiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede de suçlayıcı başa çıkma tutumunun ötekine öfke olarak yönelmesi söz konusudur.

1.4. Şiddet Döngüsü

Şiddete başvuran kişilerin çaresizlik ve güçsüzlüğünün onları bu davranışı döngüsel olarak tekrarlamaya yönelttiği görülmektedir. Bu doğrultuda:

Birinci aşamada; şiddet uygulayan kişi, gerilim yaratır, kıskançlık gösterir, karşısındakinin davranışlarını kontrol eder.

İkinci aşama; şiddet gösteren kişi kontrol edici davranışlarını arttırarak, basit ve önemsiz şeylerden olay çıkartır; çatışma yaratır. Bu çatışmada hakaret, küfürlü konuşma, tehdit, aşağılama ve dayak görülebilir.

Üçüncü aşama; şiddet sertleşir ve büyür, aynı anda uygulayan "Bu eteği giymeseydin bunu yapmazdım, benimle böyle konuşmasaydın dayağı hak etmezdin" gibi bahaneler hazırlar.

Dördüncü aşama; şiddet uygulayan kişi suçluluk duygusu içinde hemen gönül almaya çalışır, daha makul ve mantıklı olmaya çalışan bir tutum sergilemeye başlar. Bu noktadan itibaren yeniden gerilim yaratmaya gerekçe oluşturma dönemine girilirken, aynı davranış döngüsel olarak devam eder.

Toplumsal açıdan en riskli ailelerin, sosyal ve ekonomik açıdan ötekileştirilmiş, dışlanmış, etiketlenmiş gruplara mensup yapılar olduğu söylenebilir. Yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalara dayalı olarak, iş hayatında erkek üstünlüğünü (istihdamın %70'ini erkek, %30'unu kadınlar oluşturuyor, meslekî kariyeri yüksek ve yönetici statüdeki kadın oranları çok düşük %17, %6), kamudaki kadın emeğinin, ataerkil ilişkiler içindeki konumunun değersiz ve ucuz olduğunu görüyoruz. Kadına erkeğin işsiz kaldığı ya da ailenin kriz dönemlerinde ihtiyaç duyulan bir emek gözüyle bakılması da problem alanlarındandır. Çalışan kadının işi, çocuk ve yaşlı ana-babalara ilişkin sorumlulukları, ev işlerine ilişkin,

sorumlulukları bir aradadır (Özdemir, 2012, s.313). Toplumdaki kültürel kalıplar da kadının öncelikli görevinin annelik ve evi olduğunu, bu alanlardaki sorumluluklarını yerine getirmesi durumunda emek ve iş piyasasında yeri olduğunu vurgulamaktadır.

Kadının mağdur olduğu kamusal ve ev içi şiddetin her türü (ekonomik, fiziksel vb.) kadının travmatik örselenmelerine, ruhsal ve fiziksel yaralanmalarına ya da intihar, namus ve töre cinayetleri vb. neden olmaktadır (Akın, 2014, s.158). Kadının aileye, topluma, erkeğe, aidiyetiyle bireysel bir kimlik olma mücadelesi kanımca bir demokrasi ve insan hakkı sorunsalıdır.

Daha önceki çalışmalarımızda da vurguladığımız gibi erkeklerden farklı özelliklerinin varoluşsal bir kendilik olarak görülmeyip, eşit olmayan hak ve muamelelerin içinde olması (çalışma hayatının dışına itilişi vb.) şiddet ve iktidar sorunudur (Gökkaya, 2016, s.124).

Egemen olma ve denetleme ihtiyacının temel dayanağının, güçler dengesi içinde kadının mağduriyetini devam ettirmek olarak düşünüyorum. Çünkü kadın eksik ve geride kaldığında daha kolay idare edilebilmektedir. Bu yaklaşım çocuğunun karar ve seçimlerini dinlemeden onun için en iyiyi seçen ideal ana baba yaklaşımına benzemektedir. "Küçükken kontrolü kolaydı şimdi bizi hiç dinlemiyorlar" serzenişi özgür olan bir ergen ve yetişkinin denetimden çıkmış yolculuğu karşısında ana babanın yaşadığı güç kaybına işaret ediyor.
Şiddet çok boyutlu bir durum ve olgu olarak hemen bütün toplumlarda var olduğuna göre, şiddetin nedenseli ve kendi içindeki döngüsünden kısaca söz etmek faydalı olacaktır. Şiddetin bireysel ve toplumsal nedenselliği birçok çalışmada vurgulanmaktadır (Sevil ve Ark, 2015, s.565-628, aktaran: Gökkaya, 2017, s.124). Bu çerçevede şiddetin nedenlerini, biyolojik, ekonomik, psikolojik, sosyal ve cinsel olmak üzere beş ana başlıkta toplamak mümkündür.

Biyolojik Nedenler: Bireysel düzeyde genlerde var olduğu ve onu şiddete sürükleyen hormonlar üzerinde durulmaktadır. Bu teorilerde saldırganlık hormonu fazlalığı, kromozom fazlalığı gibi özellikleri olanların kendini kontrol sıkıntısı yaşadıkları için şiddet uyguladıkları iddia edilmektedir.

Psikolojik Nedenler: Psikotik, antisosyal ve paranoid kişilik bozukluğu olanların şiddet davranışı gösterme eğilimlerinin yüksek olduğu gerçeği vurgulanmaktadır. Bilindiği gibi kişilik, algılama, iletişim ve ilişki kurma gibi bireyin sürekli özelliğini ifade eder. Kişilik bozukluğu, ergenlik veya genç yetişkinlik döneminde ortaya çıkan, uzun süreli, kişide kaygı ve strese sebep olup işlevselliklerinde bozulma ve kişiler arası ilişkilerde problemlere yol açan yaygın bir rahatsızlık olarak ele alınmaktadır. Ergenlik döneminde teşhis konan bu rahatsızlık ikili ilişkilerde, ailede önemli iletişim problemleri oluşturmaktadır. Şiddetin tekrarı, tedavideki güçlüklere işaret etmektedir. Benzer şekilde şizoid ve şizodipal, paranoid ve antisosyal kişilik bozuklukları olan kişiler de saldırganlık eğilimi gösterebilirler. Antisosyal kişilik bozukluğu olan bireyler, etrafındaki insanlara, ya sömürücü ya da sömürülmeyi hak eden insanlar olarak bakarlar; süper ego gelişimi olmadığı için etrafındaki insanlara (eş, çocuk, ana-baba) zarar verirler. Bu tür ağır

rahatsızlık içindeki bireylerin ömür boyu ilaç tedavisi altında olmaları, bilinçli bir denetim ile izlenmeleri gerekir.

Ekonomik Nedenler: Ailenin ve bireyin geliri düştükçe şiddet olayları artma eğilimi göstermektedir.

Nitekim kadın cinayeti işleyenler arasındaki eğitim ve gelir düzeyi düşüklüğü çarpıcı bir veridir.

Cinsel Nedenler: Eşlerden birinin cinsel hastalığı ya da cinsel uyumun sağlanamaması şiddeti ortaya çıkarabilir.

Sosyal Nedenler: Hızlı kentleşme, parçalanmış aile, işsizlik, yoksulluk, göç, kültürel farklılıklar, güven kaybı, yoksunluklar, korku gibi sosyal değişimler bireylerin yaşadıkları değişim ve stres faktörleriyle baş edememelerine yol açmaktadır (Tel, 2002, aktaran: Gökkaya, 2017). Kadının eşine, babasına bağımlı ve güçsüz yapısı, onun bu ortamda çaresiz kalmasına yol açmaktadır.

Bu konudaki çaresizlik döngüsünü daha önceki bölümde ve diğer çalışmalarımızda ayrıntılı olarak ele almıştık (Mavili, 2014).

1.5. Şiddetin Özne ve Nesneleri

Daha önce de vurgulandığı gibi şiddet, bir güç dengesizliği olarak güçlünün güçsüze yönelik her türlü eylem ve davranışıdır. Çoğunlukla kadına, çocuğa, engelliye, yaşlıya yönelik gerçekleşmektedir. Kadının erkeğe yönelik şiddeti yok denecek kadar azdır. Son yıllarda kronik şiddet mağduru bir kadın eşini öldürmüş ve ağır tahrik gerekçesi ile cezası affedilmiştir. Babalarından şiddet gören çocukların oranı annelerinden şiddet gören çocukların oranından oldukça yüksektir.

Ana babanın çocuğuna uyguladığı şiddetin olumsuz etkileri şu şekildedir:

- Çocuğun aşırı çekingen, pasif, düşük özgüvenli olması
- Hırçın, agresif yapı
- Evden kaçma eğilimi
- Eşcinsel eğilimler
- Erken evlilik yapma riski
- Karşı cinsle güvenli ve sağlıklı ilişki kurmakta zorlanma
- Madde ve alkol kullanımına yönelme, bağımlı olma
- Aileyi reddeden tutumlar gösterme
- Çevreye zarar verme eğilimleri

Çocuklarımızın hak temelli bir ailede huzur içinde büyüme ve gelişimlerini sağlama sorumluluğu önce ebeveynlerin, sonra toplum olarak hepimizindir. Bu çerçevede ebeveynlerin

olumlu rol model olmalarını destekleyen grup çalışmalarını önemsiyorum. Eylem odaklı psikodrama gruplarında çocukları ile yaş özelliklerini dikkate alarak kaliteli zaman geçirme, gelişim özellikleri hakkında bilgi edinme gibi imkânları olabiliyor. Etkin iletişim ve dinleme becerileriyle karşılıksız ve koşulsuz sevmeyi öğrenmelerine destek olmanın son derece değerli olduğunu düşünüyorum. Beceri ve uygulama ağırlıklı küçük grup çalışmalarının, onların yaşam becerilerini ve huzurlarını arttıran, öfke kontrolünü sağlayan etkisinin büyük olduğunu görmekteyim.

1.6. Şiddet Türleri

Şiddet, beş ana başlık altında ele alınabilir. Özellikle kadına yönelik şiddetin psikolojik, fiziksel, cinsel ve ekonomik boyutlarını pek çok çalışmamızda vurgulamıştık (Mavili, 2018).

1.6.1. Fiziksel Şiddet

Tokat atmak, boğazını sıkmak, işkence yapmak, en ağır koşullarda yaşamaya zorlamaktır. Ülkemiz açısından fiziksel şiddetin en ağırlarından olan töre cinayetleri, zorla evlendirmeye kalkma, satılmak, hatta öldürülmek bu tür şiddetlerdendir.

1.6.2. Psikolojik Şiddet

Aşağılamak, bağırmak, küfür etmek, tehdit etmek, küçük düşürmek, küçük düşürücü ifadelerde bulunmak, sosyal izolasyona zorlamak, kıskançlık bahanesiyle giyim kuşamına karışmak, nereye nasıl gideceğine karar verip kişiyi eyleme zorlamak, gelişim imkânlarından mahrum etmek psikolojik şiddettir. Bazı çalışmalarımızda psikolojik şiddetin küfür ve aşağılama boyutunun sözel şiddet olarak alınması söz konusudur.

1.6.3. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet evli bile olsa kadını istemediği biçimde ve zamanda cinsel ilişkiye zorlama, cinsel organlara zarar verme, çocuk doğurma ya da doğurmamaya zorlama, fuhşa zorlama sözlü veya sözlü olmayan davranışlarla istenmeyen cinselliğe yönelik zorlayıcı tutumlar sergilemektir.

1.6.4. Ekonomik Şiddet

Kadına hiç para vermemek ya da kısıtlı para vermek, ailenin gelir ve gideri konusunda bilgi vermemek, ortak geliri kadının onayı olmadan elinden almak (ki bunun içinde kadının

geliri de dâhildir), zorla çalıştırmak, aileyi ilgilendiren konularda tek başına karar almak olarak tanımlayabiliriz.

1.6.5. Sözel Şiddet

En sık karşılaşılan şiddet türü olarak aşağılama, hakaret, küfür, kişinin bedeniyle alay etme olarak ele alınmaktadır. Daha önceki çalışmalarımızda (Mavili, 2014) vurguladığımız gibi sözel şiddeti psikolojik şiddet, içinde ele almak mümkündür.

Psikolojik şiddetin, sözel şiddetin en ağır türü olan korkutma ve tehdidin kişinin ego gücünü zayıflattığı görülmektedir. Şiddetin fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığı bozarak sağlığın bütün boyutlarını olumsuz etkilediğini düşündüğümüzde şiddet bir insan hakkı ihlali olduğu kadar bir halk sağlığı sorunudur da (Akın, 2007).

Şiddetin erkekler tarafından kullanıldığını bilmek, bu dışa vurum biçiminin içgüdüsel olmadığını düşündürmektedir. Şiddetin insanın psikolojik ve fizyolojik özelliği ile açıklanamayacak boyutu vardır. Şiddetin egemenlik ilişkilerinde benimsenen hiyerarşik ataerkil yapının sürdürülmesinden kaynaklı özelliği, çok boyutlu ve sistematik incelemeyi ve irdelemeyi gerektirmektedir.

2. Bölüm

2.1. Şiddetin Ortaya Çıktığı Alanlar

2.1.1. Ev İçi

Bilindiği gibi aile bireyin içinde doğup büyüdüğü, en yakın, en uzun süreli, en kalıcı ilişkilerin yaşandığı en küçük toplumsallaşma araçlarından birisidir (Mavili, 2014). Eşlerin birbiriyle cinsel ilişkilerinin düzenlendiği, anne-baba, çocuklar arasında güven ilişkisinin kurulduğu bu yapı çocuğun kadın ve erkeğin psikolojik sosyal iyilik halini, sağlığı temin etmektedir. Ancak kadınlar sıklıkla babaları, eşleri, erkek kardeşleri gibi çok yakınındaki kişilerin istismarı ve şiddetine maruz kalmaktadır. Bilindiği gibi ev içi ortamın çatışmalı ve gergin havası çocuklar üzerinde olumsuz etki yaratır. Aile çocukların yaşamındaki vazgeçilemez gücü ve değerini, çocuğa güven veren, onun toplumda kabulünü sağlayan, uygun davranış kalıplarını öğrenmesinde örnek ve destek olan, sorunlarını çözmede yol gösterip rehberlik eden özelliğinden alır. Hiçbirimizin seçme şansı olmadan dünyaya geldiğimiz ailemizin gücü ve değeri, şiddet ve istismar davranışları yaşandığı zamanlarda tersine dönmektedir. Çocuğa ve kadına yönelik koruma ve tedbir kararları, şiddet ve istismar durumlarında alınmaktadır. Ancak kadının ve çocuğun koruması tek başına devletlere terk edilmemelidir. Ev içi şiddet ve istismarın toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla topyekûn mücadele gerekli ve değerlidir. Şiddet ortamında büyüyen çocuklar ile annesinin şiddetine tanıklık eden çocuklar istismar riski ile karşı karşıyadır. Fiziksel şiddet sonucu ev içi yaralanmalar, anneyi korurken araya giren çocuklarla ilgili ölüm haberleri mevcuttur. Bazı durumlarda şiddet mağduru kadının çocuğa, yaşlıya, engelliye, evcil hayvanlara yönelik şiddeti de söz konusudur. Çocuğa yönelik şiddet, nedenlerine göre çocuk kaynaklı, çevre kaynaklı, toplumsal nedenlerden kaynaklı olarak sınıflandırılmaktadır (Öztürk, 2011, s.13-29).

Çocuktan Kaynaklı Nedenler:
Çocuktan kaynaklanan nedenlerin başında engelli olma, fiziksel veya kronik bir hastalık sahibi olma, gayri meşru, üvey evlat, kız çocuk, zor çocuk, çok ağlayan veya ailenin beklentisini karşılamayan özelliklere sahip olma gelmektedir.

Aileden Kaynaklı Nedenler:
Bilgisizlik, düşük sosyal ekonomik koşullar, çocuk eğitimiyle ilgili yeterli olmayan beceri, göç sürecinde olma, ebeveynler arasındaki sağlıksız iletişim ve çocukluktaki sağlıksız bağlanma, çok sayıda çocuğa sahip olma, fiziksel sağlık bozukluğu, alkol ve madde kullanımı, iletişim ve empati becerisine sahip olmama, ruhsal bozukluklar gibi etkenler yer alır.

Toplumsal ve Çevresel Nedenler:
Bu nedenler ülkenin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklere göre çocuklara sağlanan olanaklar ve şartları gündeme getirir. Toplumda çocuğun değeri ve

nasıl algılandığı, çocuk yetiştirme konusundaki yaygın tutum ve davranışlar, aileye verilen ve yüklenen anlam, toplumdaki bilinç ve çocuk politikalarındaki bütünlük ve devamlılık. Çocuklarla ilgili çevresel duyarlılıklar, devlet ve yerel yönetim politikalarında çocukla ilgili yürütülen hizmetler. Çocukla ilgili ihmal ve istismar da fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik özellikler gösterir. Erken yaşta fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalmak derin etkiler yaratır. Ekonomik anlamda istismar çocuğun zorla çalıştırılması, fuhşa, dilenciliğe yönlendirilmesi, gece çalıştırılması vb. şekilde tanımlanabilir. Besleyememe, eğitim verememe, okula göndermeme, evliliğe zorlama vb. türlerine tanık olmaktayız. Çocuk gelinler, hâlâ gündemimizdeki sorunlardan biridir (Bu bağlamdaki töre ve namus cinayetleri).

2.1.2. İş Yerinde Şiddet

Toplumda yaygın olarak kullanılma biçimiyle mobbing, "iş yerinde bir çalışana sistematik olarak uygulanan psikososyal saldırı" (Savaş, 2007, s. 47) olarak ifade edilebilir. Davranışın sıklığı, tarzı, taraflar arasında güç dengesinde eşitsizlik, sistematik tekrar ve zalimce niyet gibi özellikler görülmesi mobbing belirlemede dikkate alınmaktadır.

İş yerindeki psikolojik taciz, bir yıldırma ve uzaklaştırma davranışıyken, cinsel taciz bedene müdahaledir. Her iki davranışta sınır ihlali söz konusudur. Psikolojik tacizin bir aracı olarak cinsel tacizin kullanılması durumu da olabilir.

İş yerinde psikolojik taciz iş sözleşmesi kapsamında işverenin gözetim, eşit davranma borçlarının ihlalini ve yönetim hakkının kötüye kullanımı anlamını taşır (Yıldızdoğan, Mamiz, 2016, s.141).

Cinsel taciz de bütün ülkelerin gündeminde olan bir sorundur. Pek çok uluslararası sözleşmede yer alıp hükme bağlanmıştır. Uluslararası sözleşmelerde cinsel taciz kültürel olarak farklı vurgulansa da cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak ele alınması yaygındır. Böylesi bakış mağdurun kadın olmasıyla ilgilidir (Özdemir, 2006, s.87). İş yerinde cinsel taciz, cinsellik temeline dayalı ya da bu anlama gelecek davranışlardan oluşan ve muhatabı tarafından kabul edilmeyen, karşılık bulmayan davranışları içermektedir.

Bu çerçevede cinsel amaçlı gerçekleşen fiziksel, sözel davranışlar ya da pornografik nesne veya materyal kullanılarak, şehvet ve cinsel içerik özelliği gösteren mesajlarla çalışanın hak ihlaline maruz kalmasına neden olma durumunu cinsel taciz olarak ele alabiliriz.

Hem psikolojik hem de cinsel şiddetin işverenin ya da amirin gözetim ve eşit davranma ilkesine aykırılık oluştursa da, TCK kapsamında birçok düzenlemeler yapılmış olsa da kadının şikâyetinin en zor olduğu konuların başında gelmektedir. Özellikle kadına yönelik cinsel taciz suçlamasına yönelme güçlü bir ego ve mücadele isteyen boyutlara sahiptir.
Bu bağlamda kadınların ev içi rollerinin kamusal alandaki rol ve iş taleplerine ilişkin

birçok çatışmalı alan yarattığını da vurgulamak isterim. Kadınlar için "ev içi rol" erkekler için "gelir getiren birey" tanımlamalarının cinsiyetçi bakışın, "tek rol ideolojisinin" (Ayhan, 2016, s.375) ülkemiz için benimsenen yanları vardır. Kadının istihdamındaki eşitlikçi olmayan durum, çocuk olduğunda kadının anneliği öncelemesini kolaylaştırmaktadır. Kadının bilinci ve ailenin ekonomik gücü yeterli olmadığı durumlarda, kadında tekli rolün içine hapsolmayı tercih etmektedir. İş yerindeki tacize de işsiz kalma korkusuyla boyun eğip ses çıkarmayan kadınlarımızı görmekteyiz. Adil olmayan tutum ve muamele, kadınlar aleyhine bir aile ve iş ortamı yaratmaktadır. Bu noktada kadının kendini güçlendiren parçalarına sahip çıkması, bu parçalarını ötekinin aynasında değerli hale getirmesinin de değerli olduğuna inanıyorum. Çalışma ve iş yaşamındaki pek çok sorun, ayrı roller ve buna ilişkin kendilik algılarıyla düzenlenebilir, dengelenebilir.

Kadının kendini gerçekleştirme arzusu ne iş yerindeki tacize, ne de ev içi rollere annelik ve eşliğe terk edilemez. Yürüttüğüm bazı grup çalışmalarında, şiddete maruz kaldığı için boşanıp iş yaşamına dönen kadınların pişmanlıkları ile iş yerinin ve kariyerinin talepleri ile kadınlık rolleri arasında dengeleme güçlüklerine tanık oldum. "Hem kariyer yaparım, hem de annelik ve eşlik" deyişleri böylesi bir paradoks ve çabayla meşgul kadınların gündemindedir. Kuşkusuz bu alanda aynadaki öteki ben-erkeklerin de desteğinin ve iş birliğinin önemi çok büyüktür.

2.1.3. Sokakta ve Okulda Şiddet

Sokak ve okulda şiddet, toplumsal alandaki çatışmalardan birisi olarak ele alınabilir. Gerçekte günümüzde çocukların sokaktaki yaşam ve oyun alanları çok sınırlanmıştır. Ancak okul çağı yaş grubunun okulda ve okul sonrası boşluklarda birbiriyle çatışması kaçınılmazdır. Sokak ve okuldaki çatışmaların şiddete dönüşen boyutunu iki başlıkta toplayabiliriz:

-Akranlar arasındaki zorbalık ve şiddet
-Yetişkinden kaynaklanan şiddet ve istismar.

Bireyler ya da çocuklar arasında çıkan çatışmalar dengelenemediğinde ya da dönüştürülemediğinde şiddet ortaya çıkmaktadır. Yetişkinden çocuklara yönelik her tür şiddette genel şiddet türlerinin bütününü görmek mümkündür. Toplumun çocuğa şiddet uygulanmasına ilişkin toleransı zayıftır ve faile karşı linçe dönüşebilecek hale gelmesi çok kolaydır. Toplumsal algıların, yargıların çarptırılmasıyla ortaya çıkan bazı ilişki biçimlerinde ötekileştirmeler ve dışlamalar kutuplaştırıcı bir rol oynamaktadır.

Cinsel taciz ve istismar, maruz kalan tarafından kolay kolay ifade edilememektedir. Gizlenme olasılığı en yüksek istismar ve şiddet türü olarak karşımızdadır. Okulda korkutma ve tehdit ile sevildiğine ilişkin iddialar, mağdurun bu duruma ilişkin tepkisizliğine neden olabilmektedir. Sorumlu ebeveynliğin en önemli özelliklerinden birisinin yeterli ve gerekli

desteği vermek, çocuğa güvenerek söylediklerine inanmak olduğunu düşünüyorum. Bireysel sınırlar ve özel alan eğitimlerimiz sırasında evlenmek üzere olan bir genç kızımızın, eniştesinin istismarına yönelik farkındalığı neticesinde yaşadığı çaresizliği, bireysel destek ve güçlendirme çalışmasıyla yürütmüştüm. Ancak bu gencimizin evlendiğinde nasıl bir evlilik ilişkisi kurduğu bilinmemektedir. Çünkü aile çalışmalarımızda gençlik döneminde okulda yaşadığı cinsel istismar nedeniyle cinsel ilişki zorluğu ve soğukluğu yaşayan çiftimiz boşanma kararı vermişti. Cinsel istismar vakalarında mağdurun sonraki yaşamında ortaya çıkan cinsel işlev bozukluklarında profesyonel yardıma zorlanılmaktadır.

Belediye yaşam merkezleri, kütüphane, sosyal hizmet merkezleri, gençlik merkezleri ve sivil toplum örgütlerinde, gençlere farkındalık eğitimi verilerek çatışmaların şiddete dönüşmesi önlenebilmektedir. Gençlik ruh sağlığı haftasında sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerde yaşayan bazı çocukların sevgi kişisini kaybetmemek ya da sevilmek için akranlarının maddi (kantinden alışverişe zorlanma) ve manevi – psikolojik (ödevini yaptırma-sınavda kâğıdını gösterme, telefonunu kullandırma gibi) zorbalıklarına muhatap olduklarına tanık olduk.

Gençlerimizin ve çocuklarımızın ötekini suçlamadan hayır demeyi öğrenmelerinin çok önemli bir yaşam becerisi olduğuna inanıyorum. Bu doğrultuda duygulanım, düşünüş ve algılarda gelişen farkındalığın farklılıklara hoşgörülü gençler yaratacağına inanıyorum.

Daha önce de vurguladığımız gibi farkındalık amaçlı grup çalışmalarında, gençlerin yanlış algı ve duygulanımlarının değiştiğine tanık olmaktayım. Söz gelimi öfke, çatışma gibi duygular da sevgi kadar değerli duygulardandır, yaşamın içindeki olumlu ve olumsuz duyguların hepsi değerlidir, mesele bu duyguların dışa vurulma biçimi ve usulüdür.

Son olarak grup baskısı ile sigara, alkol madde kullanımına yönlendirilen, onlar gibi olmak ya da onlar tarafından dışlanmamak için onların değerlerini benimseyip, onlar gibi davranmaya zorlananlar olabilir. Bazı grup ve kitle hareketlerinin, gençlik hareketlerinin böylesi bir 'biz'lik duygusu algısı ya da grup davranışından kaynaklandığına tanık olduğumuz yaşantılarımız ve olaylar olmuştur. Bazen demokrasi adına demokrasinin katledilmesi gibi paradoksal durumların içinde olunmaktadır. Farklılıklara saygının içselleştirilmesi sözde değil, gerçekten saygı davranışına dönüşmesi demokrasi ve hoşgörü kültürü yaratabilir. Yoksa güçlünün güçsüzü istismarı ve zorbalığına dönüşür. Farkındalıklar ötekini dinleme, anlama ve ona empati göstermeyi sağlar. Böyle bir akran ve grup kültürü, öfke duygulanımını da saldırganlığa dönüşmeden dizginler ve dengeleyebilir.

2.1.4. Medya ve Şiddet

Yazılı ve Görsel Medya

Bilindiği gibi 19 ve 20. yüzyıl görsel iletişim sistemleri toplumsal yaşantıların nicel ve nitel unsurlarının tamamını yöneten, yönlendiren, en azından etkileyen özellikleriyle ailenin bile yerine geçen sosyalleştirme araçları vasfına sahip olmaya başlamıştır.

Çocuk programları, eğitim, eğlence, belgesel, okul ve dil programlarıyla hem çeşitlilik hem de her ihtiyaca cevap veren özelliğiyle olumlu yanlarından söz edebiliriz. Ancak kimi çatışmalı içerik ve kurgularıyla (diziler, evlenme programları, şiddet filmleri) günümüz şiddeti ile bağlantılarını görmezden gelemeyiz. Bazen bakanlık danışma kurulu üyeliklerimizde dizilerdeki aldatma ve şiddetin çocuk ve ergenlere kötü örnek olduğunu dile getirdiğimizde, aile ilişkilerini koparan etkisinden bahsettiğimizde "Reytingleri yüksek!" cevabı almaktaydık. Şimdilerde medya okuryazarlığı gibi spot ve işaretlerle çocuklar, toplum daha seçici ve kanal değiştirmeye yönlendirilmiş olsa da telefon ve bilgisayarlarda izlenen önemli dizi ve filmler bu işlemi devam ettirmektedir.

Bölgemizde, dünyada yaşanan cinnet ve şiddet haberlerinin, savaşların sunum içerikleri, bilgi ve eğlencenin birbiri içine geçmiş yapısı, şiddet haberleri ile eğlence haberleri arasındaki sınırları da ortadan kaldırmaktadır. Kitle iletişim araçlarının demokrasinin 4. kuvveti olarak toplumun bilgi alma hakkı ile kamuoyunda bilinç oluşturma görevinin bu denli karışması ve olumlu etkinin azalmaya başlaması da bir başka şiddet unsuru olabilir.

Her düzeyde rekabet ve hiyerarşik kültür kalıpları (zengin-fakir) ile gerçeklik algılarının sanallaşması, tepkisiz ve bağlamından kopuk bir duyarsızlaştırma zeminini sorgulamak da durumu değiştirmiyor. Bireyselleşme sürecinde okuma, öğrenme ve kendini keşfetme yolculuğunda bireylerin daha kısıtlı zaman medya karşısında geçirdiğini görmekteyiz. Nitekim eğitim düzeyi yükseldikçe televizyon karşısında geçirilen zaman 1-3 saate inmektedir (Aile Araştırma Kurumu Yay., 2006).

Medyanın şiddet haberleri verirkenki etik duruşunun ve toplumsal sorumluluğunun reklam alma ve reyting kaygılarıyla bağlantısı devam ettiği sürece, bu alandaki şiddet kültürünün pompalanmasında sadece etkin bir araç olarak rolünü oynamaya devam edecektir. Sorumlu ve örgütlü vatandaşlık tutumları, imza toplama, kampanya başlatma gibi eylemlerle medyanın içeriğine yön verici olabilir.

Ailedeki şiddete medyanın etkisi konusu da sıkça tartışılan konulardan biri olarak değerlendirilmektedir. Medya toplumda yaşanan kavga, yaralama, sakat bırakma, tecavüz, öldürme, ensest gibi birçok olayı görsel olarak aktarabilmektedir. Bilindiği gibi medyada bir haberin yer alması teşvik edici olmaktadır. Bu tür haberlerin verilmesi kadınların aleyhine olmaktadır (Dursun, 2010, s.19-32). Şiddet haberleri bazı durumlarda da toplumsal duyarlılıkları yok ederek yozlaşmaya neden olmaktadır.

Bu doğrultuda daha önce tasnifini yaptığım şiddet türlerinden "sembolik şiddet" de çocukları bir nesneyi almaya, vermeye yemeye zorlayarak görünmez bir şekilde şiddet oluşturan öğeler içermektedir.

Televizyon programlarında yer alan çocuğa, topluma yönelik şiddet unsurlarından bütünüyle arınma mümkün olamayacağına göre, örgütlü ve sorumlu ebeveyn olmayı başarmak durumundayız.
Söz gelimi 2004 yılında ALO RTÜK 178 Şiddet Hattı'na haberlerin içinde, %41 oranında

intihar, cinayet, kocası tarafından bıçaklanmış, dövülmüş kadın, töre cinayetleri vb. haberlerin bulunması dolayısıyla şikâyet yansımıştır. Çocuk ve gençlere yönelik şiddet %15, hayvanlara yönelik %14, kadınlara yönelik %3 oranındadır. Şiddet haberlerini göz önüne aldığımızda (2006, KSSGM, s.139) şiddet konusunda görsel medyanın karnesi çok olumlu değildir.

Hele reyting kaygısı ile yapılan programlardaki şiddet dilinin öncelenmesi düşündürücüdür. Reklamlarda, dizilerde kadın bedeninin bu denli sergilenmesi de sembolik, cinsel, psikolojik şiddet olarak ifade edilebilir.

Kısaca medyada tepki çeken bu programlar bazı uluslararası örgütlenmelere sebep olmuştur. Hem internette hem de yazılı ve görsel medyada şiddet eğilimlerini körükleyen, nefret duygularını kışkırtan program ve yayınlara yasaklar getirilmiştir (Avrupa sınır ötesi televizyon sözleşmesi-yayımcının sorumlulukları- başlıklı 7. madde). Bu kapsamda üye devletlerin iç hukuklarında pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Nitekim ülkemizde televizyon kanallarındaki yayınlar kendi öz denetim birimlerini kurarak çocuklar, gençler ve kadınlar için etik ve ilkeli yayınlar yapmaya yönlendirilmektedir. RTÜK gibi birimler de toplumsal ve ülke duyarlılıklarımız, değerlerimiz boyutunda izleme ve denetim yapmaktadır. Ancak toplumsal denetim ve sorumluluğun üst kurumlar kadar toplumun kendisine ait olduğunu düşünüyorum. Nitekim bazı gelişmiş (Kanada vb.) ülkelerde gördüğüm ebeveynlerin oluşturduğu sivil toplum örgütleri ilkesiz yayın ve programlara karşı kamuoyu oluşturarak yayınların sonlanmasını sağlayabiliyorlar. Dolayısıyla tüm sorumluluğun sadece devlette olduğunu düşünmek yanıltıcıdır.

2.2. Şiddetin Görülme Şekilleri

Dünya Sağlık Örgütü, 2002 Raporu'nda şiddeti üç ana başlık altında sınıflamıştır (WHO, 2002). Bunlar;

—Bireyin kendi kendine yönelik şiddeti, intihar ve bireyin kendine zarar verme işlemi.
—Bireyler arasındaki şiddet, aile içi eşlerin kendi aralarındaki şiddet, toplumsal şiddet, birbiriyle kan bağı olmayan insanlar arasında gerçekleşen şiddet. Bu tür şiddet, ev dışı mekânlarda ortaya çıkan bir şiddettir. Söz gelimi daha önce değinilen gençler arasında, sokakta, mahalle aralarında, yabancılar tarafından yapılan ya da yabancılara yönelik şiddet ile
çocuk ticareti, çete cinayetleri, uyuşturucu çetelerini bu grupta değerlendirebiliriz.
—Toplumsal ve kolektif şiddet.

Bu alandaki şiddet sosyal, politik ve ekonomik şiddet olarak alt gruplara ayrılmaktadır. Diğer şiddet türlerinden farklı olarak bu gruptaki şiddet eylemleri daha büyük katılımla gerçekleşir. Örneğin savaşlar, terör eylemleri, büyük gruplarca ekonomik faaliyetlerin

zarara uğratılması, engellenmesi gibi eylemler kolektif eylemleri içermektedir. Ülkemizdeki kan davaları, töre cinayetlerinin kültürel ve toplumsal boyutu problem alanlarımızdandır.

2.2.1. Kan Davaları ve Töre Cinayetleri

Kan davaları ve töre cinayetleri, karşı grup diye nitelenen gruba nefreti ayakta tutmak üzere işlenen cinayetleri oluşturmaktadır (Kocacık, 2001).

Gökkaya (2017, s.129), töre ve namus cinayetlerinin ortak özelliklerini şu başlıklar altında sıralamaktadır:

-Ailenin ve erkeğin, kendinde kadının yaşamını belirleme hakkı görmesi, onun bedeni üzerinde hak sahibi olduğunu düşünmesi.
-Kadının isteyerek karşı cinsle yaşadığı bir ilişki ya da maruz kaldığı cinsel istismar.
-Aile veya erkeğin kendini kanun koyucu yerine koyup kadını yargılaması.
-Çevre ve toplum baskısı, namus ve törenin getirdiği zorunluluklar.
-Kadının kirlenmiş bir mal veya eşya olarak görülmesi.
-Bir cinayeti bilinçli bir şekilde işleyerek utancın ortadan kaldırılacağı ya da namus ve şerefin temizleneceğine olan inanç.
-Kadının öldürülmesiyle failin toplum ve çevrede saygınlık kazanacağına inanç.
-Aile üyelerinin sosyal kurtuluşunu sağlayacağına olan inanç.

Kadın bedeni üzerindeki bu denli acımasız kontrolü bekâret kontrolünde görmekteyiz... Kadının kaç cepheden yaralandığı konusu dikkatimizden kaçmamaktadır. Burada geniş kapsamlı ele almadığım kadın intiharları, böylesi darbelere bir tepkidir. Geçmişte ve günümüzde failin hem mağdur ettiği hem de öz kıyımla kendisini cezalandırma eylemi de bazen "bizim şerefimizi lekeledin kendini öldürmekten başka alternatifin yok, sen yapmazsan biz yaparız" yaklaşımı da törenin kadın bedeni üzerindeki acımasız tahakkümüne işaret etmektedir.

Namusu korumanın, sadece kadın bedenini sahiplenme ve yargıçlığa yönelmesinin adaletsiz bir gelenek olarak ele alınması kaçınılmazdır. Failin erkek olduğu olayda "günah keçisinin" kadın olması ne yaman bir çelişkidir.

Kadın sosyal ve duygusal olarak güçlendiğinde, böylesi istismarı durdurmakta veya azaltmakta başarılı olacaktır. Ancak 15 Ağustos 2019 öğlen bültenine düşen bir haber beni ürküten bir haberdi: ABD'de Cumhuriyetçi senatörlerden birisi " Tecavüz ve ensest olmasaydı nüfus yapımız böyle olur muydu? Bu olaylar hep vardı ve olacak" diye ensest ve tecavüzü onaylıyor gibiydi! Nitekim birçok kişi meclise yakışmayan bu açıklama sahibinin senatörlüğünün elinden alınmasını talep etmiştir.

2.2.2. Kendine Zarar Verme

Türk Dil Kurumu şiddeti, sahip olunan güç veya iktidarın, yaralanma ve kayıpla sonlanan veya sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba veya topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanması olarak tanımlamaktadır. Şiddetin bir başkasına meşru olmayan güç kullanımı olarak tanımlanmış olmasına rağmen intihar gibi kendi kendine yönelmiş biçimleri de söz konusudur (Oktik, 2016, s.200). İntihar, bilerek ve isteyerek kişinin kendi yaşamına son vermesidir. Kişinin öz benliğine yönelik bir saldırı olarak ele alınan intihar sadece ruhsal hastalıkların varlığıyla ortaya çıkmamaktadır. Toplumsal olarak istenmeyen ve değer sisteminde olumsuz bir durum olarak kodlanmıştır. Dinî hükümlere göre, bir suç ve günah olarak ele alınan intihar, örtülü bir mesaj veya kişinin yardım çağrısı olarak değerlendirilmelidir. Şiddet ve istismar sonrasında bazı kadınların intiharı utanma, korku ve yaşamın anlamını yitirdiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bazı töre cinayetleri kadının namus adına kendisini öldürmeye teşvik edilmesi şeklinde işlenmektedir.

Boşanmak istediği için hem karısı ve çocuğunu hem de kendini katleden failler olmuştur. 2016 verilerinde incelenen kadın cinayetlerinin %75'inde kadın doğrudan hedeftir. İki kişinin öldüğü vakalarda ikinci kişinin genel olarak erkek olduğu (2019, 24) görülmektedir. Hem fail hem maktul olma (kendini öldürme) durumlarını açıklamak sadece bir öz kıyım olmadığı için oldukça düşündürücüdür. Kadının boşanmak istediği için hem eşi hem de kendini öldürmesi saplantılı ve sahiplenici, ölümcül bir ilişki özelliği taşımaktadır. İntiharın bireysel, patolojik ya da ahlakî veya meşru olup olmadığının ötesinde kültürel ve toplumsal yapı açısından da değerlendirilmesinin yapılması gerekir. Giddens, "toplumu kurumları biçimlendiren yinelemeli uygulamaların bir bütünü olarak görürken bireyin benimsediği yaşam biçimleri ve alışkanlıkların eylemleri şekillendirdiğini" vurgulamaktadır. Bauman da sosyolojik bakış açısıyla insan eylemlerinin karşılıklı bağımlılık ilişkisini ele alıp, bireyin kendinden önce oluşturulmuş ve sürekli olarak yeniden üretilen söz konusu yapı içerisinde bireysel bilinçlilikle yaşamını devam ettirirken, akıllı özne olarak davranış ve tutumlarıyla hem yaşadığı dünyayı hem de içinde yaşadığı toplumu değiştirmektedir (Oktik, 2016, s.211). Bu noktada bireysel kimliği doğrudan etkileyen eğitim, gelir, cinsiyet, medeni durum, yaş ve iş durumunun statü ve sınıfsal konumun intihar girişimindeki önemli değişkenler olduğu görülmektedir (Odağ, 1996, s.5-7, aktaran: Oktik, 2016). Durkheim tarafından yapılan araştırmalar dışında pek çok kuramcı da bu alanda çalışma yapmıştır. Sembolik etkileşimciler, davranışları çevresindeki kişilerce onaylanmayan ya da desteklenmeyen kişilerin intihar riski altında olduğunu vurgulamaktadırlar. Toplum içinde güçlü dış engellerin olması durumunda saldırganlığın bu hedeflere yönlenmesi söz konusu olabilir. Ancak engellenmenin gücü zayıf olduğunda, birey öfkesini çevresindeki kişilere yönlendirmekte zorlanır, bu durumda da intihar edebilir. İntiharın kültüre göre tanımlanması ve nedenselliklerinin açıklanması farklı olabilir. Parsons da uzlaşma ve kontrol ile oluşturulan kültürün farklı öğelerinin yaratılması ve sürdürülebilirliğinin önemli olduğunu vurgulayarak, toplumdan kopuk bir kültür öğesinin oluşmasının mümkün olmadığını, bu durumun intiharın da kültürle ilişkisinin varlığına işaret ettiğini ifade eder

(Oktik, 2016, s.215). Globalleşme sürecinde televizyon kanalları ve internet bağlantısının hızlı bir norm ve değer değişimi yaratarak, kopya ve taklide yönelik intiharı arttırdığı söylenebilir. Mavi Balina gibi oyunlarla gençlerin bir mektup yazarak intihar ettiğini görmekteyiz.

Son olarak Giddens da toplumda güç ilişkilerinin özerklik ve bağımlılık bağlamında karşılıklı olarak inşa edilmiş olduğuna, bireyin zaman zaman bu ilişkiyi reddeden tutumuyla katılımcı olmaktan vazgeçip, kendine zarar verebileceğine değinir. Özellikle genç kesimin intiharında baskıcı kuralları reddediş ve kendini yok edecek protestoya yönelme söz konusudur.

3. Bölüm

3.1. Şiddet Mağduru Kadınla İlgili Psiko-Sosyal Durum

Şiddeti ortaya çıkaran ve kadının bu ortamda kalmasına neden olan faktörleri genel hatlarıyla incelemek mümkündür. Öncelikle kadına yönelik şiddet, üç ana faktörün etkisi altında oluşmaktadır. Bunlar; toplumsal değer sistemi, toplum kaynaklı tepkiler ve kadının psikolojik deneyimlerinin karşılıklı etkileşiminden ortaya çıkmaktadır.

3.1.1. Toplumsal Değer Sistemi

Kadının cinsel sosyal kimliğiyle ilgili rol beklentileri sosyalleşme sürecinde belirlenir. Bu süreçte evlilik ve boşanmaya ilişkin de pek çok değer yargısı kadına ve erkeğe öğretilir. Evlilik ilişkisinin mahremiyetinin, öfke, kızgınlık gibi duyguların ifade edilme biçimi de bu süreçte kazandırılır. Toplumda var olan bazı değer ve tutumların baskısı, şiddete maruz kalan kadının yaşamını güçleştirmektedir. Toplumsal yapımızda da varlığını hissettiren bu değer sisteminin bazı özelliklerinden kısaca söz etmek istiyorum.

Geleneksel Kadınlık Rolü
Toplumsallaşma süreci, kadına çocukluğundan itibaren her tür sıkıntı ve sorunla mücadele etmeyi öğretirken, onu birçok koşula dayanmaya ve itaate zorlamaktadır.

Kadının eşine bağımlı olması, her durumda ilişkiyi çocukların iyiliği için sürdürmeye zorlanması şiddetin devam etmesini sağlayan bir unsurdur.

"Evlilik, gül bahçesi değildir.
Kötüleri iyi yapan kadındır.
Analık ve eşlik birinci görevindir.
Sen kadınsın, alttan al.
Anasın, çocukların hatırı için idare edeceksin."

gibi birçok öğüt kadının ev içi rollerinden bağımsız, kendini gerçekleştiren birey olmasını engelleyen unsurlar olabilmektedir.

İki ebeveynli aile "ideal"dir.
Öncelikle vurgulamalıyım ki bütün çocuklar birbirlerine saygı ve sevgi duyan, iletişim ve etkileşim ortamına sahip ana babalı bir ailede büyümek istemektedirler. Onların bu istekleri değerli ve önemlidir. Çocuk hakları bildirgesinin ilgili maddesi de bu konudaki toplumsal değer sistemini desteklemektedir. Ancak kadının kronik şiddet gördüğü bir ailede yetişen çocuklar bu ortamın değişmesini, anne ve babasının ayrılmasını istemektedirler. Üniversite öğrencilerimle yürüttüğüm grup çalışmalarında bu duygu sıklıkla paylaşılmaktadır.

Evin, Evliliğin Mahremiyeti
Genellikle her toplum ailenin bir mahremiyet içinde olmasını vurgulamaktadır. Şiddet ortamında kalsa bile "Kan kussan da kızılcık şerbeti içtim." diyeceksin diye bir seçime yönlendirmektedir.

Şiddete tanıklık eden sağlık personeli ve komşuların da "Bu benim meselem değil, onların özel yaşamı." şeklinde bir yaklaşımla hareket etmeleri şiddetin kayıtlara geçmesini önlemektedir.

Kadının Kendini Suçlaması
Şiddet olaylarında kadının kendini suçlaması ülkemizde çok gördüğümüz bir durumdur.
"Böyle bir adamla evlenmeseydin bu refah düzeyinde olamazdın."

"Çocuklarının babası, onu idare etmek senin görevin."

biçimindeki kadına yüklenen sorumluluk, çocukluk döneminden itibaren kadının ego gücünün, kendilik değerinin düşük kalmasına neden olmaktadır. Eksiklik ve güçsüzlük, psikolojik anlamda suçlanma ve değersizlik duyguları kadının kendini suçlamasına sebep olmaktadır.

3.1.2. Toplum Kaynakları ile İlgili Yetersizlikler

Öncelikle şiddetin ortadan kaldırılması ve yok edilmesi gerçeği ciddi bir politik iradeyi gerektirir. Bu alanda ulusaldan, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin ve bütün bireylerin katılımına ihtiyaç vardır. Öncelikli konu ile ilgili politik irade yasaların çıkarılması, ulusal eylem planlarının oluşturulması, uygun ve yeterli kaynak ayırımı ve personel eğitimi gibi bir dizi eylemi gerektirmektedir.

1996 yılından itibaren ülkemizde medeni kanunda, ceza kanununda, anayasamızda ve şiddeti önleme ve ailenin korunmasına dair kanunlarda (4320, 6284) değişiklik ve yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır. Kadınların salt insan olmalarından dolayı sahip olmasını

beklediğimiz hakların onlara yerinde ve zamanında erkeklerle eşit olarak verilmesinin önemi bilinmektedir.

Kadının eğitim fırsatlarından yararlanamadığını, istihdam hakkında da ikinci sıraya düştüğünü görmekteyiz. Son 10 yılda kadının eğitim düzeyi yükselmiş olsa da, istihdamdaki kadın nüfusu %30'lardadır. Bu oran OECD ülkeleri arasında kadın istihdamında son sıralarda olduğumuzu göstermektedir (TBMM, 2006).

Ayrımcı sosyal ve kültürel politikaların, kaynak ve destek sağlamada kadınlar aleyhine olan koşulların değişmesinde devlet sivil toplum iş birliğinin daha güçlü hale gelmesi gerektiğini düşünüyoruz. Son 20 yıldır bu alanda çalışan STK'lar sayıca arttı ve yaygınlaştı. Ancak bireysel düzeyde kaç STK'da sorumluluğumuz olduğuna baktığımızda, bu sayının ne kadar az olduğunu görmekteyiz. Şiddetle daha etkili mücadele eden ülkelerde kişi başına en az üç STK düşmektedir.

İskandinav ülkelerindeki yüksek refah düzeyi kadına yönelik şiddetle mücadeleye ayrılan kaynakları arttırmıştır. Nüfusun azlığı ve kişi başına düşen gelir (40.000 dolar) düzeyi, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikaları güçlendiren ve bunu sürekli hale getiren bir etki yaratmıştır.

Bu alandaki politikalar için ciddi kaynak yatırımı gerektiğinden evrensel olan bu sorun devam etmektedir. BM toplantısında Avrupa Birliği, Türkiye ve İran'a kız çocuklarında evlenme yaşının 18'e çıkartılması önerisini getirmişti. Ancak başta ABD gibi kimi gelişmiş ülkeler tarafından reddedilen bir öneri olmuştu. Çünkü delege, "Sosyal yardım ve refah sistemimizde 'bir cent' harcama yapamayız." demişti.

Kadına yönelik şiddet alanında veri toplama ve kayıt süreci de maliyet istediğinden, toplanan verilerin standartlara uygun saklanması politik tercih olarak kalmaktadır.

Gelişmekte olan bir ülke olarak medya desteğinin, STK katılımlarının, devletin politika uygulamalarını destekleyen kampanya ve çalışmalarının değerli olduğunu düşünüyorum.

Daha önceki çalışmamızda vurguladığımız sosyal ve duygusal destek ortamının var olduğu ailelerde kadına yönelik şiddetin olmadığını söyleyebiliriz. Bu konuyla ilgili görüşlerimi son söz bölümünde aktarmak istiyorum.

3.1.3. Şiddete Maruz Kalan Kadının Psikolojik Durumu

Şiddet mağduru kadın birçok duyguyu aynı anda hisseder.

Korku, utanma, sosyal izolasyon, çaresizlik, suçluluk duygusunun ve baskının içselleştirilmesi, çelişkili duygular, her şeyin o kadar kötü olmadığına ilişkin yanılsamalı algı.

Bu duyguların nasıl yaşandığını kısaca incelemek istiyorum.

Korku
Şiddete uğrayan kadının en yoğun yaşadığı duygudur. Uykusuzluk, uyurgezerlik kadının ilaç kullanımını tetikler. Kadının çocuklarını korumak için korkusunu gizlediğine, durumun ciddiyetini önemsemediğine tanık olabiliriz.

Utanma
Şiddet kadının benlik saygısını örselediği için, bu durumdan utanç duyar. "Böyle bir şey benim başıma nasıl geldi ?" veya "Bunu söylersem herkes bana ne der ?" gibi düşüncelerle utancını gizleyebilir. Kadın dayanışma vakfına bağlı konukevi sakinlerinin 6284 sayılı Kanun ile adli yardım almadan imtina ederek boşanmayı tercih ettiklerini görmekteyiz.

Sosyal İzolasyon
Şiddete maruz kalan kadının sosyal izolasyonu, destek ağlarının zayıflığı dikkatimizi çekmektedir. Eşin kendisini sevdiğini söylemesi de onu tepkisiz hale getirmiş olabilir. Kadının destek sisteminin olmayışı, erkeğin istediği bir şeydir.

Çaresizlik
Kadının kendi koşullarını düzeltmede başarılı olmadığında yaşadığı duygu, çaresizlik ve umutsuzluktur. Bu süreçte uzun süre kalmak kadının bu duygularını kronik hale getiren bir durum olarak ele alınmaktadır (Mavili, 2014).

Suçluluk Duygusunun İçselleştirilmesi
Şiddete yönelen erkeklerin ruhsal bozukluğu olabileceği, alkol kullanımı, kadının kışkırtıcı davranışına ilişkin ön yargılar, kalıp yargılar, kadının kendisini suçlamasına neden olabilir. Suçluluk duygusu, kadını geleneksel kadınlık rolleri içine sıkıştırabilir; kocasını kızdıracak bir şey yapmaktan korkar hale getiren bir fonksiyon olarak görebilir. Bu alandaki kırılganlığı onu şiddete maruz bırakmaktan korumayabilir.

Baskının İçselleştirilmesi
Herhangi bir grup ya da kişi yetersiz olduğunu ve kötü muameleyi hak ettiğini düşünürse ve buna inanırsa, bu grubun ya da kişinin bu muameleyle karşılaşma olasılığı yüksektir. Sosyal psikolojide bu durum baskı ve kötü muamelenin içselleştirilmesi olarak adlandırılır (Mavili, 2014). Aşağılık duygusu yüksek bir kadın, hemen kendini suçlar; "Nerede hata yaptım?" demeye başlar. Çevredeki kişiler ve aile büyükleri de kadını suçlayıcı ve sorumlu tutucu özelliğini sürdürmektedir.

Kadının dayak yemesi de onun benlik saygısının azalmasına, değerlilik duygusunun incinmesine neden olduğundan baskının benimsenerek içselleştirilmesi kolaylaşır.

Çelişkili Duygular
Şiddete maruz kalan kadın, kocası tarafından her zaman şiddet uygulanmadığına ilişkin bir değerlendirme yapabilir.

Özellikle çocukların bütün ihtiyaçlarını karşılaması, onları sevmesi gibi düşüncelerle şiddetin bir gün biteceğine inanabilir. Ancak kendini gerçekleştirmiş ve ego gücü yerinde olan bir kadın, hiçbir durumda şiddeti hak etmediğini bilir.

3.2. Şiddet Uygulayan Erkeklerin ve Şiddet Mağduru Kadınların Özellikleri

3.2.1. Kadınlarla İlgili Özellikler

Şiddet uygulamayı teşvik eden toplumsal koşulları yoksulluk, eğitimsizlik, kötü aile koşulları, şiddet eğilimli gruplarda yer alma, kitle iletişim araçları ve popüler kültürün etkisi, çocuklukta yoğun şiddet altında büyümek, antisosyal kişilik ve kişilik bozuklukları ve hastalıkları olarak özetlemiştik (Gökkaya, 2017).

Kadınlar açısından şiddetin mağduru kadınların risk faktörleri dört ana başlıkta toplanmıştır (Gökkaya, 2017, s.136).

Bireysel Özellikler: Genç yaş, düşük sosyal statü, düşük eğitim seviyesi, boşanma, ayrı yaşama, gebelik, çocuklukta şiddet ve istismara maruz kalma, depresyon, madde kullanımı ve şiddeti kabul etme vb.

İlişki Düzeyi Faktörler: Çok sayıda çocuğa sahip olma, eğitimde eşitsizlik, evlilikten memnun kalmamak, anlaşmazlık ve uyumsuzluklardır.

Toplumsal Faktörler: Geleneksel cinsiyet rollerinin etkisi, yoksulluk, kadının eğitimsiz olması, özerkliğinin olmaması, şiddeti onaylayan yapısı (ben bunu hak ediyorum), toplumsal yaptırımların yetersiz oluşu, konukevi yetersizliği, kurumsal hizmet eksikliği, kadını güçlendirme araçlarının kapsayıcılığındaki eksikler, yakın çevre, mahalle ve komşu baskısı ve denetimdeki zayıflıklar.

Sosyal Faktörler: Boşanmanın, şiddeti önlemeye ilişkin yasal mevzuatın, aileyi koruyan yasaların öngördüğü kurumsal hizmet ağının önleyici ve koruyucu hizmetlerin yetersizliği, koordinasyon eksikliği, kadın erkek eşitliği doğrultusundaki norm ve dayanışma eksiklikleri olarak özetlenebilir. Sıklıkla gördüğümüz güvensiz, pasif kişilik yapısında olma, otoriter ve kontrol baskısı yüksek aile ortamında yetişme, depresif, bağımlı olma, hayır diyememe, aşırı iş yükü ve sorumluluk alma, geleneksel cinsiyet rollerine olan inanç (geniş ailenin ev işleri, tarla tapan, çocuk bakımı) şiddet mağduru kadının bu ortamda kalmasını destekleyen unsurlardır (Mavili, 2014).

3.3. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada ülkemizde kadın ve çocuk odağındaki şiddetin temelleri, türleri ve döngünün yapısı ile sosyolojik ve psikolojik yaklaşımları kendimce önemli vurgularını toptancı olmayan bir yolla incelemeye çalıştım. Sonuç bölümüne ilişkin görüşlerime geçmeden önce, bu alanda şimdiye kadar yapılanların daha bütünlüklü ve sistematik yapılmasının, uluslararası standartlara uygun veri toplanmasının önemli olduğunu ifade etmek isterim. Bu çerçevede yasal düzenlemelerin ekonomik, siyasal, meslekî alanda ve eğitimde kadın güçlendirmesinin devam ettirilmesi önemlidir. Ayrıca şiddet önleme yasasının, önleme ve koruma tedbirlerinin, izleme ve takibinin iyi yapılması, şiddet önleme merkezlerinin sayıca arttırılıp standardize edilmesinin de kritik bir önemi olduğuna inanıyorum. Bu doğrultuda sonuç bölümünü önce şiddete müdahale ve çözüm önerileri, sonra genel görüşlerimle bitirmek istiyorum. Şiddete tolerans göstermemek herkesin sorumluluğunda ve tek başına devlete bırakılamayacak bir konudur.

3.3.1. Şiddete Müdahale ve Çözüm Önerileri

Şiddete maruz kalan kadınlara destek olmak, özel bir profesyonel bilgi ve beceriye sahip olmayı gerektirir. Öncelikle yapılması gereken kriz müdahalesini yapacak olan -tercihen kadın- uzmanların şu sorulara cevap bulması gerekir:

Kadın nereden, nasıl başvurmuş?

Şu anda güvende mi?

- Kadın nereden, nasıl başvurmuş?
- Şu anda güvende mi?
- Eşin tehdit riski var mı?
- Silah veya kesici alet kullanılmış mı?
- Erkek onu yaralamış mı?
- Eş alkol ve madde bağımlısı mı?
- Kadın ve erkek intihar girişiminde bulunmuş mu?
- Eğilimleri var mı?
- Koca yasalara uygun olarak davranıyor mu?
- Koca ev dışında da şiddet uyguluyor mu?
- Psikolojik tedavi görmüş mü, psikiyatrik bir hastalığı var mı?
- Tıbbi hastalık ve engelli olma durumu var mı?
- Şu anki duygusal ton nasıl?
- Çocuk / çocuklar güvende mi? Onlara yönelik bir şiddet var mı?
- Şiddete çocukların tanıklığı oldu mu?
- Doktor kontrolünden geçmiş mi?
- Doktora gerçeği aktarabilmiş mi?
- Aile, arkadaş vb. kesin bilgisi var mı? Onların desteği olacak mı?

- Maddi durumu nasıl? Gelir, banka hesabı, mülk vb?
- Konuk evinin ne demek olduğunu biliyor mu?
- Yasal haklarını biliyor mu?
- Avukat ve mahkeme ile ilişkiye geçebilecek mi?
- Polis merkeziyle bir ilişkisi olmuş mu ?
- Onunla nasıl bir meslekî çalışma yapılacak?

Bütün bu sorular şiddete maruz kalan kadınla çalışmaya başlamadan önce cevaplanması gereken sorulardır.

Kriz müdahalesi, kadının ve varsa çocuklarının güvende olmasını sağlamak üzere geliştirilen bir dizi önlem ve sorularla hazırlanmıştır.

Burada bireysel, grup ve toplum düzeyindeki önerilerimi maddeler halinde özetleyeceğim. Kadınlarla yürüttüğüm bireysel, grup düzeyindeki çalışmalar konuyla ilgili diğer çalışmalarımda incelenebilir (Mavili, 2014).

-Şiddet güçlünün güçsüzü ezdiği bir insan hakkı ihlalidir.
-Şiddetle mücadele için bireysel, grup, toplumsal düzeyde sistematik ve çok boyutlu bütünlüklü müdahalelere ihtiyaç vardır.
-Toplumun refah düzeyinin gelişmesi, demokrasi kültürünün aileden başlayarak bütün yaşam alanlarında bir yaşam becerisine dönüşmesi en değerli önlemlerdendir.
-Şiddete sıfır tolerans politikasının hukuki düzeyde vazgeçilmez ve ertelenmez öncelik olarak değerlendirilmesi beklenmektedir.
-Şiddeti önleme, sadece yasal yaptırımlara dayanılarak yürütülemez. Bireyselleşme, ötekinin aynasında büyümek, ötekiyle yürümek, farklılıkları değerli görmek, görmeyi öğrenmek şiddeti önlemede son derece önemlidir.
-Nüfusun yarısının gelişimini diğer yarısının hak mağduriyeti ile sağlamasının önüne geçmek önemlidir. Böyle bir dağılım topyekûn kalkınmayı sınırlar, köstekler.
-Aile içinde çocukların; kişiler arası beceri, benlik saygısı, özgüven, bilinçlilik gelişimi, sosyal sorumluluk boyutlarında güçlendirilmesine olan ihtiyaç büyüktür. Şiddet en çok birlikte yaşamda ortaya çıktığına göre, birlikte yaşama geçişten itibaren aile ve çift eğitim programlarının düzenlenmesi şiddetin azalmasına, ortadan kalkmasına hizmet edecektir. Bu çerçevede şiddet önleme, tek başına yasaya ve devlet korumasına terk edilemeyecek kadar kapsamlı ve bütünlüklü bir yaşam becerisidir.

- Şiddet, cinsiyet eşitsizliğine indirgenemeyecek kadar kapsamlı ve çok boyutlu bir hak ihlalidir.
- Kadın erkek eşitliği, gerekli ama tek başına yeterli görülemeyecek bir önlemdir.
- Kadına yönelik şiddet ortaya çıkmadan düzenli aile çalışmalarıyla durdurulabilir.
- Kadına yönelik şiddeti önleme çalışmalarında toplumsal iş birliği (kamu, özel STK) kaynak desteği olarak değerlidir.
- Medyanın da bu tür projelerin toplumsal bilinç oluşturmadaki katkısının değeri büyüktür.
- 6284 sayılı Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un uygulanmasında

bazı sıkıntıların çıkması, ölümlerin durdurulamaması düşündürücüdür. Özellikle boşanmadan sonraki cinayetler, erkeğe yönelik dürtü-öfke kontrolü grup tedavilerinin ne kadar önemli olduğunu gündeme getirmiştir. Kısaca yasanın tedbir kararlarına hizmet edecek ara mekanizmalarının olması zorunludur.

• Adli sistemde yasaların uygulanması adil ve ilkeli olmalıdır. Kadın ve çocuk cinayetlerine verilen ağırlaştırılmış müebbet cezasının hafifletici sebeplerle indirilmesi kabul edilebilir değildir.

• Aile danışmanlığı hizmetlerine ağırlık verilerek aile eğitimlerinin toplumda süreklilik kazanmasına ihtiyaç büyüktür. Bu eğitimlerde bilgi kadar eşlik, ana-babalık, evlatlık rollerine ilişkin beceri ve farkındalık kazandırılması da önemlidir.

3.4. Sonuç Yerine

Aile içinde kadına ve çocuğa yönelik şiddet olaylarının hepimizi ne denli ürkütüp düşündürdüğü açıktır. Kuşkusuz dünyada, şiddet her zaman ölümcül boyutuyla hep vardı. Şiddetin sosyolojik ve psikolojik boyutlarına geniş kapsamlı bakmak önemlidir, ancak böylesi bir çalışmaya sığmayacak kadar çok boyutlu ve geniş kapsamlı tartışmaları gerektirir. Bu yüzden bu alanda uzun yıllardır çalışan bir akademisyen olarak, kadına yönelik şiddeti odak alan genel bir değerlendirme yapmış bulunmaktayım. Kuşkusuz dünyada yaşanan savaşlar, toplumun en küçük birimi olan aileyi, aile içinde en çok kadınları ve çocukları etkilemektedir. Küreselden topluma, toplumdan aileye ve bireylere geçen bu şiddet sarmalı, karşılıklı olarak bireyden topluma ve küresele geçivermektedir. Bu çerçevede kişilerin mağduriyet yaşamamaları için yasal, kurumsal ve politik düzeyde gerekli düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç vardır.

Akademik yaşamımda derinleşmeye çalıştığım bütün alanları, kendi içindeki sorunlarıyla, anlamaya çalıştım. Yaşama umutla bağlı parçamın, çirkinin, yanlışın, kötünün bana kazandırdıkları, yapmak üzere başladığım işler, yani kısaca öğrendiklerime daha çok yönelmemi sağlamasını değerli buluyorum. Bu doğrultuda da son dönemde yaşanan şiddet, birlikteliklerdeki ilişkilere yönelmemizin önemini ortaya koymaktadır. Birey olmak, ne kadar zor ve emek isteyen bir süreç ise birlikte olup, saygı ve sevgi ilişkisi içinde yaşamayı öğrenmek de o kadar zor ve zahmetlidir.

Farklılıklara saygı ve özeni öğrenerek davranışlara yansıtan bir iletişim ve etkileşimi benimsemenin değerli olduğuna inanıyorum. Bu doğrultuda ben dilimiz ile ilgili düzenlemeler yapmak, kişiliklere değil davranışlara yönelik, ana ve zamana yönelik geri bildirimler verebilmeyi öğrenmek, bizi bizden farklı olanları ya da düşüncelerimize aykırı davrananları ötekileştirmeden kabul etmeye yaklaştırabilir. Her tür şiddet davranışında ötekileştirme ve kutuplaştırıcı düşünce en belirgin nedenlerdendir. Bireysel ve toplumsal yaşamda ön yargılarımızın, etiketleyici tutum ve davranışlarımızın ölene kadar devam edebilme özelliği vardır. Bu tür olumsuz tutum ve davranışlar son dönemde dünyanın da gündemindedir. Cami katliamı, savaşlar, terör ve şiddet olaylarında, siyasi ve toplumsal olayların pek çoğunda büyük kayıplar görmekteyiz. Hak mağduru sınıf ve gruplar, hatta tek

bir bireyin bile zarar görmesi demokrasimizi tehdit eder. Bu inançla dünyadaki hak eşitliği ve refah bütüne yayılmadan vicdanlarımız huzura kavuşamaz. Böylesi bir uluslararası anlayış ve eşitsizliklerin ortadan kalktığı bir dünya düzeninin umutlarımızda kalmaması dileğimdir. Bu noktada sözlerimi aile ve yakın ilişkilere yönelterek sonlandırmak istiyorum. Kişilerin, birey olarak kendine saygısıyla ötekinin sınırları ve seçimine saygı duyar aralıkta kurdukları ilişkilerin büyüten, geliştiren özelliği vardır. Benmerkezcilikten uzak, sabırlı ve kabullenici bir tutumla gelişen ilişki ve iletişim ortamı oluşturmak istediğimiz bir birlikteliktir. Bazen böylesi bir birliktelikte ötekinin istediğini yapmak, fedakârlık göstermek, onun isteklerine duyarlı olmak, affetmek, istenilenleri de elde etmeyi getirebilir. Karşımızdakine ilişkin olumlu duygu ve yaşantılar kendimizin de olumlu olmasını sağlar. Tabii ki birbirlerini çok seven, değer veren pek çok kişinin gün olur yolları da ayrılabilir. Ancak bunu usule ve birbirlerinin sınırlarına, haklarına saygı göstererek yapmanın da değerli olduğuna inanıyorum. Yolların kesişmesi kadar yolların ayrılması da mümkündür. İçinde yaşadığımız dönemde, birlikte yaşamayı da ayrılmayı da beceremediğimiz örnekleri sanal âlem, görsel ve yazılı medyada çok fazla izlemeye başladık. Hatta kadının erkek tarafından sayısız kez bıçaklanmasını durdurmadan telefona çekip, medyaya servis etme, sorumluluk mu? Biraz yozlaşma mı? Kanıksama mı? Belki hepsi! Ama çaresizce çocuğunun yanında öldürülen kadınlar artık yoklar. Evladının acısı nasıl bitecek, içinde umutlar ne zaman yeşerecek bilmiyoruz.

Bireyselleşmenin sağlıklı olması, öfke duygusunu düzenleme ve dengeli bir dışa vurmayı sağlayabilir. Bireylerin her tür duygu ile baş edebilen özelliğe kavuşması, beceri repertuvarını zenginleştirmesi gerekir. Çünkü bazı durumlarda hastalıklı sevgiler, saplantılı duygular, ya benim ya da toprağın gibi hastalıklı tutumlar şiddetin ortaya çıkmasına neden olur. Bireyselliklerin düşünsel, duygusal ve davranışsal parçalarının denge ve uyum içinde olması sağlıklıdır. Ancak bu denge çok kolay sağlanamaz. Pek çok akıllı kişinin hislerini, en çok sevdiğine söyleyemediğine hepimiz tanığızdır. Bu çerçevede hayat boyu sürecek olan öğrenmelerimizi, grup içi farkındalık ve paylaşımlarla arttırmanın değerine inanıyorum. Toplumdaki demokrasi idealinin sözde değil, doyumlu ve anlamlı ilişki aidiyetlerine dönüşmesinin önemli olduğuna inanıyorum. Yaşantıya aktarabildiğimiz düşüncelerimiz ve ideallerimiz geleceğimizin umudu olacaktır.

İlişkilerimizin hak ve fırsat eşitliğinden uzak olması temel problem alanlarımızdandır. Bireyi güçlendirme çalışmalarında, aileye rağmen izlenen usul hatalarına dikkat edilmelidir. Aile, modernite karşıtı bir kurum değil; moderniteye rağmen aidiyet ve bağlılığın sürdürülmesi beklenen bir kurumdur. Yalnızlaşan, aidiyet ve bağlılık hissetmeyen bireylerin toplumsal yaşama katkı verme motivasyonlarının da az olabileceğinden endişe edilmelidir. Çünkü bireyin kendini gerçekleştirmesi ve yeteneklerini geliştirmesinin mümkün olduğu aile birlikteliklerinde, bağımlılıklar ve aidiyetin bireysel özgürlüklerle herhangi bir problemi olduğunu düşünmüyorum.

Bu çerçevede kültürel farklılıklara duyarlı profesyonel bilgi ve becerisi ile sürekli olarak büyüyen ve gelişen kurumsallaşmış aile destek hizmetlerinin, ailenin kuruluşundan itibaren destek vermesinin önemi büyüktür. Toplumsal yapımızdaki örgütlenme eksikliği

mahalli düzeyde ayrı çalışmaların yaygınlaşmasını engelleyen bir durumdur. Toplumsal refahın yalnızca devlet eliyle ve desteğiyle değil; toplumun bütününün, sivil toplum örgütlerinin katılımı ve desteği ile sağlanabileceğine inanmaktayım. Aile birlikteliği ve bütünlüğünün olmadığı durumlarda -boşanma- şiddet ve aile üyelerine sağlanacak hizmetlerin, bireysel fonksiyonelliğin sağlanmasına yönelmesi kaçınılmazdır. Ancak birliktelik ve bütünlüğe verilen önemin geleneksellik olarak etiketlenmesinin uygun olduğuna inanmıyorum. Pek çok çalışmamızda vurguladığımız gibi sevgi ve saygı ile sürdürülen birlikteliklerde diğerine, kadına, erkeğe, çocuğa yönelik şiddet yok denecek kadar azdır. Nitekim kutsiyet atfederek özel ve mahrem alana sıkıştırılmış ilişkilerin ötekinin mağduriyeti ve hak ihlaline kurban gitmesini hoş göremeyiz. Her tür şiddete sıfır toleransın olduğu bir toplumsal yaşam ve birlikteliğin hayallerimizde kalmaması için, kendimize, ötekine, bizden farklı olana, kendimiz kadar değer verip anlamayı öğrenebiliriz. Bu gerçeğin gerçekliğimiz olması insanlığımızın gereğidir.

Aile hayatı, eğitim programları, evlilik öncesi hazırlık, okullardaki bireysel ve aile çalışmalarına ilişkin birçok destek hizmetlerinin yaygınlaştırılıp, etkinleştirilmesi gerekir. Aile çalışmaları zor, zahmetli ve sorumluluk isteyen birçok rolün (savunuculuk, eğitimcilik, arabuluculuk, organizatörlük vb.) bir veya birkaçını gerektirir. Sağlıklı ve fonksiyonel birlikteliklerin çoğunlukta olduğu toplumlarda toplumsal refahın artacağı ve bireyin kendisini gerçekleştirme problemlerinin olmayacağına inanıyorum. Tabii ki kız-erkek ayrımı yapmadan farklılıklarını özenle besleyen, kabul eden, eğitim, istihdam, kariyer yapma hakkıyla büyütülen çocukların yürüteceği beraberlikler de aynı anlayışla sürdürülebilir. Küreselden, toplumlara, kültürün bütün katmanlarına sirayet eden şiddet, sonunda insanlığın sonu olabilir.

Daha içimize sinen, rollerimiz, hayatlarımıza...

Kaynakça

Akın A., "Bir Sağlıkçı Gözünden Kadına Yönelik Şiddet", Ed. Kaya, F. ve ark., Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları, Ankara, Savaş Yayınevi, 2014.

Anne P., Demokrasinin Cinsiyeti, Çev. Alev Türker, Metis Yayınevi, İstanbul, 1995.

Aslantürk H., Tam Aileye ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyetlerinin Karşılaştırılması, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2017.

Ayhan D., Kadının Değişen Toplumsal Rolü ve Aile Hayatı, KADEM Yayınları, 2016.

Bal M., "Rousseau ve Şiddetin Kaynağı Olarak Eşitsizlik", Doğu Batı Dergisi, Şiddet Özel Sayısı, 43, 2006.

Beauvour S., Genç Kızlık Çağı, Çev. Berktay Onaran, Payel Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 1979, s.127.

Bowlby J., Bağlanma (T.V. Soylu), Pinhan, 2012 (ilk baskı, 1969).

Buz S., Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik, Ankara, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları, 2003.

Çadır M., "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Gelişmeler, Kazanımlar", Kadına Karşı Şiddetle Mücadele, Taştan C., Küçüker Yıldız A., Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2018

Çakır S., Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınevi, İstanbul,1996.

Dökmen Z., Toplumsal Cinsiyet Sosyal ve Psikolojik Açıklamalar, İkinci Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2010.

Durakbaşa A., Halide Edip. Türk Modernleşmesi ve Feminizm, İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2002.

Dursun Ç., "Kadına Yönelik Şiddet Karşısı Haber Etiği", Fe Dergisi, 2, no:1, s.19-32.

Dünya Sağlık Örgütü, 2017 Dünya Sağlık Örgütü Şiddet, http//www.who.int. Violence-injury-prevention.

Dünya Sağlık Örgütü, 2016 Şiddet İstatistikleri, http//www.who.violence statistics.

Freud S., Psikanaliz Üzerine, Çev. Avni Öneş, Say Yayınları, İstanbul, 1991.

Geniş Ufuklar-Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Ege Üniversitesi, Kadın Araştırmaları Merkezi˙, İzmir, 2012.

Giddens A., Sosyal Teorinin Temel Problemleri, Paradigma Yayıncılık, 2005, İstanbul.

Girginer U., Türk Toplumunda Cinsiyet Rolleri Algısı, Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,1994.

Gökkaya V. B., Kadına Yönelik Şiddet. Adli Sosyal Hizmet. Yaklaşım ve Müdahaleler, Ed. Yücel D., Gönültaş B., Nobel Yayınevi, Ankara, 2016.

Gültekin M., Şahin M., Türkiye'de ve Dünyada Kadına Şiddet, Sosyal Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi˙, İstanbul, 2015.

Hogg M., Sosyal Psikolojik Açıdan Grupta Bütünleşme, Çev. Mavili Aktaş A., Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Kaylı Şaşman D., Kadın Bedeni ve Özgürleşmesi, İlya Yayınevi, İzmir, 2012.

Kesebir S., Kavzsoğlu S., Üstündağ M. F., "Bağlanma ve Psikopatoloji. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar", Current Approaches in Psychiatry, 3 (2), 321-342, 2011.

Kocacık F., "Şiddet Olgusu Üzerine", C.Ü. İİBF Dergisi, 2001.

Mavili Aktaş A., "Kitle Hareketlerinin Psikolojisi. Düşünenlerin Düşüncesi", Milliyet Gazetesi, 30 Temmuz 1993.

Mavili A., Aile İçi Şiddet. Kadının ve Çocuğun Korunması, Elma Yayınları, Ankara, 2014.

Mavili A., Ben ve Ailem, Atlas Yayınevi, Konya, 2014.

Mavili A., "Kadının ve Çocuğun Şiddetten Korunması", Kadına Karşı Şiddetle Mücadele.

Odağ C., "İntihar. Öz Kıyım, Tanım, Kuram, Sağaltım", İzmir Psikiyatri Derneği, Psikoterapileri Birimi, İzmir, 1996.

Oktik N., "Bireysel Bir Şiddet Olarak İntiharın Sosyolojik Açılımı", Doğu Batı Dergisi, 43, s. 201-218, 2016.

Özdemir G. Y., Çalışmak Güzel ve Güneşli Günlere Hasret Çalışmak. 22 Yüzyılda Kadın Emeği ve Sağlık, Ankara Orion Kitap evi, 2012, s.313-333.

Özdemir E., "İş Yerinde Cinsel Taciz", Çalışma ve Toplum Dergisi, cilt 11, s.83- 96.

Özdoğru F., Dünyada Mülteci Hareketleri, "Türkiye'nin Konumu ve Mültecilerin Karşılaştığı Sorunlar", Ed. Özkan, 35-40, İHH Yayınevi, 2009.

Savaş F. B., İş Yerinde Manevi Taciz, İstanbul, 2007.

Stahl S., Bağlanma Korkusu (çev. C. Aydın), Kural Dışı, İstanbul, 2016.

Tarhan N., Duyguların Psikolojisi, Timaş Yayınevi, 2015, İstanbul.

Tarhan N., Aile Okulu, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2013.

Taştan Ç., Küçüker Yıldız A., Kadına Karşı Şiddetle Mücadele, Hukuk Deyimler ve Aktörler, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2018.

Taştan Ç., Küçüker Yıldız A., Türkiye'de Kadın Cinayetleri. 2016 Yılı Verileri ve Analizi, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2019.

TBMM, Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Raporu. Başbakanlık, KSGM, Ankara, 2006.

Tekeli Ş., Birinci Dalga ve İkinci Dalga Feminist Hareketin Karşılaştırılması, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1998.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Taya, 2006.

UN, Declaration On the Elimination of Violence Against Women, 85.th.Plenary meeting. December 20th 1993.

Ünal V,. "Göçmenler, Sığınmacılar, Mülteciler ve Sosyal Hizmet", Adli Sosyal Hizmet Yaklaşım ve Müdahale, ed: Yücel D., Gönültaş B., Nobel Yayınevi, Ankara, 2016.

Yavuzer H., Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2006.

Yıldızdoğan A., Mamiz E., "Kadınların Çalışma Hayatında Cinsiyete Dayalı Karşılaştıkları Sorunlar, Psikolojik Taciz ve Cinsel Taciz", Sosyal Yaşam ve Kadın, Kadem, 2016, Konya.
UNDP. Human Development Report. New York.2015 USA.

WHO, Violence And Health. 2002.

Kadına, Çocuğa ve Güçsüz İnsanlara Karşı Uygulanan Şiddetle Mücadelenin Hukuki Boyutu

PROF. DR. AHMET GÖKCEN / DOÇ. DR. M. EMİN ALŞAHİN / DR. ÖĞR. ÜYESİ KERİM ÇAKIR
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı

PROF. DR. AHMET GÖKCEN
DOÇ. DR. M. EMİN ALŞAHİN
DR. ÖĞR. ÜYESİ KERİM ÇAKIR

I- Türk Ceza Kanunu'nda Şiddeti, Suç İşlenmesini Önlemek İçin Getirilmiş Hükümler

1- Genel Açıklamalar

Anayasalarda hak ve özgürlükler düzenlenir, bunların ihlalinin müeyyidesi ise ceza kanunlarında gösterilir.*[1]*

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK, odağında insan olan ve hedefi insan hak ve özgürlüklerini etkin şekilde korumak olan bir kanundur. TCK, kural olarak bütün suç mağdurlarını (kadınları, güçsüzleri, çocukları, yaşlıları) koruduğu için aşağıda konuya ilişkin belli başlı maddeler gerekçeleri ile birlikte verilmiş, her maddede kadınlarla ilgili hususları ayrıca ayıklamak ve vurgulamak gereği duyulmamıştır.

İnsan hak ve özgürlüklerini etkin bir biçimde korumak için öncelikle suçun işlenmesinin önlenmesi ve suç işleme oranlarının asgari düzeye inmesinin sağlanması gerekir. İkinci olarak da suçun failini en kısa zamanda bulup kusuruyla orantılı bir biçimde cezalandırmak gerekir. Son olarak da ceza infaz edilirken uygulanacak eğitim programları ve hükümlülere mahsus prosedürlerle kişi topluma yeniden kazandırılmalıdır. Yeni Türk ceza adalet sistemi bunu hedeflemiştir. İfade edelim ki bir devlette hak ve özgürlüklerin ihlali ne kadar azsa hukuk standartları da o kadar yüksek demektir.

---

[1] Bu çalışmada yer alan açıklamalar, Artuk, M Emin -Gökcen, Ahmet -Alşahin, M Emin - Çakır, Kerim tarafından kaleme alınan Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019 isimli kitaptan özetlenmiştir. Daha fazla bilgi için bu kitaba bakılmalıdır.

765 sayılı eski TCK'da yer alan ve kadının mağduriyetine sebebiyet veren hükümler yürürlükten kaldırılmış,*[2]* kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla önemli düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

11.5.2011 tarihinde de kadına karşı şiddetle mücadele konusunda yeni standartların belirlenmesi maksadıyla "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" (İstanbul Sözleşmesi) kabul edilmiş ve bu sözleşme doğrultusunda 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" yürürlüğe girmiştir.

Aşağıda önce TCK'da yer alan ve kadının, çocuğun, güçsüzlerin hayatına, vücut dokunulmazlığına, cinsel dokunulmazlığına ve hürriyetine karşı işlenen bazı suçlar hakkında kısa bilgiler verilecek, sonra da 6284 sayılı Kanun hükümleri ele alınacaktır.

[2] Bunun belli başlı örneklerinden biri, cinsel saldırıya uğrayan kadını, tecavüzcüsü ile evlenmeye teşvik eden 434. maddenin yeni kanuna alınmamasıdır.

2. Hayata Karşı Suçlar: Kasten Öldürme, Suçun Nitelikli Hâlleri, Kasten Öldürmenin İhmalî Davranışla İşlenmesi, İntihara Yönlendirme (TCK m. 81-83, 84)

Kasten Öldürme

Madde 81- (1) Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Kasten Öldürmenin Nitelikli Hâlleri

Madde 82-(1) Kasten öldürme suçunun;

a) Tasarlayarak,

b) Canavarca hisle veya eziyet çektirerek,

c) Yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanmak suretiyle,

d) Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş veya kardeşe karşı,

e) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,

f) Gebe olduğu bilinen kadına karşı,

g) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle,

h) Bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla,

i) Bir suçu işleyememekten dolayı duyduğu infialle,

j) Kan gütme saikiyle,

k) Töre saikiyle,

işlenmesi hâlinde, kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

İntihara Yönlendirme

Madde 84 - (1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle, cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

B - Suçlara Dair Kısa Açıklamalar

Kasten öldürme, insanlık tarihi ile yaşıt bir suç tipidir. Toplumsal hayatın vazgeçilmez unsuru olan insanın var olması, yaşama hakkının etkin bir şekilde korunması ile mümkündür. Bir kimsenin keyfî olarak yaşama hakkından mahrum bırakılması diğer tüm temel hakları anlamsız bırakır, kullanılamaz hâle getirir. Yaşam, hak sahipliğinin temelidir. Savaş zamanında ve ulusun varlığını tehdit eden diğer olağanüstü hâllerde bile bu hak esirgenemez. Bu itibarla kasten öldürme suçu, ceza kanunlarında genelde yaptırım sisteminde yer alan en ağır ceza ile karşılanır. Bu fiili işleyenler yukarıda metnini verdiğimiz TCK'nın 81, 82 ve 83'üncü maddeleri uyarınca en ağır cezalarla cezalandırılmıştır.

Kasten öldürme suçunda korunan hukuki değer; yaşama hakkıdır.

Bu hakkın korunması, kişinin diğer tüm temel haklarının varlığı için zorunludur. Çünkü yaşama hakkı elinden alınan kişinin, diğer temel haklarını kullanabilmesi fiilen mümkün değildir. Bu sebeple, yaşama hakkı, bireysel varlıklar hiyerarşisi içinde en üstte yer alır. Ceza hukuku da bu prensipten hareketle yaşama hakkını, önemine uygun bir şekilde korumayı hedeflemiştir.

Yaşama hakkının korunması toplumsal açıdan da önemlidir. Devletin en önemli görevlerinden biri, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır; özellikle yaşama hakkı yönünden, pozitif yükümlülükler ön plana çıkar. Keza toplumda, bireylerin hayatlarının, devletin koruması altında olduğu yolundaki güven duygusunun oluşturulması şarttır. Bir toplumda bireylerin can güvenliklerinden emin olmaları, onların özgürlüklerini idrak edebilmelerinin olmazsa olmaz şartlarındandır.

Yaşama hakkı, önemi dolayısıyla, tarihin her döneminde insan haklarına ilişkin düzenlemeler getiren tüm belgelerde, "can güvenliği" olarak teminat altına alınmıştır. Bu hak, üzerinde tasarruf edilemeyen, vazgeçilmez bir değer olarak ulusal ve uluslararası tüm hukuk kurallarıyla koruma altına alınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinde; "Herkesin yaşama hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürüleme" denilerek yaşama hakkının önemine vurgu yapılmıştır.

Sözleşmeye taraf devletlerin yükümlülüğü, sadece iradi ve kural dışı surette ölüme sebebiyet vermemek ile yani öldürme yasağı ile sınırlı değildir. Aynı zamanda topraklarında yaşayan kişilerin hayatını, ölümle sonuçlanabilecek saldırı yahut eylemlere karşı koruma pozitif yükümlülüğünü de içerir.

Kasten öldürme suçunun belli akrabalık ilişkisi içinde bulunulan kişilere karşı işlenmesi bir nitelikli hâl olarak düzenlenmiştir. Bu kişiler, üstsoy veya altsoydan biri ya da eş veya

kardeştir (m. 82/1-d). Bu nitelikli hâlin uygulanabilmesi için suçun failinin özel faillik vasfı taşıması gerekir.

Akrabaya karşı kasten öldürme suçunun işlenmesinin nitelikli hâl olarak kabul edilmesinin sebebi, faildeki kötülük derecesinin çokluğu ve mağdurun kendisini savunmasındaki yetersizliktir. Doktrinde, akrabadan birinin öldürülmesinin failin kötü karakterini ve kınanabilir eğilimlerini gösterdiği için daha ağır cezalandırıldığı ifade edilmiştir.

Suçun eşe karşı işlenmesi, daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir.
Eş sözlükte; "karı kocadan her biri, hayat arkadaşı, refik, refika" anlamına gelmektedir. Hukuki anlamda eş, TMK'da düzenlenen evlenme akdiyle kurulan ilişkinin taraflarını ifade eder.

Fail ile mağdur arasında geçerli bir evlilik akdi varken ayrılık kararı verilmişse hâlen geçerli bir evlilik söz konusu olduğundan nitelikli hâl oluşur. Kişi boşandıktan ve bu karar kesinleştikten sonra suçun işlenmesi hâlinde ise bu nitelikli hâl uygulanmaz. Nitelikli hâlin uygulanabilmesi için suçun işlendiği anda "eş" olma zorunludur.

Yargıtay, eş olmanın kabul edilmesi için arada geçerli bir resmî nikâhın bulunmasını aramaktadır. Ayrıca Yargıtay, evlenme mutlak butlanla geçersiz hâle gelmişse, evliliğin devamı sırasında işlenen kasten öldürme suçunda nitelikli hâlin uygulanmayacağı görüşündedir.

Soyaslan'a göre; dinî nikâhla yapılan evlilikleri ve butlanla sakat olan evlilikleri de madde kapsamında değerlendirmek gerekir. Çünkü kanunda eşlerin öldürülmesinin nitelikli hâl kabul edilmesinin sebebi bu denli fiilî yakınlığa rağmen birbirini öldürecek kadar kötü iradeye sahip olmalarıdır.*[3]*

Anayasa'nın 10'uncu maddesi, 6284 sayılı Kanun'un düzenlemeleri, nitelikli hâlin ihdas sebebi, maddenin bu güne kadarki uygulanış biçimi dikkate alındığında Yargıtay'ın değerlendirmesinin doğru olmadığı fikrindeyiz.

5237 sayılı yeni TCK ile getirilen nitelikli hâllerden biri de töre saiki ile kasten öldürmedir. Töre saikiyle öldürmenin kabul edilebilmesi için; "haksız tahrik hükümlerinin uygulanması imkânının olmadığı bir durumda öldürme fiilinin, namus kurtarmak adına, aile meclisinin kararı olarak, kirlendiği düşünülen kadın veya kızın yahut kadın veya kızla birlikte kirletenin öldürülmesi biçiminde gerçekleşmiş olması aranır".

Yargıtay'ın aile meclisi kararını aramayan kararları olduğu gibi, aksi yönde içtihadı da vardır. Bu hususta töre cinayetleriyle kastedilenin, medeni durumlarından bağımsız olarak kadınların aile namusunu ve şerefini kurtarmak adına, geniş anlamda ve çekirdek aileyle

---

[3] Bkz. Soyaslan, Doğan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Ankara, 2010, s. 101.

sınırlandırılamayacak bir ailenin üyeleri tarafından öldürülmesi olduğu da ifade edilmiştir. Yargıtay'ın bu yönde kararları vardır.***[4]***

İntihar, Arapça "nahr" kelimesinden türetilmiş olup, kişinin kendi hayatına son vermesidir. Eski devirlerde ve Orta Çağ'da intihar eylemi suç sayılmış ve müntehirin cesedi üzerinde birtakım yaptırımlarda bulunulmuş, geride kalan malları müsadere edilmiştir.

Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından itibaren adam öldürmeyle bir tutulan intihar, Avrupa'da uzun zaman cezalandırılan bir fiil olmaya devam etti. Bu zamanlarda intihara yardım fiilinin suç sayılıp sayılmadığını elimizde kanuni hükümler bulunmadığından kesinlikle söyleyemiyoruz. Ancak asıl fiilin suç olduğu bu dönemlerde yardımın da cezayı gerektirdiği kuvvetle tahmin edilebilir. Ağır bir biçimde cezalandırılan (cenaze töreninin yapılmaması, müntehirin mallarının müsaderesi) intihar fiilinin kovuşturulması 18. asrın sonlarına doğru özellikle Beccaria, Montesquie ve Voltaire'nin etkisiyle seyrekleşti.***[5]***

İntihar ve intihara teşebbüsün cezalandırılmamasına karşılık, 18. asrın sonlarından itibaren intihara yardımın suç sayıldığı açıkça ülke kanunlarında görülmektedir.

İntihara yönlendirme suçu, suç genel teorisi açısından bazı özellikler göstermektedir. İntihar edenin ruhsuz cesedi üzerinde uygulanacak cezanın hiçbir etkisi olmayacağından ve gülünç bir durum arz edeceğinden, bir kimsenin kendisini öldürmesi suç değildir. Esas fiil, yani intihar, suç olmayınca ona iştirak (azmettirme, yardım etme) de genel kural gereğince suç değildir. Çünkü kendisi suç olmayan bir fiile iştirak de cezayı gerektirmez. İşte azmettirme, teşvik etme veya yardım etme suretiyle başkalarının hayatına kastedenlerin cezasız kalmamalarını sağlamak için kanun koyucu, intihara yönlendirme adıyla ayrı bir suç oluşturmuştur. İntihara yönlendirme teknik açıdan iştirak olmayıp, başlı başına ayrı bir suçtur.

İntihara yönlendirme suçu ile korunan hukuki değer adam öldürme suçunun koruduğu hukuki değer ile aynıdır. Bu suç ile insanın doğuştan sahip olduğu tabii bir hak olan yaşama hakkı, insan hayatı korunmaktadır. Diğer bütün hak ve özgürlüklerden yararlanmanın ön şartını oluşturan yaşama hakkına tecavüz edilemez. Bir insanın yaşama hakkı sadece onu değil, yakınlarını hatta bütün toplumu ilgilendirir. Gerçekten fertlerin hayatı ile sürüp

---

[4] "Sanık Cumali'nin kardeşi olan diğer sanık Orhan'ın eşi maktul Aysel'in, sanık Orhan cezaevindeyken maktul Ahmet ile aralarındaki gönül ilişkisi nedeniyle öldürme eylemini gerçekleştirdiği ve kabulünde bu yönde olduğu olayda; yengesi olan Aysel ile Ahmet'in ilişkilerini ailenin namus ve şerefini eksilten bir davranış olarak nitelendiren sanığın, eylemini töre (namusunu kurtarmak) saiki ile gerçekleştirdiği anlaşılmakla, TCK'nin 82/1-a bendi yanında 82/1-k bendi uyarınca da hüküm kurulması gerektiğinin gözetilmemesi". Bkz. Yargıtay 1. CD., 02.11.2011, 5149/6551.

[5] Tarihî gelişim konusunda bkz. Artuk, Mehmet Emin, "Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda İntihara İkna ve Yardım Suçu", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı:1-3, İstanbul 1995, s. 7 vd.

giden toplum, kendi varlığının devamı için hayat hakkına tecavüzlere kayıtsız kalamaz. Toplumun varlığını sürdürebilmesi ve dolayısıyla gayesine ulaşabilmesi fertlerin hayatı ile mümkündür. İşte bu nedenle toplum bir ferdini kaybetmemek için gereken tedbirleri almakta ve başkalarının ölümlerine yol açan hareketlere engel olmaya çalışmaktadır.

Hukukumuzda intihar etme fiili, suç olarak düzenlenmemiştir. İntihar ölümle neticelenmişse, ortada fail bulunmadığından ölenin cezalandırılması mümkün değildir. İntihara teşebbüs eden kimsenin cezalandırılmaması ise, suç politikasıyla izah edilebilir. Gerçekten, intihara teşebbüs eden kişinin cezalandırılmasında ne bireysel ne de kamusal bir menfaat bulunmaktadır. Bununla birlikte, kişilerin yaşam haklarını korumak devletin pozitif yükümlülüğüdür. Kanun koyucu da bu yükümlülüğün bir sonucu olarak, başkalarını intihara yönlendirmeyi yaptırıma bağlamıştır.

3. Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar: Kasten Yaralama, Kasten Yaralamanın Netice Sebebiyle Ağırlaşmış Hâlleri, Kasten Yaralamanın İhmali Davranışla İşlenmesi, İşkence ve Eziyet (TCK m. 86-88, 94-96)

Kasten Yaralama

Madde 86 - (1) Kasten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
(2) Kasten yaralama fiilinin kişi üzerindeki etkisinin basit bir tıbbî müdahâleyle giderilebilecek ölçüde hafif olması hâlinde, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan bir yıla kadar hapis veya adlî para cezasına hükmolunur.
(3) Kasten yaralama suçunun;
a) Üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı,
b) Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,
c) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle,
d) Kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,
e) Silahla,
işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın, verilecek ceza yarı oranında arttırılır.

Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Yaralama

Madde 87 - (1) Kasten yaralama fiili, mağdurun;

a) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına,

b) Konuşmasında sürekli zorluğa,

c) Yüzünde sabit ize,

d) Yaşamını tehlikeye sokan bir duruma,

e) Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun vaktinden önce doğmasına,

neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, bir kat arttırılır. Ancak, verilecek ceza, birinci fıkraya giren hâllerde üç yıldan, üçüncü fıkraya giren hâllerde beş yıldan az olamaz.

(2) Kasten yaralama fiili, mağdurun;

a) İyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa veya bitkisel hayata girmesine,

b) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin yitirilmesine,

c) Konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına,

d) Yüzünün sürekli değişikliğine,

e) Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun düşmesine,

neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, iki kat arttırılır. Ancak, verilecek ceza, birinci fıkraya giren hâllerde beş yıldan, üçüncü fıkraya giren hâllerde sekiz yıldan az olamaz.

(3) Kasten yaralamanın vücutta kemik kırılmasına veya çıkığına neden olması hâlinde, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, kırık veya çıkığın hayat fonksiyonlarındaki etkisine göre, yarısına kadar artırılır.

(4) Kasten yaralama sonucunda ölüm meydana gelmişse, yukarıdaki maddenin birinci fıkrasına giren hâllerde sekiz yıldan on iki yıla kadar, üçüncü fıkrasına giren hâllerde ise on iki yıldan on altı yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

İşkence

Madde 94 - (1) Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Suçun;

a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,

b) Avukata veya diğer kamu görevlisine karşı görevi dolayısıyla,

işlenmesi hâlinde, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) Fiilin cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleşmesi hâlinde, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(4) Bu suçun işlenişine iştirak eden diğer kişiler de, kamu görevlisi gibi cezalandırılır.

(5) Bu suçun ihmali davranışla işlenmesi hâlinde, verilecek cezada bu nedenle indirim yapılmaz.

(6) (Ek: 11.4.2013-6459/9) Bu suçtan dolayı zamanaşımı işlemez.

Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış İşkence

Madde 95 - (1) İşkence fiilleri, mağdurun;
a) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına,
b) Konuşmasında sürekli zorluğa,
c) Yüzünde sabit ize,
d) Yaşamını tehlikeye sokan bir duruma,
e) Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun vaktinden önce doğmasına,
neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında arttırılır.
(2) İşkence fiilleri, mağdurun;
a) İyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa veya bitkisel hayata girmesine,
b) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin yitirilmesine,
c) Konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına,
d) Yüzünün sürekli değişikliğine,
e) Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun düşmesine,
neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, bir kat arttırılır.
(3) İşkence fiillerinin vücutta kemik kırılmasına neden olması hâlinde, kırığın hayat fonksiyonlarındaki etkisine göre sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
(4) İşkence sonucunda ölüm meydana gelmişse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Eziyet

Madde 96 - (1) Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
(2) Yukarıdaki fıkra kapsamına giren fiillerin;
a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,
b) Üstsoy veya altsoya, babalık veya analığa ya da eşe karşı,
işlenmesi hâlinde, kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

B. Suç Tipleri ile İlgili Kısa Açıklamalar (m. 86-88, 94-96)

Vücut dokunulmazlığı; TCK' nın ikinci kitabının kişilere karşı suçların düzenlendiği ikinci kısmının "vücut dokunulmazlığına karşı suçlar"ın düzenlendiği ikinci bölümünde yukarıda metinlerini verdiğimiz "Kasten Yaralama" başlıklı 86 vd. maddelerindeki düzenlemelerle koruma altına alınmıştır.

İnsanın insan olması dolayısıyla doğuştan sahip olduğu haklardan biri "vücut dokunulmazlığı" olup, bu hak Anayasa ve Milletlerarası Sözleşmeler'de güvence altına alınmıştır (AY. m. 17, AİHS m. 3 vd., İHEB m. 3 vd.). Vücut dokunulmazlığının güvence altında

olması sayesinde insan, toplum içinde saygınlığını, maddi ve manevi varlığını korur, serbestçe geliştirebilir. Bu hak, mevzuatımızda hem ceza hem de özel hukuk alanında korunmuştur.

Kişinin doğumundan ölümüne kadar vücuduna, sağlığına yönelen saldırılar ceza kanunları ile yaptırım altına alınarak bireylerin vücut bütünlüğü korunmak istenmiştir. Ceza hukuku bireyi yalnız anatomik olarak değil, ruh ve akıl sağlığı, algılama yeteneği yönünden de korumayı amaçlamıştır.

İnceleme konusu suçla; kişinin vücut bütünlüğü, beden ve akıl sağlığının yanı sıra toplumsal değerler de korunmaktadır. Çünkü medeni toplumlarda devlet, insanların güven içinde yaşamalarını sağlamak, herhangi bir saldırıya maruz kalmalarını önlemekle yükümlüdür. Kişinin sağlık, spor gibi kamusal faaliyetler dışında, vücudu üzerinde bir güç kullanılmasına izin verme hakkı yoktur. Kişinin vücut bütünlüğünün herkese, hatta kendisine karşı korunması her medeni toplumun ve devletin başta gelen görevidir.

Suçun eşe karşı işlenmesi, daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir. Eş ile birlikte söz konusu olan kayınpeder, kayınvalide, kayınbirader, damat, gelin gibi sıhri hısımlar nitelikli hâlin kapsamına girmez.

Yargıtay, kasten öldürme ve yaralama suçu ile ilgili verdiği kararlarda eş olmanın kabul edilmesi için arada geçerli bir resmî nikâhın bulunmasını aramaktadır.

İfade etmek gerekir ki bu uygulama da adaletsiz sonuçlar doğurmaktadır. Aralarında resmî nikâh olmamakla birlikte uzun süre birlikte yaşayan, hatta bu birlikteliklerinden çocukları olan, etrafta karı koca olarak bilinen kişiler hakkında bu hüküm uygulanmazken aralarında resmî nikâh bulunmasına rağmen fiilen yıllardır ayrı yaşayan kimseler açısından bu hükümler uygulanmakta ve kişi daha ağır ceza ile cezalandırılmaktadır.

Düşüncemize göre bu hüküm; sadece resmî nikâhlı olanları değil, resmî nikâhlı olmasa dahi karı koca hayatı yaşayan ve bunu çevresinde alenileştirmiş olan kimseleri, dinî nikâhla yapılan evlilikleri ve butlanla sakat olan evlilikleri de kapsayacak şekilde yorumlanmalıdır. Çünkü kanunun; eşlerin yaralanmasını nitelikli hâl kabul etmesinin sebebi, birbirine bu denli fiili yakınlığı bulunan kimselerin birbirini yaralayacak kadar kötü iradeye sahip olmalarıdır. Bu bakımdan Anayasa'nın 10. maddesinin hükmü, 6284 sayılı Kanun'un düzenlemeleri, nitelikli hâlin ihdas sebebi, maddenin bu güne kadarki uygulanış biçimi dikkate alındığında Yargıtay'ın konuya ilişkin görüşünün doğru olmadığı kanaatindeyiz.

TCK'nın 87'nci maddesinde kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâllerine yer verilmektedir. Kanunda, bu maddede suç sayılan hâllerde uygulanacak cezayı belirleyebilmek için kasten yaralama suçunun temel şekli ve bir kısım nitelikli hâllerin düzenlendiği bir önceki 86. maddeye atıf yapıldığından evvela 86. maddeye göre cezayı tayin etmek ve çıkan sonuca göre netice sebebiyle ağırlaşmış hâlden verilecek

cezayı belirlemek gerekir. Burada öngörülen ağır neticeler cezalandırılırken, fiilin icraî veya ihmalî davranışla gerçekleşmiş olması arasında bir fark yoktur.

Kasten yaralama suçunda olduğu gibi bazı suç tiplerinde, kişinin kastettiğinden daha ağır veya başka bir neticenin gerçekleşmesi ayrıca yaptırıma tâbi tutulur. Bu gibi hâllerde esasen kişi suçun temel şekli bakımından kasten hareket etmiş, ancak kastettiği suçtan veya bu suçun neticesinden daha ağır veya başka bir netice meydana gelmiştir. Kuşkusuz, ceza sorumluluğu açısından failin temel suça ilişkin fiili ile meydana gelen ağır netice arasında nedensellik bağı bulunmalıdır. Bu konuda nedensellik bağı ile ilgili olarak ileri sürülen ölçütlerden yararlanılacaktır. Ayrıca meydana gelen netice, objektif olarak faile isnat edilebilir olmalıdır.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda ya failin hareketi sonucunda kastedilenden daha ağır bir netice meydana gelmekte ya da suçun oluşması için aranan neticeden daha ağır başka bir netice gerçekleşmektedir. Gerçekleşen bu ağır veya başka netice sebebiyle fail daha ağır bir cezaya çarptırılmaktadır.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan söz edilebilmesi için ilk şart, temel suç tipi bakımından kasten hareket edilmesidir. Bu temel suç tipi neticeli bir suç olabileceği gibi sırf hareket suçu da olabilir. İkinci olarak, failin gerçekleşen ağır veya başka netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekmektedir.

İnceleme konumuzu oluşturan, TCK'nın 87'nci maddesindeki ağır veya başka neticeler, kasten yaralama suçunun (m. 86) daha ağır cezayı gerektiren neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâlleridir.

TCK'nın 87'nci maddesinin 1'nci fıkrası ile 2'nci fıkrasında yer alan neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâller, kendi aralarında seçimlik olarak düzenlenmiştir. Kasten yaralama sonucu birinci fıkradaki neticelerden birkaçının birden gerçekleşmesi durumunda da cezada tek artırım yapılacaktır. Birinci fıkrada yer alan neticelerle birlikte ikinci veya üçüncü fıkrada yer alan neticelerden birinin de gerçekleşmesi durumunda ise sadece en ağırından dolayı artırım yapılmalıdır.

Belirtelim ki inceleme konusu TCK'nın 87'nci maddenin 4'ncü fıkrasında, 86'ncı maddenin 2'nci fıkrasına yapılmış bir atıf bulunmamaktadır. Bu bakımdan yukarıda gerekçede de işaret edildiği üzere kasten gerçekleştirilen basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek yaralamadan (m. 86/2), öngörülmemiş olmasına rağmen ölüm neticesi meydana gelirse, taksirle öldürmeden (m. 85) bahsetmek gerekir. Bundan başka TCK'nın 87'nci maddesinde düzenlenen netice sebebiyle ağırlaşmış hâllerden biri somut olayda meydana gelmişse, artık kasten gerçekleştirilen fiilin basit tıbbi müdahale ile giderilebilir olduğu (m. 86/2) söylenemez. Yargıtay içtihatları da bu doğrultudadır.

Kasten yaralama suçunun ihmali davranışla işlenmesi TCK'nın 88. maddesinde yukarıda metnini verdiğimiz şekilde düzenlenmiş olup mülga 765 sayılı TCK'da mevcut değildir.

Suç, unsurları itibarıyla TCK'nın 86. maddesi ile benzer özelliklere sahiptir. Her iki hüküm, fiil ve fail bakımından ayrılmaktadır. Nitekim bu maddede yaptırım altına alınan fiil ihmali davranışla işlenirken, 86. maddede yer alan kasten yaralama suçu icraî davranışla işlenebilir.

Kasten yaralamanın ihmalî davranışla işlenmesi, kasten yaralama suçunun nitelikli bir şekli olmayıp bağımsız bir suç tipidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi 5237 sayılı TCK'da, kanunilik ilkesi gereğince kasten yaralamanın ihmalî davranışla işlenmesi ayrıca düzenlenmiştir.

Kasten yaralamanın ihmalî davranışla işlenmesi, TCK'nın 86. maddesindeki kasten yaralama suçundan; fiilin gerçekleştiriliş şekli açısından ayrılmaktadır. Manevi unsurlar, suçun konusu, nitelikli hâller ve korunan hukuki değer bakımından her iki suç tipi aynı özelliklere sahiptir.

TCK'nın 87. maddesinde kasten yaralamanın neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâlleri düzenlenmiştir. Burada kasten yaralamadan sadece 86. maddedeki icraî davranışla işlenen kasten yaralama suçu anlaşılmamalıdır. 88. maddede düzenlendiği şekliyle, kasten yaralamanın ihmalî davranışla işlenmesi sonucunda da 87. maddedeki ağır veya başka neticelerden biri veya birkaçı somut olayda meydana gelmiş olabilir. Bu durumda 87. maddeye göre belirlenecek cezada 88. maddeye göre indirip yapmak hususunda hâkim takdir yetkisine sahiptir.

Suçla korunan hukuki yarar kişinin vücut tamlığı, beden, akıl sağlığı olmakla birlikte, esasen korunan hukuki yarar toplumsal niteliklidir. Çünkü medeni toplumlarda devlet, insanların güven içinde herhangi bir saldırıya maruz kalmalarını önlemekle yükümlüdür.
İşkence, TCK'nın ikinci kitabının, kişilere karşı suçlara ilişkin ikinci kısmının, "işkence ve eziyet" başlıklı üçüncü bölümünde 94 ve 95'inci maddelerde düzenlenmiştir. Anayasa'nın 17'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında yer alan "kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz" hükmünün müeyyidesini oluşturan bu suç, doktrinde de genel olarak "işkence" olarak isimlendirilir.

İşkence fiilinin cezalandırılması ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin de bir gereğidir. Nitekim 10 Aralık 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirisi m. 5; 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 3; 10 Şubat 1984 İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi; 26 Kasım 1987 İşkencenin ve Gayriinsanî ya da Küçültücü Ceza ve Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi işkence yasağını düzenleyen uluslararası belgelerdir.

TCK'da kişilere karşı suçlara ilişkin ikinci kısımda düzenlenen 94'üncü maddenin yasadaki yeri de dikkate alınarak, bu suçta öncelikle işkenceye maruz kalan kişiye ait menfaatlerin korunduğunu ifade etmeliyiz. Gerçekten işkence bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama ve irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışlar şeklinde tezahür

ettiğinden, bu suçla, söz konusu hareketlere hedef olan kişinin vücut bütünlüğü, ruh ve beden sağlığı, şeref ve haysiyeti ve daha da ileri gidilerek yaşama hakkı korunmaktadır. Netice olarak, işkence, karma hukuki konulu bir suçtur ve bu suçla korunan hukuki değerleri, öncelikle suç mağduru bireye ait olmak üzere, ceza adaletine ve kamu idaresine ilişkin menfaatler olarak belirtmeliyiz.

4. Cinsel Dokunulmazlığına Karşı Suçlar: Cinsel Saldırı, Çocukların Cinsel İstismarı, Cinsel Taciz (TCK m. 102, 103, 105)

Cinsel Saldırı

Madde 102 - (Değişik: 18/6/2014-6545/58) (1) Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlal eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on iki yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır.

(3) Suçun;

a) Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,

b) Kamu görevinin, vesayet veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,

c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş, evlat edinen veya evlatlık tarafından,

d) Silahla veya birden fazla kişi tarafından birlikte,

e) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilen cezalar yarı oranında arttırılır.

(4) Cinsel saldırı için başvurulan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(5) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Çocukların Cinsel İstismarı

Madde 103 -(1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az

olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır.

Cinsel istismar deyiminden;

a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.

(3) Suçun;

a) Birden fazla kişi tarafından birlikte,

b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından,

d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,

e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında arttırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında arttırılır.

(5) Cinsel istismar için başvurulan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Cinsel Taciz

Madde 105 - (1) Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikâyeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adlî para cezasına fiilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Suçun;

a) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkinin sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

b) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,

c) Aynı iş yerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

d) Posta veya elektronik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

e) Teşhir suretiyle,

işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında arttırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalmış ise verilecek ceza bir yıldan az olamaz.

B. Suç Tipleri ile İlgili Kısa Açıklamalar (TCK m. 102, 103, 105)

TCK'nın ikinci kitabının "kişilere karşı suçlar" başlıklı ikinci kısmının "cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar"a ilişkin altıncı bölümünde cinsel saldırı (m. 102), çocukların cinsel istismarı (m. 103), reşit olmayanla cinsel ilişki (m. 104) ve cinsel taciz (m. 105) suçları yer almaktadır. Bu düzenleme tarzı ile bireyin cinsel dokunulmazlığı, bedeni ve cinsel tercihleri üzerindeki hakları, özel hayatı, şeref ve haysiyeti, toplumsal mülahazalardan, edep, ahlak duygusu gibi kavramlardan bağımsız, temel bir kişilik hakkı olarak korunmuştur.

Cinsel dokunulmazlığa karşı bu suç tipleri, bölüm içerisinde mağdurun özellikleri ile fiilin niteliği göz önünde tutularak düzenlenmiştir.

Cinsel saldırı suçunun mağduru on sekiz yaşını doldurmuş, çocuk olmayan bir kimsedir. Ayrıca bu eylemin, mağdurun vücut dokunulmazlığını ihlal eder tarzda gerçekleşmesi gerekir.

Cinsel istismar da, bir çocuğa karşı vücut dokunulmazlığını ihlal eden cinsel davranışlarda bulunulmasıdır. Yasamızın düzenlemesine göre on beş yaşını doldurmuş bir çocuğun, vücut dokunulmazlığını ihlal eden cinsel davranışlara yönelik açıkladığı rıza geçerlidir ve fiili hukuka uygun hâle getirir. Buna mukabil on beş yaşını doldurmuş bir çocuğun, cinsel ilişkiye rızasına kanun koyucu itibar etmemiş, bu durumu reşit olmayanla cinsel ilişki suçu kapsamında ayrıca (şikâyete tâbi bir suç olarak) yaptırıma bağlamıştır (m. 104).

Kişilerin cinsel amaçlı olarak, vücut dokunulmazlığı ihlal edilmeksizin rahatsız edilmesi ise, cinsel taciz suçunu oluşturmaktadır.

Cinsel taciz suçunun mağdurunun çocuk olması 18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Kanun ile daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsur kabul edilmiştir. Yine 6545 sayılı kanun ile sarkıntılık fiili cinsel saldırı ve cinsel istismar suçlarında daha az cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak mevzuatımıza girmiştir.

Cinsel saldırı suçu ile korunan hukuki değer cinsel dokunulmazlıktır. Cinsel saldırıda, cinsel dokunulmazlık mağdurun vücuduna temas içeren cinsel davranışlarla ihlal edilmektedir. Bu itibarla korunan hukuki değer öncelikle mağdurun cinsel özgürlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda bireyin özgürce ve bizzat cinsel tercihlerini belirleme hakkı korunmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında mağdurun vücuduna temas içermesi dolayısıyla, mağdurun fiziksel ve ruhsal bütünlüğü de korunmaktadır.

Buna göre, cinsel saldırı suçunun sarkıntılık düzeyinde kalması hâli, daha az cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde sarkıntılıktan "ani hareketlerle yapılan cinsel davranışların" anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Cinsel saldırı suçunun temel şekli maddede "bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlali" olarak tanımlandığı için, sarkıntılıktan söz edilebilmesi için, mutlaka mağdurun vücuduna temas içeren ve ani hareketlerle yapılan cinsel davranışların bulunması gerekir.

Çocukların cinsel istismarı suçu TCK'nın 103'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu suçu cinsel saldırı suçuna benzer şekilde kaleme almıştır. Buna göre, vücuda temas içeren ancak cinsel ilişki boyutuna ulaşmayan davranışlar suçun temel şeklini, vücuda temas içeren ve ani nitelik taşıyan cinsel davranışlar daha az cezayı gerektiren sarkıntılık hâlini, vücuda organ veya sair cisim sokulması ise nitelikli cinsel istismar suçunu oluşturmaktadır.

Çocukların yetişkinlere göre daha fazla korunmaya muhtaç olması nedeniyle, kanun koyucu yetişkinler için "cinsel saldırı" terimini tercih etmişken, çocuklar bakımından "cinsel istismar" deyimini kullanmıştır. Aynı zamanda cinsel istismarın yaptırımını da cinsel saldırıya göre çok daha ağır bir biçimde düzenlemiştir.

Bu suçla mağdur olan çocuk korunmak istenmektedir. Zira özellikle on beş yaşından küçük olan mağdurların çoğu kez maruz kaldıkları eylemin cinsel içerikli olduğunu bile anlamaları mümkün değildir. Nitekim kanun, on beş yaşından küçük olan çocukların cinsel davranışlara gösterecekleri rızaya da itibar etmemiştir.

Cinsel istismarın 103'üncü maddenin 1'inci fıkrasının (a) bendinde belirtilen çocuklara karşı cebir veya tehditle işlenmesi ya da (b) bendinde belirtilen çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi cezayı arttıran nitelikli unsur sayılmıştır. On beş yaşını tamamlamış çocuklara yönelik cinsel davranışların istismar suçunu oluşturabilmesi için, cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başkaca sebeplerin varlığı gerekir. Diğer bir ifade ile cebir veya tehdit on beş yaşını tamamlamış çocuklar yönünden suçun unsurunu oluşturduğundan bu nitelikli hâl açısından kapsam dışı tutulmuşlardır.

Kanun koyucu mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olmasını daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl kabul etmiştir. Buna göre, mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde, suçun temel şekli bakımından ceza on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan, vücuda organ veya sair cisim sokulması hâlinde on sekiz yıldan az olamayacaktır.

Suçun beden veya ruh bakımından kendini savunamayacak durumdaki kişiye karşı işlenmesi hâlinde fail daha ağır ceza ile cezalandırılır.

Mağdurun kendisini savunamayacak durumda olması, bedensel veya ruhsal bir hastalıktan ileri gelmiş olabileceği gibi engelli olmasından da kaynaklanabilir. Bu hâlin geçici veya kalıcı olması arasında bir fark bulunmamaktadır. Önemli olan fiilin gerçekleştirdiği esnada bu durumun var olmasıdır. Mağdurun cinsel saldırı eylemine geçerli bir rıza gösterme ya

da karşı koyma olanağını ortadan kaldıran hâller bu kapsamda değerlendirilecektir.

Beden bakımından kendini savunamayacak durumda olma engellilik ya da yaşlılık hâlinden kaynaklanabilir. Bu hâldeki kişiler genellikle kendilerine yönelen davranışın ahlakî kötülüğünü kavrayabilecek yeterlilikte olmakla birlikte bedenî olarak eyleme karşı koyamamaktadırlar.

Mağdurun kendini savunamayacak olma hâli, mağdurdan kaynaklanabileceği gibi, bizzat fail tarafından da mağdur bu duruma sokulmuş olabilir.

Ruh bakımından kendini savunamayacak durumda bulunanlar ise genellikle eylemin ahlakî kötülüğünü kavrayamamaktadırlar. Örneğin mağdurun akıl hastası olması gibi.

Mağdurun saf olması, cinsel konularda bilgisiz ve deneyimsiz olması bu kapsamda değerlendirilmeyecektir. Aynı şekilde mağdurun uyku hâlinde olması da bu nitelikli hâli oluşturmayacaktır.

Mağdurun beden veya ruh bakımından kendini savunamayacak durumda olup olmadığının bilirkişi marifetiyle tespit edilmesi gerekmektedir.

Cinsel taciz içeren davranışlar ani olabileceği gibi, devamlılık da arz edebilir. Ancak 105'inci maddede yer alan cinsel taciz suçunun fiilî sarkıntılık (vücuda temas) şeklinde gerçekleşmemesi gerekir. Aksi takdirde eylem 102/1 (cinsel saldırı) ve 103/1 (cinsel istismar) kapsamında değerlendirilecektir. Örneğin yolda yürüyen bir kimseye şehevi amaçla bir şeyler söylenmesi, söz atılması ve bu kimsenin takip edilerek söz atmaya devam edilmesi, bıyık bükülmesi, el kol hareketlerinde bulunulması 105'inci madde kapsamında değerlendirilecektir.

5. Hürriyete Karşı Suçlar:
Tehdit, Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma (TCK m. 106, 109-110)

Tehdit

Madde 106 - (1) Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehditte ise, mağdurun şikâyeti üzerine, altı aya kadar hapis veya adlî para cezasına hükmolunur.

(2) Tehdidin;

a) Silahla,

b) Kişinin kendisini tanınmayacak bir hâle koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretlerle,

c) Birden fazla kişi tarafından birlikte,

d) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları kor kutucu güçten yararlanılarak,

işlenmesi hâlinde, fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) Tehdit amacıyla kasten öldürme, kasten yaralama veya malvarlığına zarar verme suçunun işlenmesi hâlinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ceza verilir.

Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma

Madde 109: "(1) Bir kimseyi hukuka aykırı olarak bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden yoksun bırakan kişiye, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişi, fiili işlemek için veya işlediği sırada cebir, tehdit veya hile kullanırsa, iki yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) Bu suçun;

a) Silahla,

b) Birden fazla kişi tarafından birlikte,

c) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle,

d) Kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,

e) Üstsoy, altsoy veya eşe karşı,

f) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza bir kat arttırılır.

(4) Bu suçun mağdurun ekonomik bakımdan önemli bir kaybına neden olması hâlinde, ayrıca bin güne kadar adlî para cezasına hükmolunur.

(5) Suçun cinsel amaçla işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek cezalar yarı oranında arttırılır.

(6) Bu suçun işlenmesi amacıyla veya sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır".

Etkin Pişmanlık

Madde 110 - (1) Yukarıdaki maddede tanımlanan suçu işleyen kişi, bu suç nedeniyle soruşturmaya başlanmadan önce, mağdurun şahsına zararı dokunmaksızın, onu kendiliğinden güvenli bir yerde serbest bırakacak olursa cezanın üçte ikisine kadarı indirilir.

B. Suç Tipleri ile İlgili Kısa Açıklamalar (TCK m. 106, 109-110)

Tehdit suçu, fiilinin yöneldiği hukuki değerlere göre bir ayırım yapılarak tanımlanmıştır. Buna göre, tehdidin temel şeklinde mağdurun kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştirileceğinden bahisle fiilin işlenmesi aranmaktadır. Suçun bu şeklinin takibi şikâyete bağlı olmayıp, re'sendir. Tehdit suçu, mağdurun malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratılacağından veya sair bir kötülük gerçekleştirileceğinden bahisle de işlenebilir. Ancak bu ikinci hâlin takibi şikâyete bağlıdır.

106'ncı maddede tehdidin hedef aldığı hukuki değer net bir şekilde ortaya konulmak suretiyle kişi haklarının daha etkin bir biçimde korunması amaçlanmıştır. Ancak hemen belirtelim ki, tehdit suçunun temel şeklinde kişiye ait şeref ve haysiyet gibi manevi değerler korunmaya alınmamıştır. Bireyin şeref ve haysiyet gibi manevi değerleri "sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehdit" kapsamında değerlendirilecektir. Doktrinde bireyin, maddi ve manevi varlığı itibariyle bir bütün olduğu belirtilerek, bireyi sadece maddi varlığı ile ele alan, manevi değerlerine yönelen tehditleri bu önemde görmeyen düzenleme tarzı eleştirilmiştir.

Tehdit suçuyla korunan hukuki değer, kişilerin iç huzuru, sükûnu ve güvenlik duygusudur. Aynı zamanda bu suçla kişilerin serbest karar verme ve hareket etme hürriyetleri de korunmak istenmektedir.

Gerekçede yer alan "hareket etme hürriyeti" ile kastedilen, mağdurun bir yerden başka bir yere gitme hürriyeti olmayıp, kişinin özgür bir şekilde verdiği kararlar doğrultusunda davranabilme hürriyetidir. Zira kişinin bir yerden başka bir yere gitme hürriyeti (hareket etme özgürlüğü) tehdit suçu ile değil, TCK'nın 109'uncu maddesinde yer alan kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu ile korunmaktadır.

Kişi hürriyetine saldırı fiillerinden birini de, "kişiyi hürriyetinden yoksun kılma" (m. 109) oluşturur. Bu suçla fertlerin istedikleri gibi hareket edebilme hürriyetleri hukuka aykırı olarak uzun veya kısa bir süre ortadan kaldırıldığı gibi çeşitli şekillerde de sınırlandırılmıştır. Bu suçla korunan hukuki değer, kişinin iradesine uygun olarak hareket özgürlüğünün sağlanmasıdır. Diğer bir anlatımla kişiyi hürriyetinden yoksun kılma fiilinin suç olarak ihdas edilmesiyle, fertlerin hareket serbestîsini, fizikî özgürlüklerini hukuka aykırı bir biçimde kısıtlayanın cezalandırılması amaçlanmaktadır.

109'uncu maddenin 1'inci fıkrasında, "bir kimseyi hukuka aykırı olarak bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden yoksun bırakanın" cezalandırılacağı belirtilerek, fertlerin özgür iradeleriyle hareket edebilme serbestîleri korunmuştur.

Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun eşler arasında işlenmesi cezanın arttırılmasını gerektiren nitelikli unsur sayılmıştır (m. 109/2 e).

Fiilin eşe karşı işlenmesi bakımından, suçun işlendiği sırada tarafların karı koca olmaları gerekir. Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun cinsel amaçla işlenmesi hâlinde ceza arttırılır (m. 109/5). Cinsel amaçtan maksat, failin eylemi işlerken cinsel arzularını tatmin gayesiyle hareket etmiş bulunmasıdır.

II. Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Bağlamında 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

A-Konuyla İlgili 6284 Sayılı Kanunun Bazı Hükümleri

Amaç, kapsam ve temel ilkeler

Madde 1 – (1) Bu kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Mülkî amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları

Madde 3 – (1) Bu kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere mülkî amir tarafından karar verilebilir:

a) Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması.

b) Diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması.

c) Psikolojik, meslekî, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.

ç) Hayatî tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya re'sen geçici koruma altına alınması.

d) Gerekli olması hâlinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a) ve (ç) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk iş günü içinde mülkî amirin onayına sunar. Mülkî amir tarafından kırk sekiz saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.

Hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları

Madde 4 – (1) Bu kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki koruyucu tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

a) İş yerinin değiştirilmesi.

b) Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.

c) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'ndaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.

ç) Korunan kişi bakımından hayatî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağının anlaşılması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi.

Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları

Madde 5 – (1) Şiddet uygulayanlarla ilgili olarak aşağıdaki önleyici tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

a) Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.

b) Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhal uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.

c) Korunan kişilere, bu kişilerin bulundukları konuta, okula ve iş yerine yaklaşmaması.

ç) Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması.

d) Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.

e) Korunan kişinin şahsî eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.
f) Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.
g) Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.
ğ) Silah taşıması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.
h) Korunan kişilerin bulundukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların bulundukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.
ı) Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk iş günü içinde hâkimin onayına sunar. Hâkim tarafından yirmi dört saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.
(3) Bu kanunda belirtilen tedbirlerle birlikte hâkim, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile 4721 sayılı kanun hükümlerine göre velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye yetkilidir.
(4) Şiddet uygulayan, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi ise 4721 sayılı kanun hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla hâkim, şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilmese dahi tedbir nafakasına hükmedebilir.

Tedbir kararlarına aykırılık

Madde 13 – (1) Bu kanun hükümlerine göre hakkında tedbir kararı verilen şiddet uygulayan, bu kararın gereklerine aykırı hareket etmesi hâlinde, fiilî bir suç oluştursa bile ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre hâkim kararıyla üç günden on güne kadar zorlama hapsine tâbi tutulur.
(2) Tedbir kararının gereklerine aykırılığın her tekrarında, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre zorlama hapsinin süresi on beş günden otuz güne kadardır. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi altı ayı geçemez.
(3) Zorlama hapsine ilişkin kararlar, Cumhuriyet başsavcılığınca yerine getirilir. Bu kararlar Bakanlığın ilgili il ve ilçe müdürlüklerine bildirilir.

Nafaka

Madde 18 – (1) Bu kanun hükümlerine göre nafakaya karar verilmesi hâlinde, kararın bir örneği, re'sen nafaka alacaklısının veya borçlusunun yerleşim yeri icra müdürlüğüne gönderilir.
(2) Nafaka ödemekle yükümlü kılınan kişinin Sosyal Güvenlik Kurumu ile bağlantısı

olması durumunda, korunan kişinin başvurusu aranmaksızın nafaka, ilgilinin aylık, maaş ya da ücretinden icra müdürlüğü tarafından tahsil edilir. İcra müdürlüklerinin nafakanın tahsili işlemlerine ilişkin posta giderleri Cumhuriyet başsavcılığının suçüstü ödeneğinden karşılanır.

A. 6284 Sayılı Kanun Hakkında Kısa Açıklama

Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanan ve 1986 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)'ne göre sözleşmeye taraf devletler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermekle yükümlü kılınmıştır. Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi'nin 19 no.lu Genel Tavsiye Kararı'nda kadınların insan hak ve temel özgürlüklerinden yararlanmasını etkisizleştiren ya da ihlal eden cinsiyete dayalı şiddetin, İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1'inci maddesi anlamında ayrımcılık olduğu belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi'nde kadına yönelik şiddet, "ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik acı veya ıstırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma"şeklinde tanımlanmaktadır. *[6]*

Tüm bu uluslararası yükümlülüklerin ve insan haklarına saygılı, sosyal hukuk devleti olma konusundaki kararlılığın ilk sonucu olarak Anayasa'nın 10'uncu ve 41'inci maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre devlet, kadın-erkek eşitliğinin fiilî olarak hayata geçirilebilmesi için her türlü tedbiri alacak, pozitif ayrımcılık yapabilecektir. Ayrıca çocuklar konusunda da uluslararası platformda taahhüt ettiği korumayı gerçekleştirecektir. Söz konusu kararlılığın bir diğer önemli sonucu ise yukarıda konumuzla ilgili bazı maddelerinin metnini verdiğimiz 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dur. Bu kanun 8/3/2012 tarihinde TBMM'de kabul edilerek kanunlaşmıştır.

Son yıllarda başta kadınlar olmak üzere kişilere karşı işlenen şiddet olayları toplumumuzu sarsan boyutlara ulaşmıştır. Her geçen gün yaşanan dayak, işkence ve cinayet gibi şiddet olayları görsel ve yazılı basında izlenmektedir. Bu olaylara daha çok kadınlar ve çocuklar maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet, en yoğun olarak aile içinde yaşanmaktadır. Şiddet; fiziksel, psikolojik, ekonomik açıdan mahrum bırakma ve cinsel şiddet dâhil, çok çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Şiddet mağduru kadınlarda, özgüven eksikliği, kimlik sorunu, toplumsal yaşama katılımda ve kendini ifade etmede sorunlar yaşanmaktadır. Diğer yandan şiddet; yetersiz beslenmeye, kronik hastalıkların artmasına, geçici ve kalıcı hastalıklara, kronik ağrılara, anne ölümlerine ve intiharlara neden olmaktadır. Şiddete tanık

[6] Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi (S. Sayısı: 181).

olan çocuklarda ruhsal davranış bozuklukları ve okulda başarısızlık görülmekte ve ileriki yaşantılarında şiddet uygulamaya eğilimli bireyler olarak yetişerek şiddetten olumsuz yönde etkilenmektedirler. Bu konu yalnızca kadınlar, erkekler ve çocuklar açısından değil aynı zamanda toplumumuzun geleceğinin sağlığı açısından da çok önemlidir.

Kişilere yönelik şiddet, bir insan hakkı ihlalidir. Bu nedenle günümüzde bu sorun özel alan sorunu olmaktan çıkarak toplumsal alanda tartışılmakta ve mücadelesi bir devlet politikası olarak kabul edilmektedir. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadın haklarının teminat altına alınması devletlerin sorumluluğundadır. Aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla hazırlanan ve 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un günümüzün ihtiyaçlarına cevap vermediği görüldüğünden kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri kapsayan ve düzenleyen yeni kanun çıkarılmıştır.

Şiddet eylemlerine maruz kalan kişilere ve aile bireylerine koruma vaat eden bu kanunun uygulanması aşamasında, şiddet mağdurunun ikinci bir mağduriyet daha yaşamaması adına, temel birtakım ilkelere uyulması zorunluluğu doğmaktadır. Bu bakımdan, hizmetin sunulmasında insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi, hakkında koruma tedbir kararı verilen kişilere hizmet sunulmasının insan onuruna yaraşır şekilde yerine getirilmesi, hizmetin sunulması ve yürütülmesi sırasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefî inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayrım yapılmaması, koruyucu tedbir kararı verilmesi ve uygulanması sırasında hakkında tedbir kararı verilen kişilerin durumları dikkate alınarak özel ihtimam gösterilmesi, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, vakıf, dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları, gönüllü gerçek ve tüzel kişiler ile özel sektörün iş birliği içinde çalışması ve bu konuda toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması ve son olarak bu kanun kapsamında verilen hizmetin ülke çapında eşit ve dengeli sunulması, hem uluslararası hukuktan hem de Anayasa'dan kaynaklanan bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kanun öncelikle en temel insan hakkı olan yaşam hakkının korunması, kadın cinayetlerinin son bulması amacıyla kurumların şiddetle mücadelenin her aşamasında aktif rol almasını sağlamayı hedeflemektedir. Yine bu kanunun, devletin şiddeti önlemesi, şiddete uğrayanı çok yönlü koruması ve şiddet uygulayan veya şiddet uygulama ihtimali bulunan kişiyi, verilecek koruyucu tedbir kararları ile rehabilite etmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca, kanunda medya organlarına sorumluluk yükleyen yeni düzenlemelere yer verilmiştir. Zira modern medya araçları ve özellikle televizyonun, bireylerin bilgi, kanaat, tutum, duygu ve davranışları üzerinde büyük oranda şekillendirici ve belirleyici bir etkileme gücüne sahip olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Televizyon ile ilgili olarak gerçekleştirilen "içerik analizleri" ve "kanaat-davranış araştırmaları", televizyon programlarının aile, eğitim, iş, yaş ve cinsiyet, doğum ve ölüm gibi birçok toplumsal

gerçeklik konusunda etkilerinin olduğunu, programlarda sergilenen mesajların bireyler üzerinde etki yaptığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, medyanın önemli bir bilgi yayma, geniş halk kitlelerini bilgilendirme aracı olma niteliği de bulunduğundan, bireyleri koruma, kuvvetlendirme ve dengeleme amaçları doğrultusunda da çok önemli hizmetler yerine getirebileceği, onların yaşam alanlarına, evlerine kadar taşınan farklı mesajları çok sayıda insana iletebileceği kuşkusuzdur. Medyada defalarca yinelenerek verilen şiddet görüntülerinin, bireylerin beyinlerinin ve kalplerinin derinliklerine işleyerek kalıcı izler bıraktığı, özellikle de özdeşim kurma eğilimi ve ihtiyacında olan bireyleri derinden etkilediği göz önüne alınmalıdır. Ayrıca toplumsal rollerle ilgili örnek davranış kalıpları ve hayatla ilgili örnek yaşam modellerinin bireylere sunularak yayın yapılması toplumumuzdaki bireylerin kişiliklerine olumlu etki yapacak ve toplumumuzun daha sağlıklı gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Buraya kadar verilen bilgilerle birlikte hem 5237 sayılı TCK'nın hem de 6284 sayılı Kanun hükümleri dikkatlice incelendiğinde kadınlara, çocuklara, güçsüzlere ve yaşlılara karşı şiddet ve haksızlıkları önleme açısından mevzuatımızda önemli sayılabilecek bir eksiklik yoktur.

Kadınlara, çocuklara, güçsüzlere ve yaşlılara karşı gerçekleştirilen şiddet ile ilgili olarak problemler daha çok uygulamadan kaynaklanmaktadır.

Öte yandan ceza hukuku her derdin devası olan sihirli bir değnek değildir. Yaşanan problemlerin çözümü için mevcutlara ilave olarak devletin yetkili makamlarının aile bağlarını kuvvetlendirici tedbirler alması, ayrıca milli ve manevi değerlerimizin okullarda ve toplumda iyi öğretilip anlaşılması için çalışmalar yapılması ve bu sayede konuya ilişkin farkındalığın arttırılması gerekmektedir.

Kur’an ve Sünnet Açısından Şiddet Sorunu

PROF. DR. İSMAİL HAKKI ÜNAL
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı

PROF. DR. İSMAİL HAKKI ÜNAL

Kur'an ve Sünnet Açısından Şiddet Sorunu

Bölüm 1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Şiddetin Tanımı

1.1.1. Şiddetin Sözlük Anlamı

Şiddet, hafiflik ve yumuşaklığın zıddı olarak, katlanılması güç şey, sertlik ve katılık anlamında dilimize Arapçadan geçmiş bir kelimedir. Arapçada bu manada daha çok "unf" kelimesi kullanılır. "Unf", kınamak hakaret etmek, tehdit etmek anlamlarını da içerir. Türkçede şiddet, sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamındadır. İngilizcede ise, tecavüz, zorlama, zorbalık, zora başvurma anlamındaki "violence" kelimesi şiddet karşılığı olarak kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere "şiddet" her üç dilde de, sert ve katı davranma, zor ve güç kullanma şeklinde ortak bir anlama sahiptir.[1]

1.1.2. Şiddetin Terim Anlamı

Bilimsel terminolojide şiddetin çeşitli tanımları yapılmıştır. Bir tanıma göre şiddet, "fiziksel zarar ve ölümü kapsayacak şekilde kişiye ve başkalarına dönük tehdit veya fiziksel, sözel ve simgesel güçtür."[2] Şiddet, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kabalığını ve sert davranışı nitelerken, özelde saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, bireye ve topluma zarar veren davranış ve tutumları ifade etmektedir.[3] Bir başka tanıma göre şiddet, "bir kişiye güç ve baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmaktır."[4] Tanımlarda görüldüğü gibi şiddet başkaları üzerinde maddi (fiziksel) ve manevi olarak, baskı, tehdit, zorlamayı içeren ve ölüme kadar

---

[1] Nuri Tuğlu, Bireysel ve Aile İçi İlişkilerde İslâm'ın Şiddet Karşıtlığı, Rağbet Yay., İstanbul-2009, s. 39-40.

[2] Tuğlu, 41.

[3] Tuğlu, 41.

[4] Tuğlu, 42.

gidebilen sert muameleyi ifade etmektedir. Tanımlarda daha çok insana yönelik şiddet ön plana çıkmakla beraber, kişide yoğunlaşan şiddet duygusu aslında, canlı ve cansız bütün varlıklara yönelik sert, kaba ve zarar verici bütün davranışları kapsamaktadır.[5]

1.2. Öfke- Şiddet İlişkisi

İnsanın ve diğer canlıların kendilerini savunma refleksinin bir tezahürü olarak da görülebilen şiddet bu yönüyle öfke gibi doğal ve fıtrî bir duygu yoğunlaşmasıdır. Nasıl doğal ve insanî bir duygu olan öfkenin kontrol edilmesi gerekiyorsa, savunma amaçlı olan şiddetin de kontrollü ve ölçülü olması gerekir. Bunun için Kur'an'da, "kim size saldırırsa, siz de onlara misliyle saldırın",[6] "size karşı savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin, Allah aşırı gidenleri sevmez."[7] buyurularak şiddetin en yoğun yaşandığı savaşta bile ölçülü ve dengeli olma uyarısı yapılmıştır.

Öfke ile şiddeti birbirinden ayıran şey, öfkenin her zaman şiddete yol açmaması, şiddetin ise çoğunlukla öfkenin sonucu olmasıdır. Bir bakıma öfke şiddetin psikolojik nedenidir. O halde şiddete giden yolu önlemenin en etkili yolu öfkeyi kontrol altında tutabilmektir. Bu, Kur'an-ı Kerim'de "öfkeyi tutmak" olarak anılır. Muttakilerin niteliklerini sayan bir ayette, "onlar bolluk ve darlıkta Allah yolunda harcarlar, öfkelerini tutarlar/hâkim olurlar ve insanları affederler, Allah iyi kimseleri sever."[8] buyurulmuştur. Allah resulü de bir hadislerinde, bu ayette yer alan "kezame" (tuttu/engelledi) fiilini kullanarak, "hiçbir kul, Allah katında, O'nun rızasını gözeterek öfkesini yutmasından daha faziletli bir lokma yutmuş değildir" buyurmuştur.[9]

---

[5] Kur'an'da yer alan şiddetle ilgili kavramların semantik tahlili için bkz. Sadık Kılıç, "Kur'an'a Göre Şiddetin Semantik Alan Tahlili Ve Düşünceye Yansımaları", Şiddet Karşısında İslâm, 175-245, DİB Yayını, İst.-2014.

[6] Bakara 2/ 194.

[7] Bakara 2/190.

[8] Âli İmran 3/134.

[9] İbn Hanbel, Müsned, 2/128.

Hz. Peygamber çeşitli vesilelerle öfkeye hâkim olunmasını tavsiye etmiştir.[10] Örneğin, öfkelenen kişinin bulunduğu pozisyonu veya yeri değiştirmesini salık vermiştir.[11] Buna göre, öfkeli insan ayaktaysa oturmalı, oturduğu yerde öfkesi geçmemişse yatmalıdır.[12] Başka bir hadislerinde de, öfkelenen kimsenin abdest almasını tavsiye etmiştir.[13] Bu konuda diğer bir tavsiyesi de, öfkelenen insanın susmasıdır.[14] Öfke sonucu ortaya çıkan olumsuzlukların pek çoğunun kızgınlık nedeniyle söylenen kötü söz ve hakaretler olduğu düşünülürse, bu son tavsiyenin önemi daha iyi anlaşılır. Hâkimin öfkeliyken iki kişi arasında hüküm vermemesi gerektiğini bildiren Allah resulü [15] bu sözüyle öfkenin sağlıklı düşünmeyi engellediğini vurgulamak istemiştir.

Kendisinden tekrar tekrar öğüt isteyen birisine, muhtemelen bu konudaki zaafını dikkate alarak, her defasında, "öfkelenme" tavsiyesinde bulunmuş,[16] yanında, birbirlerine hakaret ederek öfkeleri kabaran iki kişiye, "şeytandan Allah'a sığınarak öfkelerini yatıştırabileceklerini"[17] söyleyerek, kontrol edilemeyen öfkenin şeytanın kontrolüne geçeceğini anlatmak istemiştir. Bu yüzden bazı âlimler, kişinin kızgınlığı anında, gücü yettiği ve başkalarına eziyet verme imkânı bulunduğu halde o imkândan faydalanmayıp öfke ve kızgınlığının gereğini yapmaktan geri durmasının mendup olduğunu ifade etmişlerdir.[18] Bir hadisinde Hz. Peygamber, "öfke ve hiddetin bütün kötülükleri bir araya toplayan bir hal olduğunu" belirtmiştir.[19] Ona göre "asıl pehlivan güreşte rakibini değil, öfkelendiğinde öfkesini yenen kimsedir."[19] Kendisine dua öğretmesini isteyen eşi Ümmü Seleme'ye, "Ey Nebî'nin Rabbi! Beni bağışla, kalbimdeki öfkeyi kaldır..."[21] duasını tavsiye etmiştir. Açlığını gidermek amacıyla bir bahçeye girip usulüne göre toplamadığı için hurmalara zarar veren birisini döven bahçe sahibine, "bilmiyorsa toplamayı öğretmen, açsa açlığını gidermen gerekirdi"[22] diyerek şiddete mazereti kabul etmemiştir. Hz. Peygamber'in, hiddetin önlenmesi hususundaki uyarı ve tavsiyeleri değerlendirildiğinde, öfke, kin, nefret vb. şiddete sebep olan insanî özellikleri yok farz etmek veya yok etmek yerine, bunların oluşmasına neden olan etkenleri ortadan kaldırmayı tavsiye ettiği görülecektir.[23]

---

[10] Buhârî, Edeb, 106; Müslim, Birr, 106, 108; Muvatta, Husnü'l-Hulk, 12; İbn Hanbel, Müsned, 1/382; 2/236, 268.
[11] Ebû Dâvûd, Edeb, 140; İbn Hanbel, Müsned, 5/152.
[12] Ebû Dâvûd, Edeb, 3.
[13] Ebû Dâvûd, Edeb, 3.
[14] İbn Hanbel, Müsned, 1/239.
[15] İbn Hanbel, Müsned, 5/37.
[16] Buhâri, Edeb, 26.
[17] Buhârî, Edeb, 76.
[18] Tuğlu, 66.
[19] İbn Hanbel, Müsned, 5/373.
[20] Müslim, Birr, 106.
[21] İbn Hanbel, Müsned, 6/301.
[22] Nesâî, Âdâbu'l-Kudât, 21.
[23] Tuğlu, 68.

Bölüm 2. Ontolojik ve Tarihsel Çerçeve

2.1. Meleklerin "Kan Dökecek İnsan" Endişesi

İnsanın şiddete başvurmasının bir yönüyle biyolojik kökene dayanan ve bütün canlılarda ortak olan bir olgu olduğu belirtilmiştir.[24] Buradan hareketle saldırganlığın insanlarda doğuştan gelen bir dürtü olduğu, ancak bu dürtünün kendini korumak ve varlığını sürdürmeye yönelik bulunduğu ama bunun da şiddetin ortaya çıkışını tek başına belirleyici bir faktör olmadığı ifade edilmiştir.[25] Bu açıdan bakılırsa, Kur'an'da, meleklerin ağzından dile getirilen "bozgunculuk yapacak ve kan dökecek"[26] insan nitelemesinin, şiddet eğiliminin insanda fıtrî (yaratılışa dayalı) olduğuna işaret ettiği söylenebilir. Bakara suresindeki, "hani, Rabbin meleklere, 'ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti. Melekler de 'biz seni güzel sıfatlarla nitelemekte ve yüceliğini dile getirmekte iken orada bozgunculuk yapıp kan dökecek bir varlık mı yaratacaksın?' demişlerdi. Allah da onlara, 'ben sizin bilmediklerinizi bilirim' demişti,"[27] ayetine yapılan bir yoruma göre, Hz. Âdem'e ve soyuna halife dendiği dikkate alınırsa, yeryüzünde Hz. Âdem'den önce başka bir insan türü yaşamış olmalıdır. Bunlar yeryüzünü fesada verip kan döktükleri için helak edilmişlerdir. Daha sonraki bir zamanda yaratılan Âdem ve zürriyeti, ilahî azapla topyekûn helak edilen bu kadim insanların halefi olmuştur. [28] Ayette, meleklerin insana nispet ettikleri şiddet ve fesat olgusunu Yaratıcı olumsuzlamadığına göre, özel olarak insan türünde, genel olarak da bütün canlılarda şiddet potansiyelinin yaratılıştan geldiği söylenebilir.

2.2. İlk İnsanoğlunun Şiddet Uygulaması

Kutsal kitaplara göre ilk şiddet olgusu Hz. Âdem'in iki oğlu arasında görülmüştür. Kıssaya göre Hz. Âdem'in iki oğlu Allah'a kurban sunmuşlar fakat birininki kabul edilip, diğerininki edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen (Kâbil), kendisine el kaldırmayan kardeşini (Hâbil) öldürdü ve hüsrana uğrayanlardan oldu.[29] İnsanlık tarihindeki ilk şiddet olayı kabul edilen bu kıssanın kaynak itibariyle İslâm öncesi din ve kültürlere ait olduğu, fakat Kur'an'ın bunu dinî- ahlakî bir amaca matuf olarak kullandığı dile getirilmiştir.[30] Söz

---

[24] *Tuğlu, 61.*
[25] *Tuğlu, 61-62.*
[26] *Bakara 2/30.*
[27] *Bakara 2/ 30.*
[28] *Mustafa Öztürk, Kıssaların Dili, Kitâbiyat, Ankara-2006, 92.*
[29] *Mâide 5/27-31.*
[30] *Öztürk, 134.*

konusu amaç, muhatapların dikkatlerini kin ve haset gibi hasletler ile çok kere bu kötü hasletlerin sebebiyet verdiği haksız yere insan öldürme fiilinin Allah katında nefreti mucip bir fiil olduğu gerçeğine çekmektir. Nitekim Kâbil'in Hâbil'i öldürmesinden söz eden kıssa sona erdikten hemen sonra şöyle denilmiştir: "Bu yüzden biz İsrailoğullarına bildirdik ki–cinayetin ve yeryüzünde fesadı yaymanın cezası olarak işlenmesi dışında- bir kimse bir insanı öldürürse bütün insanlığı öldürmüş gibi olur ve yine bir kimse bir hayat kurtarırsa bütün insanlığı kurtarmış gibi olur."*[31]* Bu kıssada din duygusu ve bizzat dinin yol göstermesi sayesinde batıl yerine hakkın, kötülük yerine iyiliğin tercih edilmesiyle insan doğasının haset, kıskançlık ve bunların yol açtığı zulüm ve düşmanlık gibi kötülüklerden arınacağı sonucunu çıkarmaya yönelik bir örnek verilmiştir ki, bu örnekte Kâbil, iç dünyasında kötülük dürtüsünün egemen olduğu insan tipini, Hâbil ise iyilik ve hayır işleme eğiliminin baskın çıktığı insan tipini temsil etmektedir.*[32]* Hz. Peygamber insan canına kıymanın vebalinden bahsederken Kâbil'i örnek vererek, öldürme günahını ilk işleyen kişi olması sebebiyle, kıyamete kadar bu fiili işleyenlerin günahından ona da bir pay ayrılacağını bildirmiştir.*[33]* Zira onun ifadesine göre, "Dünyanın yok olması, Allah katında, bir Müslümanın öldürülmesinden daha hafiftir."*[34]*

Bölüm 3: Ayetler ve Hadisler Işığında Hz. Peygamber'in Şiddet Karşısındaki Tutumu

3.1. İnsana Yönelik Şiddet

3.1.1. Genel Olarak

"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez"*[35]* buyuran Allah resulü, insanların birbirlerine zulmetmesini, eziyet etmesini yasaklamıştır.*[36]* O, savaş dışında hiç kimseye, ne bir kadına, ne bir hizmetçiye el kaldırmamıştır.*[37]* Müslüman'ı, "elinden ve dilinden diğer Müslümanların salim olduğu kimse" olarak tanımlarken *[38]*, "bu dünyada insanlara azap çektiren kimsenin Allah'ın azabına maruz kalacağı" uyarısında

---

[31] Mâide 5/32; Öztürk, 134-135.
[32] Öztürk, 135.
[33] Buhârî, Diyât, 2.
[34] Tirmizî, Diyât, 7.
[35] Buhârî, Tevhid, 2.
[36] Buhârî, Mezâlim, 4.
[37] İbn Hanbel, Müsned, 4/281.
[38] Buhârî, İman, 4.

bulunmuş,[39] "kıyamette en şiddetli azap göreceklerin de insanlara en çok azap edenler olduğunu" bildirmiştir.[40] İnsanlara söven, iftira eden, malını haksız yere yiyen, döven, kanını döken velhasıl şiddetin her türlüsünü uygulayan kimselerin, namaz, oruç gibi ibadetlerini yerine getirseler bile, o kimselerin günahlarını yüklenip kendi sevaplarını da onlara vermek zorunda kalacakları için tam bir müflis durumuna düşeceklerini bildiren de Allah resulüdür.[41] Kıyamet günü insanların en şerlisinin, şerrinden dolayı insanların çekindiği kimse olduğunu bildiren Hz. Peygamber [42], Müslüman'a sövmeyi fâsıklık, onu öldürmeyi ise küfür olarak nitelendirmiştir.[43] "Bize silah çeken bizden değildir"[44] buyurarak şiddete yöneleceklere ciddi bir uyarıda bulunmuştur. Düşmanlıkta aşırı gitmeyi yasaklamış ve "Allah'a en sevimsiz gelen kişilerin husumette aşırı giden kimseler olduğunu"[45] bildirmiştir. Allah yolunda savaşırken, haksızlık yapmak (gadr), hainlik etmek, işkence yapmak ve çocukları öldürmek gibi aşırılıklardan ashabını sakındırmıştır[46] Allah resulünün bu konudaki hassasiyeti, mescide giren veya çarşıya çıkan kimselerin, başkalarına zarar vermemek için oklarının ucunu tutmalarını emretmesine kadar uzanmıştır. Bu rivayeti nakleden sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'arî, kendisinin de şahit olduğu iç savaşları kastederek, "Allah'a yemin olsun ki, bu okları birbirimizin yüzlerine doğrultmadan bu dünyadan ayrılmadık" diyerek bu nebevî duyarlılığın kısa bir süre içinde nasıl göz ardı edilir hâle geldiğine işaret etmektedir. [47] Kan davalarını yasaklayan [48] kölesini yaralayan veya öldürene kısas uygulayacağını söyleyen [49] bir gayrimüslimi haksız yere öldürenin cennetin kokusunu bile alamayacağını [50] bildiren Allah resulünün şiddetin hiçbir tezahürüne karşı müsamahalı olmadığı açıkça görülmektedir. Enes b. Mâlik'in şu ifadesi Hz. Peygamber'in yumuşak karakteri ve olgun tavrı hakkında net bir fikir vermektedir: "Resûlulla'a on sene hizmet ettim. Vallahi bana üf bile demedi. Yaptığım bir şey için, niye böyle yaptın, şöyle yapsaydın ya demedi." [51]

---

[39] *Müslim, Birr, 117*
[40] *İbn Hanbel, Müsned, 4/90.*
[41] *Müslim, Birr, 59.*
[42] *Buhârî, Edeb, 38.*
[43] *Buhârî, İman, 36.*
[44] *Buhârî, Fiten, 7.*
[45] *Buhârî, Mezâlim, 15.*
[46] *Dârimî, Siyer, 5.*
[47] *Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/400.*
[48] *Buhârî, Hac, 32.*
[49] *Nesâî, Kasâme, 9.*
[50] *Buhârî, Diyât, 30.*
[51] *Müslim, Fedâil, 51.*

3.1.2. Toplumsal Alanda

3.1.2.1. Dinle İlgili Şiddet

3.1.2.1.1 İnanç Alanında

Kur'an-ı Kerim müşrik Arapların ve Kitap Ehli'nin yanılgılarına işaret edip onları doğru yola davet etmekle beraber, mevcut realiteyi dikkate alarak insanların hür iradeleriyle benimsedikleri dinleri konusunda baskıcı ve zorlayıcı olmamıştır. Nitekim şu ayetler bu gerçeği açıkça gözler önüne sermektedir: "Dinde zorlama yoktur. Doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. Kim tâğutu (insanları yoldan çıkaran şeyleri) tanımayıp Allah'a inanırsa, asla kopmayacak sağlam bir kulpa sarılmış olur. Allah işitendir, bilendir."***[52]*** "De ki, Hak (gerçek) Rabbinizdendir. Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin..."***[53]*** "Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi iman ederdi. Hal böyleyken sen iman etmeleri için insanlara baskı mı uygulayacaksın?"***[54]*** İlk ayetin iniş sebebi olarak şu olay anlatılır: İslâm'dan önce, çocuğu yaşamayan ensar kadınları, uzun yaşamaları arzusuyla, doğacak çocuklarını Yahudiler arasında yetiştirip Yahudi yapacaklarına dair adakta bulunurlardı. İşte bu kadınlar, İslâmiyet gelip, Benî Nadîr Yahudileri Medine'den sürülürken Hz. Peygamber'e gelerek, "ey Allah'ın Rasûlü! Oğullarımız ve kardeşlerimiz onların arasında" diyerek endişelerini dile getirdiler. Allah resulü cevap vermedi. Arkasından, "lâ ikrâhe fi'd-dîn" ayeti nazil oldu. Bunun üzerine Allah resulü, "onlar muhayyer bırakıldı, sizi seçerlerse sizdendir, onları seçerlerse onlarla birlikte sürülürler" buyurdu. ***[55]*** Ayetin iniş sebebi olarak nakledilen diğer bir olay da Sâlim b. Avf oğullarından bir kişinin, Şam'dan gelen tüccarların telkiniyle Hıristiyan olan iki oğlunu, onlarla Şam'a gitmesini önlemek için tekrar İslâm'a girmeye zorlaması ve Hz. Peygamber'den onları geri getirmek üzere arkalarından birilerini göndermesini rica etmesidir. ***[56]*** İniş sebebi ne olursa olsun ayet inanç konusunda baskı ve zorlamanın yeri olmadığını açıkça ifade etmektedir.

Son ayetin de işaret ettiği gibi Allah, elçisini sadece ilahî mesajın tebliğiyle görevlendirmiş, bu görevi yaparken baskıcı ***[57]*** ve zorlayıcı [***58]*** olmaması gerektiğini vurgulayarak şöyle buyurmuştur: "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz Rabbin kendi yolundan sapanları da doğru yolda

---

[52] Bakara 2/256. Bu ayetle ilgili olarak, müfessirlerin ve fakihlerin serdettikleri farklı görüşler ve bunların değerlendirmesi için bkz. Halil Altuntaş, İslâmda Din Hürriyetinin Temelleri, Ankara-2000, 16-72.

[53] Kehf 18/29.

[54] Yunus,10/99.

[55] Ebû Osman Said b. Mansur el-Horasânî el-Cüzcânî, et-Tefsir min Süneni Said b. Mansur(tah: Sa'd b. Abdullah b. Abdülaziz Âl-i Humeyd, 1997), 3/957; Ebû Dâvûd, Cihad, 126, 3/ 132(1-5, Çağrı Yayınları, İstanbul-1981).

[56] İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm(1-9, Beyrut-1419h.), 1/522.

[57] Kaf 50/45.

[58] Gâşiye 88/22.

olanları da en iyi bilendir."*[59]* Ona inanan müminlerin de aynı yöntemi benimsemelerini istemiştir: "Siz, hayra çağıran, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındıran bir topluluk olun." *[60]* "İçlerinde zulmedenler (haksızlık yapanlar) hariç Kitap Ehli ile ancak güzel bir şekilde mücadele edin(tartışın) ve şöyle deyin: ' Biz, bize indirilene de, size indirilene de inandık, Bizim ilahımız ve sizin ilahınız birdir. Biz sadece O'na teslim olmuş kimseleriz." *[61]*

Kur'an-ı Kerim, geçmiş toplumlarda inançları sebebiyle baskı ve işkence gören insanlara atıfta bulunarak, bunu yapanları şiddetle kınamıştır. Örneğin inançları sebebiyle insanları hendeklere atarak diri diri yakan Uhdud Ashabı'ndan şöyle bahseder: "... Kahrolsun o alev alev yanan ateş çukurlarını hazırlayanlar! Hani ateşin başında oturmuşlar, inananlara yaptıklarını seyrediyorlardı. Sırf aziz, övgüye layık, göklerin ve yerin maliki olan Allaha inandıkları için müminlerden öç aldılar. Allah her şeye şahittir..."*[62]* Ayet, Yemen'de Yahudiliği kabul eden Himyer Kıralı Zû Nuvas'ın, milâdî 523'te işgal ettiği Necran'daki Hıristiyan halkı Yahudiliğe girmeye zorlarken yaptığı baskılara işaret etmektedir. Bu baskılar sonucu yirmi bin Hıristiyan'ın öldürüldüğü belirtilmektedir.*[63]* Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed ve mümin arkadaşlarına baskı ve zulüm yapan Mekkeli müşrikleri, muhtemelen bildikleri bu olayı hatırlatarak uyarmaktadır.

Dinde zorlamanın olmayacağını ifade eden Kur'an emri mutlak ve evrenseldir. Dolayısıyla dinin inanç, ibadet ve ahlakî bütün alanlarında bu ilke geçerlidir. Bunun tek istisnası bir kimsenin dinî uygulamaları veya dine karşı tutumuyla başkalarını rahatsız eder noktaya gelmiş olmasıdır. Dinî dayanak noktası yapıp başkalarının haklarına tecavüz etmek ya da din karşıtı tutumuyla başkalarını rahatsız ederek onların kutsal değerlerine saldırmak kamu otoritesinin müdahale etmesi gereken bir hukuk ihlalidir. Dolayısıyla toplumun diğer bireylerini doğrudan rahatsız etmeyen ve kamu düzenine zarar vermeyen dinî uygulamaları yerine getirip getirmeme konusu, kişinin hesabını sadece Allah'a vereceği inanç ve ibadet özgürlüğü alanına girer.

3.1.2.1.2. Dinî Uygulama Alanında

"Dinde zorlama yoktur" ayetini sadece inanç alanıyla sınırlı görenler, başta ibadet olmak üzere dinin diğer alanlarında baskı ve zorlamanın olabileceğini savunurlar. Buna göre örneğin namazı kasten terk eden bir müminin hapsedileceği, hatta küfre düştüğü için öldürüleceğini iddia ederler. *[64]*

---

[59] Nahl 16/125.

[60] Âl-i Imran 3/104.

[61] Ankebut 29/ 46.

[62] Bürûc 85/ 4-9.

[63] Muhammed Eroğlu, "Ashâbü'l-Uhdûd", Diyanet İslâm Ansiklopedisi(DİA), İstanbul-1991, 3/ 471.

[64] İbn Kudâme, el-Muğnî, 1-10, Beyrut-1405, 2/297.

Hâlbuki Allah resulünün uygulamalarında böyle bir sertliğe rastlanmaz. Örneğin, Hz. Peygamber'e dayandırılan, "çocuğunuz yedi yaşına gelince namazı öğretiniz/emrediniz; on yaşına geldiğinde kılmazsa dövünüz..." *[65]* rivayeti, hem hadis tekniği bakımından hem de içerik yönünden eleştirilmiş, bunun Hz. Peygamber'in sünnetine (hayat tarzına) uymadığı ifade edilmiştir.*[66]* Çünkü Allah resulü, bazı dinî mükellefiyetleri yerine getirmeyen yetişkinlere bile sert muamelede bulunmamıştır. Örneğin kendisine, kıyametin ne zaman kopacağını soran birisine, "Kıyamet için ne hazırlık yaptın ?" sorusuyla karşılık vermiş, onun, "fazla namaz, oruç ve sadakam yok ama Allah ve resulünü seviyorum" cevabına, "sen sevdiğinle berabersin" buyurmuştur.*[67]* "Uyanıncaya kadar uyuyandan, ergenlik çağına gelene kadar çocuktan, aklı başına gelinceye kadar mecnundan sorumluluğun kaldırıldığını"*[68]* bildiren bir peygamberin, mükellef olmadığı bir şeyden dolayı çocuğun dövülmesini emretmesi makul değildir. Uyuyan çocuğunu namaz kılması için uyandırmaya çalışan bir kadına, "bırak onu, akıl ve bâliğ olana kadar o sorumlu değildir" [69] diyen Hz. Ömer, hiç şüphesiz, Hz. Peygamberi en iyi tanıyan biri olarak bu uyarıyı yapmıştır. Hac ibadeti esnasında yaptığı hataların durumunu soran birisine, "bunda bir sıkıntı yok, yeter ki bir Müslüman'ın ırzına (şerefine) haksızca dil uzatan kimse olmasın. İşte böyle biri günah işlemiş ve helak olmuştur"*[70]* buyurarak insanlara yapılan maddi-manevi saldırıların, Allah'a ibadet ederken düşülen hatalardan çok daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Suçu önlemede etkili olan kısas davalarında bile Hz. Peygamber'in tutumu bağışlamadan yanadır. Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Allah resulü, kısası gerektiren davalarda bağışlamayı teşvik etmiştir.*[71]*

3.1.2.1.3 Diğer İnanç Gruplarına Yönelik Şiddet (Müşrikler, Yahudiler, Hıristiyanlar)

Hz. Peygamber hem Mekke hem de Medine döneminde insanları öğütle, delille ve ikna yoluyla dine davet etmiş, hiçbir zaman zor kullanma yoluna gitmemiştir. Mekke döneminde inen bir ayette Hz. Peygamber'e, "insanları dine davet ederken hikmet ve güzel öğütle çağırması ve onlarla en güzel şekilde mücadele etmesi" *[72]* emredilmiş, buna uyan Allah resul'ünün nasıl başarılı olduğu Medine'de nazil olan şu ayetle tescil edilmişti: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi..."*[73]* O, düşmanlarıyla ilişkisinde de barışçı yolu tercih

---

[65] Ebû Dâvûd, Salât, 25.

[66] Bkz. Mustafa Ertürk, "Çocuğun Dînî Eğitiminde Kullanılan Bir Hadis ve Tahlili ", Marife, cilt: II, sayı: 2, s. 53-79, Konya-2002.

[67] Buhârî, Ahkâm, 10.

[68] Tirmizî, Hudûd,1.

[69] İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, 1,347.

[70] Ebû Dâvûd, Menâsik, 87.

[71] Ebû Dâvûd, Diyât,3. Benzer rivayetler için bkz. Abdürrezzak, el-Musannef, 7/441, 10/129; İbn Mâce, Diyât, 34,35.

[72] Nahl 16/125.

[73] Âl-i İmrân 3/159.

etmiş, zayıf veya kuvvetli olduğu durumlara göre bu tutumunda bir değişikliğe gitmemiştir. Mekke'de, müşriklerin baskı ve saldırılarına karşı sabırla direnmiş, baskılar dayanılmaz hale gelince de arkadaşlarıyla birlikte Medine'ye hicret etmiştir.

Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde orada müşrik Araplar ve Yahudiler önemli bir güç halinde idiler. Hz. Muhammed Müslümanlarla birlikte onları bir şehir devleti halinde teşkilatlandırmaya ikna etti. Önce Medine'deki bütün tarafların uyacağı bir sözleşme hazırlattı. İslâm tarihinde "Medine Vesikası" olarak bilinen bu sözleşmede anlaşmaya taraf olanların karşılıklı hak ve görevleri, can ve mal güvenlikleri, din ve ibadet özgürlükleri garanti altına alındı.

Hz. Peygamber, savunma amacına yönelik ilk savaş hazırlığını Medine'de yapmış, Allah tarafından Hz. Peygamber'e savaş izni de, müşriklerin tehdit ve saldırılarının hâlâ devam ettiği bu dönemde verilmiştir: "Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihat için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter."***[74]***

Bu dönemde meydana gelen bütün çarpışmalar, dünya harp tarihinin en az kan dökülen savaşlarındandır. Yapılan bir hesaba göre, bu savaşlarda Müslümanların verdiği toplam şehit sayısı –bazı baskınlar hariç- 138, düşman tarafın verdiği ölü sayısı ise - Kurayza olayı hariç- toplam 216'dır.***[75]***

İlgili ayetler ve Hz. Peygamberin savaşları dikkate alındığında, gayrimüslimlerle yapılan savaşların, meşru savunma, İslâm davetini, insan hakları ve din hürriyetini güvence altına alma, antlaşmaları bozanları ve hainlik yapanları cezalandırma ve İslâm topraklarını yabancıların saldırılarından koruma gibi amaçlara dayandığı görülmektedir.***[76]***

Hz. Peygamberin Mekkeli müşriklere karşı tutumunu en iyi yansıtan olay hicretin 8.yılında gerçekleşen Mekke'nin fethidir. O, 10 yıllık bir süre için imzalanan Hudeybiye Anlaşması'nı, üzerinden iki sene bile geçmeden ihlal eden ve Müslümanlarla müttefiklerine karşı saldırgan bir tutum takınan Mekkeli müşriklerin üzerine yürümeye karar verdi. Düşmanın hazırlanarak karşı koymasını ve kan dökülmesini önlemek için bütün hazırlıklarını tam bir gizlilik içinde yürüttü. Muzaffer bir komutan olarak Mekke'ye girdiğinde, kendisine ve inananlara her türlü baskı ve zulmü reva gören ve yurtlarından ayrılmak zorunda bırakan eski düşmanlarına büyük bir âlicenaplıkla güvence verdi ve onların serbest olduklarını bildirdi. Eline fırsat geçmişken hiçbir intikam hissine kapılmadı. Onun düşüncesinde düşmanı imha etmek veya getirdiği dine inanmayanları yok etmek yoktu. Çünkü o bir kral veya mağrur bir kumandan değil bir peygamberdi. Onun görevi insanların gönüllerini

---

[74] Hac 22/39.

[75] İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Ankara-2003, 150. Ayrıca bkz. Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları (Çev. Nazire Erinç Yurter), 12-13.

[76] Geniş bilgi için bkz. Sarıçam, age., 149-150.

kazanmaktı ve o bunu, Kur'an'ın işaret ettiği gibi sevgi ve barış içinde gerçekleştirdi. Hz. Peygamberin bu tutumu insanların gruplar halinde İslâm dinine girmelerini sağladı. Kur'an-ı Kerim'in Nasr suresi bu durumu şöyle anlatır: "Allahın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allahın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamd ederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir."***[77]***

Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra Yahudileri Müslümanlarla bir arada yaşayamayacak bir kitle olarak asla görmemiştir. Onun hedefi Yahudileri tamamen imha etmek veya İslâm toprakları dışına çıkarmak değildi. Şayet öyle olsaydı, Hayber ve çevresindeki Yahudileri ortadan kaldırır veya tamamen Hicaz dışına sürerdi. Hâlbuki Müslümanların güçlü olduğu bir dönemde onları yerlerinde bırakmıştır. Dolayısıyla Hayber'in fethedildiği hicrî 7. yıldan Hz. Peygamberin vefatına kadar geçen dört yılı aşkın sürede Müslümanlarla Yahudiler bir arada yaşama tecrübesinin güzel bir örneğini vermişlerdir. Ayrıca, Yemen'de, hatta Medine'de bile, antlaşmalı olan, Müslümanların zimmeti ve himayesi altında yaşayan Yahudiler bulunuyordu. Hayber'in fethine giderken Hz. Peygamberin yanında Medine Yahudilerinden on kişi bulunuyordu. Daha önce Medine'de bulunan Yahudi kabileleri antlaşmayı bozuncaya kadar Müslümanlarla birlikte yaşadılar. Bunlardan anlaşıldığına göre Hz. Peygamber Müslümanlar için tehlike oluşturmayan hiç kimseye dokunmamış, sadece birlikte yaşama imkânı bırakmayacak ölçüde bir tehdit ve tehlike unsuru haline gelen Yahudilerle savaşarak yurtlarından çıkarmıştır. Şayet anlaşmayı bozmasalar, müşriklerle iş birliği yapmasalar ve savaş suçu işleyerek Müslümanların can güvenliğini tehdit eden bir unsur haline gelmeselerdi büyük bir ihtimalle Medine'deki Yahudi kabileleri de yerlerinde kalabileceklerdi. ***[78]***

Hz. Peygamberin Hudeybiye barışından sonra birçok devlet başkanı ve yöneticiye mektup gönderip onları İslâm'a davet etmesi, gayrimüslim komşularıyla barış içinde yaşama arzusunun bir göstergesidir. Bu elçilerin çoğu iyi karşılanmış ancak Bizans'a bağlı Busra valisine gönderilen elçisi Mûte'de öldürülmüştür. Hz. Peygamberin daha sonra, hicretin 8. yılında Zâtu Atlah bölgesine halkı İslâm'a davet için gönderdiği 15 kişilik heyet oka tutularak şehit edilmiş, sadece biri yaralı olarak Medine'ye dönebilmiştir. Hıristiyanların bu düşmanca tutumu karşısında çok üzülen Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise komutasında üç bin kişilik bir ordu hazırlayarak kuzeye doğru gönderdi. Müslümanlardan bölge halkını İslâm'a davet etmelerini, kabul ettikleri takdirde savaşmamalarını, aksi takdirde Allah'a sığınıp onlarla savaşmalarını istedi. Ayrıca Müslümanlara, sözlerinde durmalarını, aşırı gitmemelerini, çocukları, kadınları, yaşlıları ve manastırlara çekilmiş kimseleri öldürmemelerini, hurmalıklara zarar vermemelerini, ağaçları kesmemelerini ve binaları yakmamalarını tembih ve tavsiye etti. ***[79]***

---

[77] Nasr 110/1-3.

[78] Sarıçam, age., 235-236.

[79] Sarıçam, age., 238; krş., Vâkıdî, Megâzî, 2/ 757-758 (Beyrut-1966).

Mûte Savaşı olarak bilinen bu savaş öncesinde Hz. Peygamberin, "bölge halkının önce İslâm'a davet edilip, kabul etmedikleri takdirde savaşılması" şeklinde verdiği talimatın, dinin zor kullanarak yayılması anlamına geldiği düşünülebilir. Ancak, Hz. Peygamberin o bölgeye ordu göndermesinin asıl sebebi İslâm dininin silah zoruyla kabul ettirilmesi değil, barışçı yoldan yapılan davetin zor kullanılarak engellenmiş olmasıdır. Gönderilen elçi ve heyetlerin öldürülmesi ve genel olarak Müslümanlara karşı düşmanca bir tutum takınılması ciddi bir tehdit olarak algılandığından böyle bir sefere karar verilmiştir. Savaştan önce İslâm'a davet, soruna, kan dökülmeden barışçı yoldan çözüm bulmanın bir yöntemidir. Bu yöntem daha sonraki İslâm fetihlerinde de uygulanmıştır. Ayrıca, savaşa giden orduya, aşırı gitmemeleri, çocukları, yaşlıları, din adamlarını öldürmemeleri, ağaçlara ve binalara zarar vermemeleri talimatını vermesi Hz. Peygamber'in savaşı, zorunlu durumlarda ve sadece muharip güçlere karşı yapılabilecek bir eylem olarak gördüğünü göstermektedir.

3.1.2.2. Günlük Hayatta Şiddet

3.1.2.2.1. Kan Davaları

Hz. Peygamber meşhur Vedâ hutbesinde, "kanlarınız ve mallarınız, şu gününüz, şu ayınız ve şu beldeniz gibi saygındır (Dokunulmazdır). Bilesiniz ki, Cahiliye dönemine ait bütün işler ayaklarımın altındadır. Cahiliye döneminin bütün kan davaları da kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası İbn Rebîa'nın kan davasıdır..."***[80]*** buyurarak henüz küçük bir çocuk iken Huzeyl kabilesi tarafından öldürülen amcasının torunu İyâs b. Rebîa'nın kan davasını kaldırmakla işe önce kendi akrabalarından başlamış ve böylece çok eski bir öç alma uygulamasına son vermiştir.

Aslında kan davası, Cahiliye devri Arap toplumunda cana can anlayışına dayalı kısas cezasının bozulmuş bir şekliydi. Merkezî otoriteyi temsil eden bir devlet anlayışının gelişmediği bu dönemde kan bağı esasına dayalı kabile düzeni hâkim olduğu, kısasın uygulanmasında örf ve âdet hukuku kadar kabileler arası güç dengesi de belirleyici bir önem taşıdığı için cezanın uygulanmasında çok defa keyfîlik ve şahsî intikam esasına dayalı aşırılıklar söz konusu oluyor, bu da yerine göre kutsal kabul edilen ve zincirleme olarak nesilden nesile intikal eden kan davalarını besliyordu. Kabile fertlerinden birine karşı işlenen suç bütün kabileye karşı işlenmiş sayıldığından cezalandırmada suçlunun kabilesine mensup olma yeterli sebep kabul edilerek suçlu suçsuz ayırımı gözetilmeksizin misilleme cihetine gidiliyor, ayrıca suçta kasıt-hata ayırımı yapılmayarak maddî sonuçla

---

[80] Müslim, Hac, 147.

yetiniliyordu. Öldürülenin kanının öcünü alma kutsal ve onur kazandıran bir görev sayıldığından güçlü kabilelerin bazen öldürülen bir üyesine karşılık zayıf kabileden birden fazla kişiyi öldürdüğü oluyor, zayıf kabileler ise diyete razı ediliyordu. Genel teamül olarak efendinin kölesini, babanın çocuğunu, kocanın eşini öldürmesi kısasla cezalandırılmıyor, kadını öldüren erkeğe de kural olarak kısas uygulanmıyordu. ***[81]***

Allah resulü, suçlulara, şahıslar eliyle keyfî cezalar verilmesini engellemek ve cezaların adil yargılama sonucunda verilmesini sağlamak için kan davalarını kaldırmış ve bunun kötülüğünü vurgulamak içi, "kıyamet günü insanlar arasında hüküm verilirken ilk olarak kan davalarının hesabının görüleceğini" bildirmiştir.***[82]*** Hayatı boyunca asla kişisel intikam peşinde koşmayan Hz. Peygamber ***[83]*** Allah'ın en çok gazap ettiği insanın husumette sınır tanımayan kimse olduğunu" ***[84]*** ve "husumeti sürdürmenin kişiye günah olarak yeteceğini" ***[85]*** bildirmiştir. Canına kastedenleri bile affetme erdemini gösteren Allah resulü, ***[86]*** kendisine arz edilen kısasla ilgili davalarda affetmeyi teşvik etmiştir. ***[87]***

3.1.2.2.2. Savaşta Şiddet

Şiddetin en belirgin tezahür alanlarının başında gelen savaş konusunda Hz. Peygamberin tutumunu anlayabilmek için öncelikle, kendisinin de rehberi olan Kur'an-ı Kerim'in konuyla ilgili ilkelerini ortaya koymak gerekir.

Kur'an, başta müminler olmak üzere bütün insanlığı barışa davet eder: "Ey inananlar! Hep birden barışa girin. Şeytana ayak uydurmayın O size apaçık bir düşmandır."***[88]*** Savaş halinde bile düşman barış istiyorsa Hz. Muhammed'in yapması gereken sadece buna icabettir: "Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a güven. Doğrusu O işiten ve bilendir."***[89]*** Müminlerin, kendilerine barış öneren kimsenin imanını sorgulamaları ve dünyalık (ganimet) arzusuyla ona saldırmaları yasaklanmıştır: "Ey inananlar! Allah uğrunda yola çıktığınız zaman iyice araştırın ve size barış önerene, dünya hayatının geçici menfaatini arzulayarak, 'sen mümin değilsin' demeyin. Allah'ın katında çok ganimetler vardır. Önceleri siz de öyleydiniz. Ama Allah size iyilikte bulundu. Öyleyse iyice araştırın. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."***[90]***

---

[81] Şamil Dağcı, "Kısas", DİA, 25/489.
[82] Müslim, Kasâme, 28.
[83] Buhârî, Hudûd,42.
[84] Buhârî, Ahkâm, 34.
[85] Tirmizî, Birr, 58.
[86] Buhârî, Megâzî, 32.
[87] Ebû Dâvûd, Diyât, 3.
[88] Bakara 2/208.
[89] Enfal 8/61.
[90] Nisâ 4/94.

3.1.2.2.3. Toplumsal Kesimler

3.1.2.2.3.1. Aile İçi Şiddet

3.1.2.2.3.1.1. Kadınlar

Hz. Peygamber, kadınlarına karşı oldukça sert davranan bir toplum içinde yetişmişti. Cahiliye dönemi bir tarafa, İslâmî dönemde bile bu sertliğin bazı örneklerine rastlamak mümkündü. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in, Allah resulünün eşleri olan kızlarına karşı, onu üzdükleri düşüncesiyle zaman zaman takındıkları sert tutum ***[91]*** bunun basit bir tezahürü sayılabilir. Her konuda olduğu gibi Allah resulü bu konuda da müstesna bir tavra sahipti. Başta hadis eserleri olmak üzere İslâmî kaynaklar, hayatıyla ilgili bütün bilgileri en ince detayına kadar verdikleri halde, Hz. Peygamber'in, eşlerine ve çocuklarına karşı şiddet uygulamak bir yana en küçük bir hakaret veya kırıcı bir sözünden bahsetmemişlerdir. Bu da ancak, Allah tarafından seçilip "yüce ahlak sahibi olduğu" bildirilen ***[92]*** bir Peygamberin her konuda olduğu gibi, bu konuda da insanlara örnek olmasıyla açıklanabilecek bir hususdur.

Allah resulünün ashabına yönelik bazı uyarılarından anlaşıldığına göre ***[93]***, Cahiliye döneminden intikal eden kadına karşı şiddet kullanma alışkanlığını sürdürme eğiliminde olan bazı kimseler onun döneminde de mevcuttu. Nitekim bunlardan birisi karısını dövüp kolunu kıran Sâbit b. Kays b. Şemmâs idi. Kadının kardeşi Hz. Peygambere şikâyete geldiğinde, Allah resulü Sâbit'i çağırtarak karısını boşamasını istedi.***[94]*** İşte, bu örnek, insanlık tarihi boyunca genelde kadının maruz kaldığı baskı ve aile içi şiddete karşı sevgili Peygamberimizin fiilî tepkisini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in Sâbit'e, dövme sebebini sormadan karısını boşamasını emretmesi son derece anlamlıdır. Görüldüğü üzere o, çoğu zaman yapıldığı gibi, "aile içinde olur böyle şeyler" dememiş, mağdur olan kadını böyle bir şiddet ortamından kurtarmıştır. İşte bu, Hz. Peygamber'in sünneti, yani bu konuda bize nasıl davranmamız gerektiğini gösteren örnekliğidir. Çünkü o, evlilik hayatında eşleriyle ufak tefek dargınlıklar yaşasa bile, onlara asla el kaldırmamış ***[95],*** kırıcı ve incitici söz söylememiştir. Onun için, Vedâ hutbesinde müminlere bıraktığı vasiyet ve son nasihatlerinden birisi "kadınlar hakkında Allah'tan korkmaları gerektiği" olmuştur. ***[96]***

---

[91] Müslim, Talâk, 4, H.No.29.

[92] Kalem 68/4.

[93] Buhârî, Nikâh, 84;Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'ân, 91; İbn Mâce, Nikâh, 51.

[94] Nesâî, Talâk, 53.

[95] Müslim, Fedâil, 79.

[96] Müslim, Hac, 147.

Hiçbir Müslüman erkek, eşine baskı ve şiddet uygulamayı savunamaz ve bunu normal göremez. Çünkü ayetleri insanlara tebliğ eden Allah elçisi, onların nasıl anlaşılıp uygulanacağını da bize öğretmiştir. Namazı nasıl onun öğrettiği gibi kılıyorsak, eşimize de, onun eşlerine davrandığı gibi davranmak durumundayız. "Sizin en hayırlınız kadınlarına karşı iyi davrananlarınızdır"***[97]*** buyuran ve "gece birlikte olduğunuz kadınları nasıl döversiniz?" ***[98]*** diyerek hayretini ifade eden bir Peygamberin tutum ve davranışı bizim için yegâne örnek olmalıdır. Ayrıca o, Ebü'd-Derdâ'ya vasiyet ettiği dokuz emrin sonuncusunda, "ailene değneğini kaldırma, onları sadece Allah hakkında korkut" buyurmaktadır.***[99]***

Başka bir sahâbeye tavsiyesinde de "karısını çirkin olarak nitelememesini ve dövmemesini" öğütlemiştir.***[100]*** Aralarında var ettiği sevgi ve merhameti kendi varlığının delillerinden" sayan ***[101]*** ve "...onlarla (kadınlarla) iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, sizin hoşlanmadığınız şeyde Allah birçok hayır var etmiş olabilir" ***[102]*** buyurarak erkeği eşine sahip çıkması konusunda uyaran bir yaratıcının eşler arasında şiddeti murat ettiğini düşünmek makul değildir.

Aile içinde özellikle kadına karşı yöneltilen şiddetin kaynağında ondan hoşlanmamak olgusu yatmaktadır. Farklı özelliklerde yaratılan ve farklı çevrelerde yetişen iki cinsin hiçbir çaba göstermeden birbirleriyle tam bir uyum sağlamaları eşyanın tabiatına aykırıdır. Anlamlı bir uyum ancak, farklılıkların doğal karşılanması, karşılıklı tahammül ve fedakârlık sonucunda ortaya çıkacaktır. Bu sabrı göstermeden hemen çatışma ve şiddete başvurmak, sonunda da ayrılmayı göze almak, hem ilahî iradenin hem de Allah resulünün tasvip etmediği bir tutumdur. Nitekim Cenâb-ı Hak, az önce ifade edildiği gibi kadınlarla iyi geçinmeyi emretmekte, hoş olmadığı düşünülen bazı şeylerde hayır bulunabileceğini bildirmektedir. Allah resulü de, "bir mümin erkek, mümin eşine buğzetmesin. Onda hoşlanmadığı bir huy varsa, hoşlanacağı başka bir huy da vardır" buyurarak ***[103]*** ayetin anlamını teyit etmektedir.

Aile içi huzursuzlukların ilk tezahürü eşlerin birbirlerine karşı kırıcı davranmaları ve hakarete varan sözler sarf etmeleridir. Tekrar eden bu davranış zamanla kalıcı olabilmekte, sanki aile ilişkisinin doğal bir parçası gibi algılanmaktadır. Hâlbuki Allah ve resulünün kesinlikle yasakladığı kötü söz,***[104]*** aile ortamında, hem eşler hem de çocuklar için psikolojik bir şiddete dönüşmekte ve hayatı çekilmez bir hale getirmektedir. Başkasına olmadığı halde

---

[97] Tirmizî, Radâ', 11.
98] İbn Mâce, Nikâh, 51.
[99] Buhârî,el-Edebü'l-Müfred, 20.
[100] Ebû Dâvûd, Nikâh, 40, 41.
[101] Rûm 30/21.
[102] Nisâ 4/19.
[103] İbn Hanbel, Müsned, 2/330.
[104] Nisâ 4/148; Tirmizî, Birr,48.

ailesine karşı dilinin kırıcı ve kötü sözlü olduğunu ve ne yapması gerektiğini Hz. Peygamber'e soran Ebû Huzeyfe, bunun için Allah'tan af dilemesi gerektiği cevabını almıştır.***[105]***

Allah Resulü, karısının ağzının bozukluğundan şikâyet eden Lakît b. Sabre adındaki diğer bir sahâbiye de, eşini boşamasını önermiş, Lakît'in, "onunla aramızda bir beraberlik (sohbe) ve bir de çocuk var" sözü üzerine, "eğer onda bir hayır görürsen nasihat et, karını cariyeni döver gibi dövme" buyurarak, onun şiddete yönelmesini arzu etmemiştir.***[106]*** Buradan hareketle, dövmenin çözüm olmayacağını bilen Allah resulünün, ciddi ailevî geçimsizliklerde şiddete başvurma yerine, boşanmayı önceleğini söylemek de mümkündür. Hz, Peygamber, aile arasındaki huzursuzlukları körükleyenleri de ağır bir dille uyarmış, "kadını kocasına, köleyi efendisine karşı kışkırtan bizden değildir" buyurmuştur. ***[107]***

Rivayette geçen "cariyeni (veya köleni) döver gibi" ifadesinden, Hz. Peygamberin kölelerin dövülmesini normal gördüğünü düşünmek doğru değildir. Bu, o toplum içinde, cariye veya kölelerin daha çok şiddete maruz kaldıklarını ve insanların bunu daha doğal karşıladıklarını gösteren ve benzetme amacıyla sarf edilen bir ifadedir. Nitekim Allah resulünün bu konudaki uyarıları çok açıktır. O şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz hizmetçisini döverken Allah'ı hatırlasın ve derhal elini çeksin."***[108]*** Sahâbî Ebû Mes'ûd el-Ensârî anlatıyor: "Kölemi dövüyordum. Arkamdan, 'şunu bil ki Ebû Mes'ûd' diye bir ses işittim. Döndüğümde Resûlullahı karşımda gördüm. 'Şunu bil ki, senin ona olan gücünden, Allah'ın sana karşı gücü daha fazladır' buyurdu. Bundan sonra hiçbir kölemi asla dövmedim."***[109]*** Rivayetin başka bir versiyonunda, Ebû Mes'ûd, "bu köleyi Allah rızası için azat ettiğini" bildirmektedir. [110] İbn Ömer'den nakledilen bir rivayette de Allah resulünün, "kim kölesini tokatlar veya işlemediği bir suçtan dolayı cezalandırırsa, kefareti onu azat etmesidir" buyurduğu ifade edilmektedir.***[111]***

Aile içi şiddetin en yaygın olanı, kocanın karısına yönelik fizikî şiddeti olsa da, karının kocasına, ebeveynin çocuklarına, çocukların da ebeveynlerine yönelik şiddet uygulamaları da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Üstelik sadece fizikî değil, manevi ve psikolojik baskılar da şiddet kapsamı içinde yer alır. Örneğin eşlerin birbirlerine yönelttikleri, geçerli delillere dayanmayan zina isnadı, bir iftira olduğu için, namus ve onurlarına yönelik manevi bir şiddettir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, böyle bir suçlamaya en çok maruz kalan ve bundan en fazla zarar görecek olan kadını korumak amacıyla, bu iftirayı yapan

---

[105] Dârimî, Rikâk, 15.
[106] Ebû Dâvûd, Tahâre, 55.
[107] Ebû Dâvûd, Talâk,1.
[108] Tirmizî, Birr,32.
[109] Tirmizî, Birr, 30.
[110] İbn Hanbel, Müsned, V/274.
[111] Buhârî, el-Edebü'l-Müfred,72.

kimselere seksen sopa vurulması ve şahitliklerinin ebediyen kabul edilmemesi cezasını vermiştir.*[112]* Hz. Âişe'ye zina iftirasının yapıldığı İfk Olayı'yla *[113]* ilgili dedikoduların alıp yürüdüğü bir ortamda Allah resulünün gerekli soruşturmaları yapması ve en önemlisi, olayın netlik kazanmadığı dönemde bile eşine kötü muamelede bulunmaması bu konuda önemli bir örnektir. Çünkü erkek olsun kadın olsun herkes kendi yaptığından sorumludur. *[114]* Kimse kimsenin günahını çekmeyeceği gibi *[115]* (Fâtır 18) bilfiil cezalandırmada da bulunamaz. Hz. Peygamber'in bu olaydaki tutumuyla, basit bir şüphe ya da söylenti karşısında, karısını, kızını, şüphelendiği diğer insanları gözünü kırpmadan öldürebilen ve bunu da namus adına yaptığını söyleyen günümüz Müslümanlarının tutumu arasında bir karşılaştırma yapmak anlamlı olacaktır.

Eşlerin, kendilerinde kalması gereken mahrem sırlarını başkalarına yaymaları da karşı taraf için bir nevi manevi şiddettir. Çünkü aile bireylerinin birbirlerine güvenerek açıkladıkları sırların ve mahrem bilgilerin başkalarına intikali onların kişilik haklarının ciddi bir ihlalidir. Onun için Allah resulü, "kıyamet gününde, Allah katında mevkii en kötü olacak insanlardan birisi, karısı ile haşır neşir olup da onun sırrını yayan kimsedir" buyurmuştur. *[116]*

İnsanlara yapılan saldırı ve haksızlıklar karşısında bu kadar duyarlı olan Allah resulü bir eş, bir baba ve bir aile reisi olarak eşlerine, çocuklarına, torunlarına ve hizmetçilerine karşı da aynı duyarlılığı göstermiş, onlara sevgi ve şefkatle muamelede bulunmuştur. Onun eşlerine karşı takındığı en sert tutum bazı olaylar sebebiyle dargın durduğu bir aylık dönemdir.*[117]* Bunun dışında, eşlerinin bazı kapris ve kıskançlıklarını bile olgunlukla karşılamış,*[118]* kendisine karşı zaman zaman seslerini yükseltmelerine aldırmamış, hatta bundan haberdar olup kızlarına şiddet uygulamaya kalkan kayınpederlerine engel olmuştur. *[119]* Eşi Hz. Âişe'nin kendisinden memnuniyetini ve kızgınlığını nasıl anladığını ona anlatırken bile Allah resulünün bu olgun ve dingin tavrı fark edilmektedir. Hz. Âişe'nin anlattığına göre Allah resulü ona "ben senin benden memnun olduğun ve bana kızdığın zamanı anlarım" deyince Hz. Âişe bunu nasıl anladığını sormuş, Hz. Peygamber, "benden memnun olduğunda, 'Hayır, Muhammed'in Rabbi hakkı için olmaz' dersin, bana kızdığında ise, 'Hayır, İbrahim'in Rabbi hakkı için olmaz' dersin" buyurmuştur. Hz. Âişe'nin ona verdiği cevap da eşini çok seven bir hanımın inceliğini yansıtmaktadır: "Evet, fakat Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın resulü, ben senin sadece isminden uzak kalabilirim". *[120]*

---

[112] Nur 24/ 4.
[113] Buhârî, Megâzî, 34.
[114] Tûr 52/21.
[115] Fâtır 35/18.
[116] Müslim, Nikâh, 123
[117] Müslim, Talâk, 4.
[118] Ebû Dâvûd, Büyu'(İcâre), 89 ; Nesâî, Işretü'n-Nisâ, 4.
[119] Ebû Dâvûd, Edeb, 84.
[120] Buhârî, Nikâh, 109.

Allah resulü, gönderiliş amacına uygun olarak, insanların hem bireysel hem de aile ve toplum içinde huzurlu olması için gerekli tavsiyelerde bulunmuş ve kendi fiilî örnekliğiyle de bir İslâm ailesinin nasıl olması gerektiğini ümmetine göstermiştir. "Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir"*[121]* buyururken aileden başlayıp toplumla devam eden bir sevgi ve saygı medeniyetini inşa etmek istemiştir. Bu saygı ortamında kadınlara öncelik tanımış, onlarla ilişkisini daima nezaket ve hoşgörü çerçevesinde yürütmüştür. Kendi eşlerine karşı gösterdiği nazik tutumuyla da, hem Cahiliye döneminin bedevi Arabı'na hem de kıyamete kadar kendi yolunu takip edecek insanlara ailelerine nasıl davranmaları gerektiğinin mesajını vermiştir. Kendi hanımlarını taşıyan develeri süren hizmetçiye, "ey Enceşe, yavaş sür, cam (gibi hassas şeyler) götürüyorsun"*[122]* şeklinde espri yapması onun, genelde kadınlara, özel olarak da kendi eşlerine nazik tutumunun açık bir göstergesidir.

3.1.2.2.3.1.2. Çocuklar

Allah resulünün çocuklarına ve torunlarına olan düşkünlüğü de çok iyi bilinmektedir. Kızı Fâtıma'ya karşı sevgisini her vesileyle göstermesi,*[123]* torunlarına karşı sık sık sevgi izharında bulunup *[124]* namaz kıldırırken bile onları omzunda, sırtında taşıması *[125]* bunun en açık göstergesidir. Onu, torunu Hüseyin'i öperken gören ve kendi on çocuğundan hiçbirini öpmediğini söyleyen bir sahâbîye o şu çarpıcı ve uyarıcı cevabı vermiştir: "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz." *[126]* Şiddet içeren bir kelimenin çocukla anılmasına bile razı olmayan Allah resulü, çocuklarına "harb" adı vermekte ısrar eden Hz. Ali'ye engel olmuş ve torunlarına "iyilik ve güzellik" manasındaki "Hasan" ve "Hüseyin" adlarını vermiştir. *[127]* Bir savaş esnasında çocukların öldürüldüğünü gören Hz. Peygamber, "bazılarına ne oluyor ki ölüm (katl), çocukları öldürmeye varacak kadar onları(n aklını başından) alıp götürmüş? Sakın ha çocukları öldürmeyin" talimatını vermiştir.*[128]* Bu uyarı, "sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez" *[129]* ayetinin bir uygulaması gibidir.

Sahâbî Abdullah b. Âmir'in çocukken yaşadığı şu olay Peygamber Efendimizin çocuklar konusunda ne kadar hassas olduğunu ve anne-babaların onları ne kadar ciddiye almaları

---

[121] Tirmizî, Birr, 15.
[122] Dârimî, İsti'zân, 65.
[123] Tirmizî, Menâkıb, 60.
[124] Buhârî, Edeb, 22;Tirmizî, Menâkıb, 30.
[125] Buhârî, Edeb,18; Nesâî, Tatbîk, 82.
[126] Ebû Dâvûd, Edeb, 144,145.
[127] Ebû Dâvûd, Edeb, 62.
[128] Dârimî, Siyer, 25.
[129] Bakara 2/190.

gerektiğini gösteren önemli bir örnektir. Şöyle anlatıyor: "Bir gün Allah resulü evimizde iken annem, 'ey Abdullah, buraya gel sana bir şey vereceğim' dedi. Allah resulü, anneme, 'ona ne vermek istiyorsun?' dedi. Annem, 'hurma vereceğim' deyince Allah resulü, 'eğer dediğini yapmasaydın, sana bir yalan yazılacaktı' buyurdu."*[130]* Hz. Peygamber, bir oğluna mal bağışlayıp diğer çocuklarını bundan mahrum eden ve buna da Hz. Peygamberi şahit yapmak isteyen bir sahâbîye, "Allah'tan korkun, çocuklarınız arasında âdil olun" buyurarak evlatlar arasında ayrım yapmayı yasaklamıştır.*[131]* Kız olsun erkek olsun çocuklar Allah'ın bir nimeti, ailenin ziyneti ve sevinç kaynağıdır. Daha sonra aileye sağlayacağı katkıların farklı olduğunu düşünerek onlara farklı muamelede bulunmak Kur'an-ı Kerim'in kınadığı bir Cahiliye âdetidir.*[132]* Nitekim Cahiliye Arapları, erkek çocuğu, ilerde savaşıp ganimet elde edeceği, tarım, hayvancılık ve ticarette çalışarak kazanç getireceği düşüncesiyle üstün tutarken, kız çocuğu, ilerde namuslarına halel getirebilecek bir yük gibi görüyor ve birçok haktan mahrum bırakıyorlardı. Hâlbuki geçmişte de, günümüzde de erkeğin fizikî yapısı gereği doğal olarak üstlendiği görevler karşısında, kadının bir eş ve anne olarak üstlendiği görevlerin daha az önemli olduğu söylenemez. Doğrusu, toplumsal yapıya, zamana ve zemine göre farklılaşabilen bu görev taksiminde kadının da erkeğin de yaptıkları iş önemlidir. Bu konuda yapılacak bir karşılaştırmanın doğuracağı tartışmalar önce eşler, sonra da çocuklar arasında huzursuzluğa yol açar ve dolayısıyla bundan aile birliği zarar görür.

Anne-babaların çocuklarına duyduğu fıtrî sevgi, onlara karşı kötü muameleyi belli ölçüde engellese de, tamamen ortadan kaldırmamakta, hatta bazen, onların bize Allah'ın bir emaneti olduğu unutularak, sahip olunan bir mal gibi her türlü tasarrufta bulunabileceği düşünülmektedir. O yüzden Cahiliye döneminde bazı kabileler, kendileri için ekonomik bir yük ve utanç vesilesi saydıkları kız çocuklarını öldürmekte bir beis görmemişlerdir. Cenâb-ı Hak, bu vahim suçu işleyenleri, "geçim korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz. Onları ve sizi rızıklandıran biziz. Onların öldürülmesi şüphesiz büyük bir günahtır."*[133]* ayetiyle uyarmaktadır. Aile içi şiddetin çocuklara yönelik bu acımasız uygulaması geçmişte kalsa da, tarih boyunca ve günümüzde de çocuğa yönelik şiddet ve istismar yoğun bir şekilde devam etmektedir. Zorunlu bir sebebe dayanmayan kürtaj, çocukların küçük yaşta çalışmaya zorlanması, dilenciliğe ve konusu suç olan şeylere teşvik ve alet edilmesi, basit nedenlerle dövülmesi ve kötü muamele görmesi, genelde ebeveynlerden kaynaklanan çocuğa yönelik şiddet örnekleridir. Özellikle ülkemizde bazı genç kızlarımızın, isteyerek veya istemeyerek karıştıkları ve cinsel yönden istismar edilip mağdur duruma düştükleri bazı olaylar sebebiyle, namus temizleme adı altında cinayete kurban gitmeleri de aile içi şiddetin en acımasız örneklerindendir. Genelde aile meclisinin ittifakıyla alınan bu cinayet kararlarına iştirak edenlerin hepsi dinimize göre katil durumundadırlar. Çünkü

---

[130] Ebû Dâvûd, Edeb, 87.
[131] Müslim, Hîbe, 13.
[132] Nahl16/58; İsrâ 17/31.
[133] İsrâ 17/31.

zorla mağdur edilen kimse başta ailesi olmak üzere herkes tarafından korunması gereken bir mazlumdur. Kendi yanlış tercihiyle mağdur olmuş kimsenin hatası ise kendisine aittir. Bu kişi ergenlik çağına ulaşmış ve suç işlemişse cezasını çeker ve Allah'tan af diler. Ergen olmayan kimseye ise, ebeveyni ve aile büyükleri tarafından uyarı ve nasihatte bulunulur. Yeni tehlikelere maruz kalmaması için de koruma altına alınır. Her iki durumda da ailenin, çocuklarını yargılayıp ceza verme hakkı yoktur. Dinimize göre, herkes yaptığından sorumludur, "kimse kimsenin günahını yüklenmez."*[134]* Anne-babalar, çocuklarına ceza vermek yerine, bu konudaki sorumluluklarını düşünüp kendilerini sorgulamak durumundadırlar.

3.1.2.2.3.3. Yaşlılar

Çocuklardan ebeveyne yönelik şiddet olgusu İslâm dininin üzerine en çok dikkat çektiği konulardan birisidir. Kur'an-ı Kerim, ana-babaya saygı ve iyi muamele hususuna birçok ayette işaret etmiş *[135]*, "onlara öf bile demeyin"*[136]* buyurarak, onları kırabilecek her türlü davranıştan uzak durulması gerektiğini bildirmiştir. Dikkat edilirse ayetin ifadesi, sadece fizikî şiddeti değil, onları üzüp gücendirebilecek her türlü söz ve davranışla uygulanabilecek manevi şiddeti de yasaklamaktadır. Bazı ayetlerde, Allah'a kulluktan hemen sonra anne-babaya iyilik emri yer almıştır*[137]*. Allah resulü de, ana-babaya saygı ve hizmetin önemini her fırsatta dile getirmiş *[138]*, onlara kötü muameleyi büyük günahlardan saymıştır.*[139]* "Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen bizden değildir" *[140]* buyuran Hz. Peygamber başta anne-babalar olmak üzere yaşlılara saygıyı bir ilke hâline getirmiştir. Başka bir hadislerinde "Allah Teâlâ, yaşından dolayı bir büyüğe hürmet eden gence, yaşlandığında kendisine saygı gösterecek birini lütfeder."*[141]* buyurmuştur. Yanında annesi ile babasından biri yahut her ikisi yaşlanıp da cennete giremeyen kimseye sitem eden de odur. *[142]* Allah resulü, Müslüman olmadığı halde kendisini himaye eden amcası Ebû Tâlib'e saygıda kusur etmemiş, onun eşi Fâtıma binti Esed öldüğünde de kendi gömleğiyle kefenleyerek kabre kendi elleriyle yerleştirmiştir. Bu ilgisinin sebebini soranlara da, kendisine yaptığı iyilikleri hatırlatarak, "annemden sonraki annemdi" şeklinde karşılık vermiştir. *[143]* Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni

---

[134] En'am 6/164.
[135] En'am 6/151; Ankebût 29/ 8; Lokman 31/14; Ahkâf 46/15.
[136] İsrâ 17/23.
[137] Bakara 2/83; Nisâ, 4/36; İsrâ, 17/23.
[138] Buhârî, Edeb,1, 2, 3.
[139] Müslim, İmân,144; Tirmizî, Şehâdet, 2.
[140] İbn Hanbel, Müsned, 2/207.
[141] Tirmizî, Birr,75.
[142] Müslim, Birr, 10.
[143] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 7/217.

de Hz. Peygamber'in saygı gösterdiği yaşlı kadınlardan biriydi.*[144]* Ayrıca, hizmetçisi Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym'e, üvey babası Ebû Talhâ'ya, teyzesi Ümmü Haram binti Milhân'a saygı gösterir ve sık sık onları ziyaret ederdi.*[145]* Bir defasında, sütannesi Halime'yi, sütbabası Hâris'i, ridâsını yere sererek üzerine oturtmuştu. *[146]*

Hz. Peygamber, ebeveyni yaşlı olan sahâbîlerin cihada katılabilmeleri için onların iznini şart koşmuş,*[147]* yaşlıların yürüyerek haccetme adaklarını, külfete girmemeleri için geçersiz saymıştır. *[148]* Namazda imamlık yapanlara, arkalarındaki zayıf, hasta ve yaşlıları düşünerek namazı uzatmamalarını tavsiye etmiştir *[149].* Mescid-i Nebevî'yi temizleyen yaşlı ve kimsesiz zenci bir hanımın ölümünü kendisine haber vermeden defnedenlere "bana haber vermeniz gerekmez miydi?" diyerek kızmış ve kabrine gidip cenaze namazını kılmıştır. *[150]* Hz. Peygamberin, yapılan savaşlarda düşman çocuklarının, savaşa katılmayan yaşlı ve güçsüzlerin öldürülmelerini yasaklaması da *[151]* onun yaşlılara verdiği değerin bir ifadesidir.

3.1.2.2.3.4. Engelliler

İnsanın, doğuştan veya sonradan bazı bedensel ve zihinsel engellerle karşılaşması muhtemel bir olgudur. Bu olguya hem Kur'an-ı Kerim'de hem de Hz. Peygamber'in sünnetinde dikkat çekilmiş ve bu kimselere nasıl davranılması gerektiği açıklanmıştır. Cenâb-ı Hak insanın canına ve malına gelebilecek bazı musibetleri imtihan bağlamında ele alıp buna maruz kalanları sabra teşvik etmiştir. *[152]* Ancak onlarla ilgili sorumlulukları da o nispette hafifletmiştir. Mesela bir ayette, "âmâya, topala ve hastaya herhangi bir güçlük ve zorluk olmadığı" belirtilmiş, *[153]* savaş bağlamında gelen bu ayetle engelliler bu zor görevden muaf tutulmuştur. Onun için, "müminlerden (cihada katılmayıp) oturanlarla malları ve canları ile Allah yolunda cihat edenler bir olmaz..." *[154]* ayeti inince âmâ sahâbî İbn Ümmü Mektûm'un Peygamberimize gelerek "Ey Allah'ın resulü! Vallahi cihada gücüm yetseydi mutlaka ben de savaşırdım" hayıflanışı üzerine aynı ayet "gayru üli'd-darari"

---

[144] Üsdü'l-Gâbe, 7/404.
[145] Üsdü'l-Gâbe, 7/317.
[146] Ebû Dâvûd, Edeb,129.
[147] Ebû Dâvûd, Cihâd, 33.
[148] Tirmizî, Nüzûr, 9.
[149] Buhârî, Ezân, 62.
[150] Müslim, Cenâ'iz, 71.
[151] Ebû Dâvûd, Cihâd, 82.
[152] Bakara 2/155.
[153] Fetih 48/17.
[154] Nisâ 4/95.

(özür sahipleri hariç) ilavesiyle yeniden inmiştir. [155] Kendisine karşı muamelesinden dolayı Hz. Peygamber'in uyarılmasına sebep olan bu sahâbî hakkında inen başka bir ayet de, engellilere karşı nasıl duyarlı olunması gerektiğini gösteren önemli bir örnektir. Müşriklerin ileri gelenlerinden biriyle konuşması esnasında yanına gelen ve kendisinin irşat edilmesini isteyen İbn Ümmü Mektûm'a, zamansız gelişinden dolayı canı sıkılan Hz. Peygamber, yüzünü çevirip cevap vermeyince, "âmânın kendisine gelmesinden dolayı yüzünü ekşitti ve çevirdi. Sen nereden biliyorsun, belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da bu öğüt ona fayda verecek!" [156] ayetleri nazil oldu. Hz. Peygamber bu olaydan sonra, âdeta, bu davranışını telafi etmek istercesine İbn Ümmü Mektûm'a ömür boyu değer verdi. Medine dışına çıktığında onu on üç defa yerine vekil bıraktı. Medine'de Bilâl-i Habeşî ile beraber müezzinlik yapmasına izin verdi.

Diğer bir örnekte de Hz. Peygamber, gözleri iyi görmediği için evinden uzak bir mescide gitmekte zorlandığını söyleyen sahâbî İtbân b. Mâlik'e evinde namaz kıldırıp kendi evini mescit gibi kullanabileceğini söyleyerek yardımcı olmuştur.[157] Mekke fethedildiğinde, Hz. Ebû Bekir'in, yaşlı ve âmâ babası Ebû Kuhâfe'yi Hz. Peygamber'i ziyarete getirmesinden rahatsız olan Allah resulü, "bu ihtiyarı evde bıraksaydın da ben onun yanına gitseydim ya" buyurarak yaşlı ve engelli birisine nasıl davranılması gerektiğini öğretmiştir.[158] Hz. Peygamber bazen, âmâ olan insanların gönlünü almak için onları "basîr" (iyi gören) olarak da nitelendirmiştir. Bir gün, "hadi bizi Vâkıfoğulları'ndan şu 'basîr' adamı ziyarete götürün" dediğinde kastettiği kişi âmâ birisidir.[159] Sahâbe arasında, doğuştan veya savaş sebebiyle engelli olan bir hayli insan mevcuttu. Hz. Peygamber, bunları, hayattan kopuk iş göremez insanlar olarak kabul etmek yerine, yapabilecekleri işlerle değerlendirme yolunu seçmişti. Örneğin bunlardan birisi olan ve ayağında engeli bulunan Muaz b. Cebel'i Yemen'e kadı ve zekât memuru olarak göndermişti.[160] Topal olmasına rağmen Uhud Savaşı'na katılmak konusunda ısrarlı olan Amr b. Cemûh'un savaşta şehit olduğunu gören Allah resulü, "ben sanki seni cennette bu ayağın iyileşmiş bir vaziyette yürürken görüyor gibiyim" buyurdu.[161] Hz. Peygamber engellilere yardım etmeyi teşvik ederek bunun da bir sadaka olduğunu bildirmiştir. Şöyle buyurur: " (Âmâya veya yol sorana)

---

[155] Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 4.
[156] Abese 80/1-5.
[157] Buhârî, Teheccüd, 36.
[158] İbn Hanbel, Müsned, 4/350.
[159] Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, 10/333.
[160] Buhârî, Cihâd, 164.
[161] İbn Hanbel, Müsned, 5/300.

yol göstermen sadakadır. Gücünle güçsüz birine yardım etmen sadakadır. Konuşmakta güçlük çekenin meramını ifade etmen sadakadır." *[162]* "Allah sizin dış görünüşlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar" *[163]* buyuran Allah resulü, bu örneklerden de gördüğümüz gibi, engellilere karşı herhangi bir fizikî ve psikolojik şiddeti tasvip etmek bir yana, sözleri ve uygulamalarıyla, onlara gerekli dikkat, ihtimam ve yardımın gösterilmesini emretmiştir. Onun için, insanlarla alay etmeyi yasaklayan ayete *[164]* uygun olarak, ashabına namaz kıldırdığı bir esnada, yakınlarındaki bir çukura düşen âmâ sahâbîye gülen cemaatine hem namazlarının hem de abdestlerinin bozulduğunu söyleyerek *[165]* yaptıkları şeyin ne kadar vahim olduğunu anlatmak istemiştir. *[166]*

3.2. Diğer Canlılara Karşı Şiddet

Allah resulü sadece insanlara değil hayvanlara şiddet uygulanmasını da hoş görmemiştir. Örneğin, bir kediyi hapsedip aç bırakarak ölümüne sebep olan bir kadının cehennemlik olduğunu bildirmiş, *[167]* buna mukabil kuyu başındaki susamış bir köpeği ayakkabısıyla su çekerek sulayan birisinin cenneti kazandığını haber vermiştir. *[168]* Allah resulü, canlı hayvanların hedef taliminde kullanılmasını yasaklamış, *[169]* hayvanlara işaret konulurken aşırı gidilmesini "müsle" (işkence) olarak niteleyerek uygun bulmamıştır.*[170]* Cahiliye âdeti olan develerin hörgüçlerinin, koyunların kuyruklarının canlıyken kesilip yenmesini yasaklayarak bunun haram olduğunu söylemiştir.*[171]* Bir sefer esnasında, iki serçe yavrusunu yuvalarından alan arkadaşlarına kızarak, yavruların, onları arayan annelerinin yanına konulmasını istemiş, bir karınca yuvasını yakan kişileri de, "ateşle cezalandırmak, ateşin rabbinden başkasına yakışmaz" diyerek uyarmıştır.*[172]* Binek hayvanları üzerinde uzun süre sohbet yapanları uyararak, "hayvanlarınızın sırtını minber edinmekten sakınınız. Çünkü Allah, sadece zorlukla varabileceğiniz yerlere sizi iletmeleri için onları sizin emrinize verdi. Arzı da sizin için yarattı. Dolayısıyla ihtiyaçlarınızı yerde karşılayın"

---

[162] İbn Hanbel, Müsned, 5/152.
[163] Müslim, Birr, 34.
[164] Hucurât 49/11.
[165] Ebû Yûsuf, Kitâbu'l-Âsâr, s. 28.
[166] Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Hadislerle İslâm, 4/263-274.
[167] Müslim, Tevbe, 25.
[168] Muvatta, Sıfatü'n-Nebî, 10.
[169] Nesâî, Dahâyâ, 41.
[170] Müslim, Libâs, 107; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/13.
[171] Tirmizî, Sayd, 12.
[172] Ebû Dâvûd, Edeb, 176.

buyurmuştur.[173] Hz. Peygamber, Allah'ın bütün yarattıklarına gösterilmesi gereken özen ve şefkatin bir göstergesi olarak, atların alın saçlarının, yelelerinin ve kuyruklarının kesilmesini uygun bulmamış,[174] hayvanların yüzlerine vurmayı ve kulaklarından çekip götürmeyi yasaklamıştır. Bu şekilde davranan birisine, "hayvanın kulağını bırak da boynunun kenarından tut" demiştir. [175] Hayvanların memeleri incinmesin diye süt sağıcıların tırnaklarını kesmeleri inceliğini hatırlatan da Allah resulüdür.[176]

Sonuç

Bu makalede, Kur'an ve sünnetten verdiğimiz örnekler dikkate alınırsa, İslâm'da şiddet, kaçınılmaz üç alanla sınırlanmış ârızî bir olgudur. Bunlar, bireysel planda meşru müdafaa, toplumsal planda savaş, devlet planında ise ceza yargılamasıdır. Aslında bu üç alan insanlık âleminde de kabul gören ortak sınırlardır. Bunun dışında ortaya çıkan şiddet olayları, çeşitli sebepleri bulunsa da, kontrol edilemeyen doğal öfke duygusunun dışa yansımasından ibarettir. Adı barış olan ve barışta hayır olduğunu bildiren [177] bir dinin insanlar ve toplumlar arasında olduğu kadar, insanlarla diğer canlılar arasında da, kaçınılmaz üç alanın dışında, keyfî bir şiddet tezahürüne izin vermesi söz konusu olamaz. Bu noktada, İslâm'ın şiddet dini olduğu, kılıçla yayıldığı, kadın ve çocuklara şiddet uyguladığı gibi suçlamalar art niyetli değilse, dinin sahih ana kaynaklarını yeterince incelemeden verilmiş ön yargılı hükümlerdir. Tarih boyunca Müslüman toplumların bu konuda iyi bir sınav verememelerinin de bu ön yargıları beslediğini göz ardı etmemek gerekir. Temel kaynaklara dayalı öğretisi apaçık ortada olan bir dinin olumsuz örneklerden hareketle algı operasyonlarına maruz bırakılması ciddi bir problemdir. Bundan ayrı olarak, Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra onu hayata geçirmiş model bir Peygambere tâbi olan Müslümanların bireysel ilişkilerinden ailevî ve toplumsal yaşantılarına kadar, mensup oldukları dinin ahlak ve muamelat ilkelerinden bu kadar uzak olmaları, muhtemelen, başta bilgisizlik ve eğitimsizlik, sonra da dinlerine bağlılıktaki gevşeklikle açıklanabilecek bir olgudur.

---

[173] Ebû Dâvûd, Cihâd, 55.
[174] Ebû Dâvûd, Cihâd, 41.
[175] İbn Mâce, Zebâih, 3.
[176] İbn Hanbel, Müsned, 3/484.
[177] Nisâ 4/128.

Küresel Sorun Şiddet ve Çözüm Yolları

DOÇ. DR. NECMİ KARSLI
Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı

DOÇ. DR. NECMİ KARSLI

Küresel Sorun Şiddet ve Çözüm Yolları

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada kronik bir probleme dönüşen şiddetin arka planında psiko-sosyal pek çok faktörün etkisi bulunmaktadır. Bundan dolayı şiddetin önlenmesi şiddetin farklı kaynakları ile ilgilenen yaklaşımların birlikte kullanılması ile mümkündür. Bu makalede öncelikle şiddet olgusu farklı açılardan ele alınmış, daha sonra şiddetin önlenmesine yönelik birtakım çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Şiddeti önleme yaklaşımları eğitsel, politik, hukuki ve tıbbi yaklaşımlar şeklinde dört kategoride ele alınmıştır. Çok yönlü bir sorun olan şiddetin sadece cezai yaptırımlarla önlenmesi mümkün değildir. Şiddet sorununun çözümünde erken gelişim dönemlerinden itibaren dinî, manevi ve insanî değerlerin genç bireylere kazandırılması, ekonominin iyileştirilmesi, yaşlı, çocuk bakımı ve nafaka ile ilgili düzenlemeler yapılması, cezaların caydırıcılığının arttırılması; bazı durumlarda ise biyolojik müdahalelerin yapılması gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Din psikolojisi, şiddet, saldırganlık, önlenme, çözümler

Giriş

Şiddet insan, havyan ve çevre üzerinde olumsuz etkileri olan en önemli küresel sorunlardan birisidir. Dünya Sağlık Örgütü raporlarına göre her yıl yaklaşık 1,4 milyon insan şiddet nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Bu, günde 3800'den fazla insanın şiddet sonucu hayatını kaybettiği anlamına gelmektedir. Bu nedenle şiddet çok ciddi bir insan sağlığı, insan hakları ve insanî gelişim problemidir. Şiddet aynı zamanda her yıl milyarlarca dolarlık sağlık harcamalarına, kanuni yaptırımlara ve iş gücü kaybına neden olarak ülke ekonomilerine ağır bir yük getirmektedir. Şiddet ile ilişkili ölümlerin %80'inden fazlası cinayet ve intihar nedeniyle gerçekleşmektedir. Şiddet sadece fiziksel yaralanmalara değil uzun vadede depresyon, zihinsel bozukluklar, intihar girişimleri, kronik ağrı sendromları gibi fizyolojik ve psikolojik sorunlara yol açmaktadır (WHO, 2017). Türkiye'de de son yıllarda şiddet olaylarında artış gözlemlenmiştir. 2015 yılında 2.175 silahlı olay basına yansımış iken, 2018'de bu sayı 3679'a çıkmıştır. Ülkemizde son 4 yılda ölüm ve yaralanma ile sonuçlanan şiddet olaylarında %69 artış meydana gelmiştir (Umut Vakfı, 2018). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2018 yılında ülkemizde 3161 kişi intihar ederek yaşamına son vermiştir (TÜİK, 2019). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verilerine göre Türkiye'de 2019 yılında 474 kadın erkek şiddeti sonucunda öldürülmüştür. Bu rakam son 10 yılın en yüksek rakamıdır. Bu cinayetler çoğunlukla kadının eşi, birlikte yaşadığı insan veya eski eşler tarafından ateşli silahlarla evde işlenmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2019). Bu verilerden açıkça görüldüğü gibi şiddet ülkemizde çok ciddi bir sorun haline gelmiştir ve bu soruna acilen bir çözüm bulunması gerekmektedir.

Bu bağlamda araştırmamız insanlık tarihi kadar eski olan şiddetin kaynaklarını açıklaması ve sorununa yönelik çözüm önerileri ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

1. Şiddetin Tanımı

Şiddet sözlükte karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, davranışta aşırılık anlamlarına gelmektedir (Parlatır & Türk Dil Kurumu, 2011, s. 2223). Başka bir tanıma göre şiddet düşmanlık ve öfke duygularının, kişilere veya nesnelere yönelik fiili, yıkıcı, fiziksel zor yoluyla dile getirilmesidir (Budak, 2005, s. 689). Şiddetle ilişkili diğer bir kavram olan saldırganlık ise öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış anlamına gelmektedir (Budak, 2005, s. 627). Başka bir tanıma göre saldırganlık bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabasıdır (Parlatır & Türk Dil Kurumu, 2011, s. 2017). Şiddet ve saldırganlık birbirine benzeyen ve birbirinin yerine kullanılan kavramlar olmakla birlikte aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Şiddet söz konusu davranışın kendisini tanımlamak için kullanılırken saldırganlık daha ziyade bir duygu ve ruh halini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle şiddet kızgınlık, öfke, kin, nefret, düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimidir (Koç, 2011,

s. 23). Şiddet üç temel kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar intihar vakalarında sergilenen kişinin kendisine yönelttiği şiddet, tanıdık veya bir yabancı tarafından gerçekleştirilen kişiler arası şiddet ve savaş ve toplumsal hareketlerde sergilenen kolektif şiddettir. Yapısal olarak şiddet fiziksel, cinsel, psikolojik, istismar veya ihmal gibi kısımlara ayrılmaktadır (Koç, 2011, s. 25).

Amerikan Psikoloji Kurumu (APA) tarafından hazırlanan Zihinsel Hastalıklar Tanı ve İstatistik El Kitabı DSM5'te saldırganlık davranış bozukluğu maddesi altında başkalarının temel haklarının veya toplumsal kuralların ihlal edildiği tekrarlanan ve kalıcı bir davranış modeli şeklinde tanımlanmıştır. Şiddet ise DSM5'te yetişkin eziyeti ve ihmal problemleri maddesi altında fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet ve ihmal gibi alt kategorilerde ele alınmıştır. DSM5'te fiziksel şiddet son bir yıldır devam eden, bir başkasına karşı kasıtlı olarak zarar verici veya korku uyandırıcı bir şekilde davranmak şeklinde tanımlanmıştır. Cinsel şiddet bir yıl boyunca bir başkasını cinsel eylemde bulunmaya zorlamak veya bu konuda fiziksel veya psikolojik baskı uygulamak şeklinde tanımlanmıştır. Psikolojik şiddet bir başkasına karşı kasıtlı olarak zarar verme potansiyeli taşıyan sözel veya sembolik eylemlerde bulunmak şeklinde tanımlanmıştır. DSM5'te ihmal ise son bir yıl içerisinde kendisine bağımlı olan bir bireyi temel ihtiyaçlarından mahrum bırakmak suretiyle fiziksel veya psikolojik olarak zarar görmesine neden olmak şeklinde tanımlanmıştır. Aynı zamanda DSM5'te şiddet kuruntu rahatsızlığı, şizofreni, uykuda hızlı göz hareketi davranış bozukluğu, cinsel işlev bozukluğu gibi birtakım psikolojik hastalıkların tanımlayıcı özellikleri arasında sayılmıştır (American Psychiatric Association & American Psychiatric Association, 2013, ss. 469-720).

2. Şiddetle İlgili Psikolojik Yaklaşımlar

Şiddetin biyolojik, psikolojik, davranışsal, kültürel, ekonomik, politik pek çok kaynağı bulunmaktadır. Şiddet problemi ile gerçekçi bir şekilde mücadelede şiddetin temelinde yatan içsel ve dışsal faktörlerin bilinmesi gereklidir. Psikanalitik kurama göre saldırganlık yaşam enerjisi olarak tanımlanan libidodan gelen tepkilerin engellenmesinin bir sonucudur (Sigmung Freud, 1962, s. 85). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Freud'un saldırganlığın kaynağına yönelik görüşü değişmiş, yaşam içgüdüsü olan erosun karşısında bireyin kendisine ve diğerlerine yönelttiği saldırganlığın temelini oluşturduğuna inandığı ölüm içgüdüsünün varlığını kabul etmiştir (Sigmund Freud & Strachey, 1989, s. 44; Sigmung Freud, 1962, s. 66). Psikanalitik kuram saldırganlığı ruh sağlığının korunması için dışarı atılması/aktarılması gereken bir enerji olarak görmektedir. Ancak insanda bir ölüm içgüdüsünün varlığı, saldırganlığı dışarı yöneltmenin saldırganlığı azalttığı görüşü pek çok eleştiri almış, saldırganca davranış sergilemenin saldırganlığı azaltmadığı aksine bireyi daha fazla saldırganlaştırdığı araştırmalarla tespit edilmiştir (Bushman vd., 1999, s. 367; Geen & Quanty, 1977, s. 1; Mallick & Mccandless, 1966, s. 591). Ayrıca Psikanalitik kurama göre insanoğlunun düşünce, duygu ve davranışları büyük oranda çocukluk dönemindeki deneyimler, bastırılmış duygu ve düşünceler gibi bilinçdışı faktörler tarafından

yönlendirilmektedir (Plotnik vd., 2009, s. 434). Bu bağlamda çocukluk döneminde maruz kalınan şiddet bilinçaltına yerleşerek yetişkinlik döneminde bireyin şiddet davranışı üzerinde etkili olmaktadır. İnsan ve hayvan davranışlarını inceleyerek teoriler üreten etolojik kuramcılara göre saldırganlık potansiyeli içgüdüsel olarak doğuştan gelebileceği gibi ortamdaki uyaranlar tarafından da ortaya çıkarılabilir (Hogg vd., 2011, s. 456). Etolojik Kuram'ın kurucusu Lorenz saldırganlığı evrimsel açıdan ele almış, hayvan saldırganlığının cinsel seçim, çiftleşme, alan hâkimiyeti, tehlikelerden korunma, yiyeceklerin korunmasını sağlayarak yaşamın devamına hizmet ettiğini savunmuştur (Lorenz, 2005, s. 25). Bu bağlamda hedef açısından etolojik kuramın saldırganlığa yaklaşımı Psikanalitik kuramdan farklılaşmaktadır. Psikanalitik kuramda saldırganlık içgüdüsü ölüme hizmet ederken, etolojik kuramda yaşamın devamına hizmet etmektedir. Biyolojik yaklaşım genler, sinir sistemi, beyin gelişimi ve hasarlarının, vücuda alınan gıda ve kimyasal maddelerin insanın duygu, düşünce ve davranışı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Doğuştan anne babadan miras yoluyla edinilen genetik yapının şiddet eğilimi üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Genetik faktörlerin insan davranışı üzerindeki etkileri ikizler üzerinde araştırmalarla tespit edilmektedir. İkizler üzerinde yapılan araştırmalarda şiddet eğilimi üzerinde genetik yapının etkisi olmakla birlikte şiddet eğiliminin davranışa dönüşmesinde genetik faktörlerin tek başına yeterli olmadığı çevresel faktörlerle genetik faktörlerin bir araya gelmesiyle şiddet davranışının artabildiği veya azaltabildiği görülmüştür (Meyer - Lindenberg vd., 2006, s. 6269; Miles & Carey, 1997, s. 207; Plotnik vd., 2009, s. 600). Genetik ve çevresel etkenlerin sonucundan gelişen kişilik yapısının da saldırganlık üzerinde etkisi bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda A-tipi kişilik sahibi olanların daha fazla saldırgan ve rekabetçi oldukları görülmüştür (Bettencourt vd., 2006, s. 751; Check & Dyck, 1986, s. 819). Şiddet suçu işleyenlerin büyük çoğunluğunun erkek olması saldırganlık üzerinde hormonal etkiyi akla getirmektedir.

Hayvanlar üzerinde yapılan bazı araştırmalarda testosteron hormonu ile saldırganlık arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Archer, 1994, s. 3; Batrinos, 2012, s. 563). Bununla birlikte diğer bazı araştırmalarda testosteron hormonunun insanlarda tek başına saldırganlık üretmediği veya saldırganlık üzerindeki etkisinin çok az olduğu tespit edilmiştir (Book vd., 2001, s. 579; Eisenegger vd., 2010, s. 356). Doğum esnasında meydana gelen komplikasyonlar ve beyin yaralanmaları beyindeki şiddet davranışını kısıtlayan mekanizmalara zarar vererek davranışsal problemlere, dürtüselliğe, hiper aktiviteye ve şiddet eğilimine yol açabilir (Fundação Calouste Gulbenkian, 1995, s. 44). Alkol ve uyuşturucu maddeler de şiddetin önemli nedenlerindendir. Dünyada ölümlü şiddet olaylarının %30'u alkolle bağlantılıdır. Şiddet faillerinin %40'ı şiddet suçu işlemeden önce alkol aldıklarını bildirmişlerdir. Alkol ile ilişkili suçlar hırsızlık, cinsel saldırı, ağır fiilî saldırı, yakın partner şiddeti, çocuk istismarı ve cinayettir. Alkol fiziksel ve bilişsel işlevselliği doğrudan etkileyerek, öz kontrol ve uyarı işaretlerini tanıma kabiliyetini azaltarak şiddetin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Doğum öncesi dönemde alkol alımı cenin gelişimini olumsuz etkilemekte ve sonraki gelişim dönemlerinde suç ve şiddeti kapsayan bir dizi davranışsal problemlere neden olmaktadır. Alkol aile içi şiddetin de önemli nedenlerinden birisidir. Aynı zamanda şiddet mağdurları arasında bir başa çıkma

mekanizması olarak alkol bağımlılığı gelişebilmektedir (Preventing violence by reducing the availability and harmful use of alcohol [electronic resource], 2009, s. 3). Sosyal Öğrenme Teorisi'ne göre insanoğlu saldırganlık da dâhil olmak üzere pek çok davranışı gözlemleyerek öğrenmektedir. Gözlemleyerek öğrenmede dikkat, hafızada tutma, deneme yapma ve güdülenme gibi süreçler yer almaktadır (Bandura, 1977, s. 23). Bu öğrenmede sürecinde gözlemleyenin herhangi bir davranışta bulunması veya ödül almasına gerek yoktur (Plotnik vd., 2009, s. 601). Evde, okulda, medyada şiddete tanık olmak veya maruz kalmak şiddetin öğrenilmesini ve nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır. Özellikle medyanın şiddetin öğrenilmesi ve yaygınlaşmasında çok büyük rolü vardır. Medyada şiddet içerikli yapımların sürekli izlenmesi bireyleri şiddet eğilimli yapabilmekte veya şiddete karşı duyarsızlaştırmaktadır.

Özellikle çocuklar, duygusal, itaatkâr ve taklitçi yapılarından ötürü medya şiddetinden çok daha fazla etkilenmektedirler. Amerikan Pediatri Akademisi'ne göre televizyon, sinema, müzik ve bilgisayar oyunlarını içeren medyada şiddet izlemenin çocukların ve ergenlerin sağlığı için önemli bir risk taşımaktadır (Committee on Public Education, 2001, s. 1222). Pek çok araştırma bulgusu medya şiddetinin saldırganlığı arttırdığı, şiddete karşı duyarsızlaştırdığı, kâbus görme ve zarar verilme korkusuna yol açtığını göstermiştir (Anderson, Bushman, vd., 2017, s. 142; Anderson, Suzuki vd., 2017, s. 986; Wood vd., 1991, s. 371). Çocukları ve gençleri medya şiddetinden korumanın yolu medyadaki şiddet içeriklerini izlememelerini sağlamaktır. Zira kontrollü deneyler sonucunda saldırgan karakterin cezalandırıldığını gören çocukların, karakterin cezalandırılmadığını gören gruptaki çocuklardan daha az saldırganlık davranışı sergiledikleri, ancak hiç saldırgan içerik izlemeyen gruptaki çocukların en az saldırganlık sergileyen grup olduğu görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 396). Fikkers ve arkadaşlarının 1029 ergen üzerinde yaptıkları araştırmada özerklik-destekleyici, kısıtlayıcı ve tutarsız ebeveyn tutumlarının medya şiddetine maruz kalması ve saldırganlık üzerindeki etkisi incelenmiş, araştırma sonucunda özerk-destekleyici ebeveyn tutumunun daha az medya şiddetine maruz kalma ve daha düşük saldırganlıkla pozitif ilişkili olduğu, tutarsız ebeveyn tutumunun daha fazla medya şiddetine maruz kalma ve daha yüksek saldırganlıkla ilişkili olduğu tespit edilmiş, kısıtlayıcı ebeveyn tutumu ile medya şiddetine maruz kalma ve saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Fikkers vd., 2017, s. 407). Engelleneme-saldırganlık kuramına göre saldırganlık engelleme ön koşuluna bağlanmıştır. Bu hipotez 1930'larda Yale Üniversitesi'den bir grup psikologun çalışmalarından üretilmiştir (Dollard vd., 1939).

Kuramın ilk biçiminde engellemenin mutlaka saldırganlık üreteceği ve her saldırganlığın temelinde mutlaka bir engellemenin yer aldığı savunulmuştur. Birkaç yıl sonra kuram yeniden gözden geçirilmiş, engellemenin bir tepki ihtiyacı doğurduğu ve saldırganlığın da muhtemel tepkilerden birisi olduğu şeklinde değiştirilmiştir. Kuramın yeni biçiminde saldırganlığın bir engelleme sonucunda meydana geldiği, ancak engellemenin saldırganlık için yeterli olmadığı ileri sürülmüştür. Kuram tam bir saldırganlık tanımı verememesi ve hangi tür engellemenin saldırganlığa yol açacağını öngörememesi nedeniyle eleştirilmiştir (Hogg vd., 2011, s. 459). Çevresel faktörlerden hava sıcaklığı ve ortam kalabalığı ile saldırganlık arasında ilişki bulunmaktadır. Öfke anında vücut ısısında artış olduğu bilinen

bir gerçektir. Ancak ortam sıcaklığının da şiddet ile ilişkisi bulunmaktadır. Harris ve Stadler Dallas'ta 20 ayı aşkın süre boyunca yaptıkları araştırmada havalar normalden daha sıcak ve daha nemli iken şiddet olaylarında artış olduğunu bulmuştur (Harries & Stadler, 1983, s. 235). Kenrick ve MacFarlanc'ın araştırmasında da trafikte yeşil ışık yanarken duran araçlara sürücülerin tepkileri incelenmiş, sıcaklık arttıkça sürücülerin korna çalma sıklığının arttığı tespit edilmiştir (Kenrick & MacFarlane, 1986, s. 179). Kentleşmenin bir sonucu olan kalabalık ortamlarda bireylerin bir arada yaşama zorunluluğu bireyin kişisel yaşam alanının tecavüze uğradığı hissi uyandırarak stres ve anti sosyal davranışlara yol açabilmektedir. Regoeczi'nin Toronto'da yaptığı bir araştırmada nüfus yoğunluğu ile suç oranının artışı ve diğerleriyle etkileşime girmekten imtina etme arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Regoeczi, 2003, s. 457). Ayrıca araştırmalarda cinsel tacize uğrama veya pornografi izleme ile cinsel saldırılarda bulunma veya cinsel saldırılara karşı duyarsızlaşma arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur (Linz vd., 1988, s. 758; Seto & Lalumière, 2010, s. 526; Wright vd., 2016, s. 183; Zillmann & Bryant, 1984, s. 115).

3. Şiddetin Önlenmesi

Şiddet üzerinde birtakım genetik, biyolojik ve içgüdüsel faktörlerin etkileri olmakla birlikte genel olarak içinde yaşanılan toplumda izleme ve model alma yoluyla öğrenilmekte ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Şiddet genel olarak öğrenilmiş bir davranış bozukluğu olmasından ötürü eğitim yoluyla düzeltilebilir. Bununla birlikte çok boyutlu bir problem olan şiddetle etkin bir şekilde mücadelede onun farklı kaynaklarına yönelik yaklaşımların geliştirilmesi ve uygulanması önem arz etmektedir. Bu kısımda şiddet önleme yaklaşımlarını eğitsel, politik, hukuki ve tıbbi yaklaşımlar şeklinde dört kısımda ele alacağız.

3.1. Eğitsel Yaklaşımlar:

Eğitsel yaklaşımlar erken gelişim dönemlerinden itibaren dinî, ahlakî ve insanî değerlerin pedagojik yöntemler kullanılarak genç bireylere kazandırılması, aynı zamanda çocuk ve gençlere yönelik empati, stres yönetimi ve öfke kontrolü eğitimlerini kapsamaktadır. Şiddeti önlemede en doğru yaklaşım uygulanmış şiddeti cezalandırmaktan ziyade meydana gelmeden önlemektir. Bu ise ancak eğitim sayesinde mümkün olabilir.

Eğitim ailede başlar. Çocuğun içinde doğup büyüdüğü ilk sosyal ortam olan ailede sevgi, değer, güven gibi duyguları tecrübe etmesi fiziksel ve psikolojik gelişimi ve sağlığı için son derece önemlidir. 6 yaşına kadarki çocukluk tecrübeleri daha sonraki dönemdeki davranışlar üzerinde etkilidir. Hamilelik döneminde anne sağlığı, alkol, sigara ve uyuşturucu madde alımı, doğum sonrası dönemde çocuğun yetersiz beslenmesi, katı ve tutarsız ebeveyn tutumu çocukta sonraki gelişim dönemlerinde şiddet eğilimini arttırabilir. Aile ortamında sevgi, ilgi ve bakımdan yoksun olarak yetişen çocuklarda fiziksel gelişim geriliği ve psikolojik sorunlar ve şüpheci, kaçınmacı bağlanma yapısı gelişmektedir. Ayrıca

çocukluk döneminde kolay inanırlık, itaat ve taklitçilik eğilimi güçlüdür. Ailede şiddete tanık olan veya şiddete maruz kalan çocuklar şiddet uygulamayı öğrenmekte ve yetişkinlik dönemlerinde şiddet eğilimli bireyler haline gelebilmektedirler. Çocuklar dinlediklerinden ziyade gördüklerini öğrenirler. Dolayısıyla şiddeti önlemede en başta yapılması gereken şey anne babanın çocuklarına iyi bir model olması ve çocukların televizyon, radyo, internet ve oyunlarda şiddet içeriklerini izlemesinin önlenmesidir. Aile içinde destekleyici ve pozitif ilişkiler kurmak şiddeti önleyebilir. Başarısı kanıtlanmış ve umut vaat eden şiddet önleme yaklaşımları çocuk gelişimi, şiddet içermeyen disiplin ve problem çözme becerileri konusunda ebeveynlere eğitim sağlamayı, aile ve okul arasında yapılacak programlar ile çocuk ve ergenin yaşamına ebeveyn katılımının teşvik edilmesini, ergen ve genç yetişkinlere sosyal kabiliyetlerini geliştirme, ilişkilerini sürdürme konularında destek olmayı içermektedir.

Şiddet ve diğer davranış bozukluklarıyla mücadelede bireylerde öz kontrol kabiliyetinin geliştirilmesi gereklidir. Öz kontrol kabiliyetinin geliştirilmesi için en uygun dönem ise çocukluk dönemidir. Öz kontrol haz veren veya acıyı azaltan bir dizi davranış sergilemeye yönelik genel bir eğilimdir. Bundan dolayı çocukluk döneminde yüksek seviyede öz kontrol geliştirildiğinde birey muhtemelen hayatı boyunca suç ve diğer problemli davranışlara daha az ilgi duyacaktır (Nofziger & Rosen, 2017, s. 44). Bireylerde öz kontrol duygusunu geliştiren en önemli olgulardan birisi dindir. Din hayata, ölüme, tecrübe edilen negatif yaşamsal olaylara tatmin edici anlamlar yükleyerek, emirleri, yasakları ve dinî hayatın en önemli göstergesi olan ibadetleri ile pek çok pozitif duygu kazandırmakta, negatif duyguları azaltmakta ve davranış kontrolü kabiliyeti kazandırmaktadır (Carter vd., 2012, s. 691; McCullough & Willoughby, 2009, s. 69; Rounding vd., 2012, s. 635). Örneğin Wright ve arkadaşlarının 90 bin ergen birey üzerinde yapılan Ulusal Madde Kullanımı ve Sağlık Araştırması verilerine dayanarak yaptıkları araştırmada dindarlık ile birey veya grup kavgası ve şiddete başvurma arasında negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur (Salas-Wright vd., 2014, s. 1178). Karslı'nın farklı yaş ve meslekten 1133 birey üzerinde yaptığı araştırmada dindarlık ile öfke kontrolü arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Karslı, 2018, s. 341).

Şiddet ile mücadele için özellikle okul öncesi ve ilk öğretim kurumlarında sevgi, saygı, sabır ve empati gibi temel insanî değerlerin pedagojik yöntemlerle genç bireylere kazandırılması gereklidir. Zira sevgi ve diğer pozitif duygular ile donanmış birey diğer insanlara, hayvanlara ve çevreye zulmetmez. Engelleme ve sıkıntılar karşısında sakin kalabilme, kontrollü olma ve sorunlarla akılcı bir şekilde mücadele etmeyi sağlayan sabır erdeminin geliştirilmesi de şiddetle mücadelede önem arz etmektedir. Zira engelleme ve haksızlıklar karşısında bireyler çoğu zaman sakin kalamayıp, sorunla akılcı bir şekilde mücadele etmek yerine şiddete başvurmakta ve geri dönüşü mümkün olmayan sonuçlara yol açmaktadırlar. Empati erdeminin geliştirilmesi, şiddeti önlenmesi ve davranış kontrolü açısından çok önemlidir (Derman & Başal, 2014, s. 1049; Eisenberg vd., 2010, s. 143). Aronson tarafından gerçekleştirilen bir deneyde trafikte araçlar için yeşil ışık yandığında yoldan geçen yayalara sürücülerin agresif bir şekilde korna çaldıkları, ancak aynı durumda yoldan geçen kişi koltuk değnekli birisi olduğunda korna çalanların sayısının kayda değer

oranda azaldığı tespit edilmiştir. Koltuk değnekli yayaya daha az korna çalınmasının sebebi sürücülerin yaya ile empati kurmalarıdır (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 398).

Bazı toplumsal normlar ve kadına yönelik problemli bakış açısı şiddet davranışına yol açabilmektedir. Geçmişten günümüze pek çok ataerkil toplumda evin reisinin eş ve çocuklarına şiddet uygulaması doğal bir hak olarak görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal normlardaki kadın ve çocuğu bir mal olarak gören, kadınların özgür irade ve haklarını hiçe sayan problemli bakış açısının eğitim yoluyla değiştirilmesine yönelik stratejiler geliştirilmelidir. Şiddeti önleme stratejileri okul öncesi dönemdeki (3-5 yaşlar) çocuklar için zenginleştirilmiş programlar, 6-18 yaşları arasındaki bireyler için yaşam becerileri eğitimi ve sosyal gelişim programlarını ve yüksek şiddet riski altındaki ergenlere yardımcı olmayı, genç yetişkinlerin eğitimlerini tamamlamalarına, lisansüstü eğitim alma ve meslekî deneyim kazanmalarına yardımcı olmayı içermektedir. Bununla birlikte günümüze okullar maalesef çocukların şiddete maruz kaldığı mekânlar haline gelmiştir. 2017 UNICEF raporuna göre dünyadaki gençlerin yarısı okulda veya okul çevresinde akran şiddetine maruz kalmaktadır (Unicef, 2017). Koç'un 1381 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin %51'inin okulda şiddete maruz kaldığı, şiddet türü olarak %60,1'i fiziksel şiddet, %36,5'i sözel şiddet, %3,4'ü kapkaç, gasp şiddeti gördüğü tespit edilmiştir (Koç, 2011, s. 218, 221). Eğitim mekânları olan okullarda gerek akran gerekse öğretmen ve idareci şiddetine karşı duyarlılık arttırılmalıdır. Bununla birlikte okulların şiddetten uzak daha güvenli mekânlar haline gelebilmesi için okulun mimari tasarımının ve aydınlatmasının doğru bir şekilde yapılması, yeterli sayıda derslik açmak suretiyle kalabalık sınıfların önlenmesi, okullarda öğrencilerin spor yoluyla enerjilerini boşaltmalarını sağlayacak tesislerin yapılması, okul içinin, açık alanlarının ve çevresinin süreli olarak izlenmesi gereklidir.

3.2. Politik Yaklaşımlar:

Politik yaklaşımlar şiddete neden olan çevresel faktörlere yönelik yasama ve yürütme organları tarafından gerekli düzenlemelerin yapılması ve uygulanmasını içermektedir. Bunlar genel olarak ekonominin düzeltilmesi, yaşlı bakımı, çocuk istismarı, nafaka, alkol ve silah satışı, medyada şiddet içerikli yapımların yasaklanması, okul ve derslik sayılarının arttırılması ve çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasıdır.

Şiddet ve diğer anti sosyal davranışlar üreten mikro ve makro seviyede faktörler bulunmaktadır. Şiddete yönelik politikalar geliştirilirken mikro ve makro şiddet faktörleri arasındaki ayrımın göz önünde bulundurulması gereklidir. Mikro seviyedeki faktörler farklı aile yapıları, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, geçmiş gibi bireysel faktörlerdir. Makro seviyedeki faktörler ise grup, çevre, iklim, ekonomi gibi davranışı etkileyen bağlamsal özelliklerdir (Sporer vd., 2017, s. 169). Mikro ve makro seviyedeki şiddet faktörlerine yönelik farklı yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin mikro seviyedeki çocuk/akran şiddetine yönelik bilişsel davranışsal terapi psikoterapi uygulanabilir. Makro seviyede şiddet yaklaşımları

grup, kurumlar, fiziksel ortam, çevreyi hedef almaktadır. Grup şiddetine yönelik olarak hukuki ve adli yaklaşımlar, işsizlik şiddetine yönelik ekonomik yaklaşımlar geliştirilebilir. İklim değişimleri sonucunda meydana gelen kuraklık, ani su baskınları ve diğer doğal felaketler yaşamın devamı için gerekli olan temiz hava, su ve gıda teminini tehlike atması açlık kaynaklı şiddet üretme potansiyeli taşımaktadır. Bundan dolayı iklim değişimine yönelik tedbirlerin bir an önce alınması insanlığın geleceği açısından zorunludur. Bu bağlamda alınabilecek tedbirlerden bazıları elektrikli taşıtların yaygınlaştırılması, fosil yakıtlı taşıtların yasaklanması, filtre kullanmayan fabrika ve santrallere yönelik tedbirlerin alınması, plastik kirliliğini önlemek için geri dönüşümlü malzeme karşılığında ödeme yapan akıllı geri dönüşüm otomatlarının kullanılması, kentsel katı ve sıvı atıkların geri dönüşümünün zorunlu hale getirilmesidir.

Fiziksel, psikolojik ve cinsel boyutları olan aile içi şiddeti önlemek için politik yaklaşımlar geliştirilmelidir. Bu bağlamda en başta şiddet suçuna yönelik yasal boşlukların giderilmeli ve hukuksal duyarlılık arttırılmalıdır.Cinayetle sonuçlanmayan pek çok şiddet vakasında saldırganların tutuksuz yargılanması kamu vicdanını rahatsız etmektedir. Ayrıca bazı kadın cinayeti vakalarında kurbanların defalarca koruma talep ettikleri ancak taleplerinin kabul edilmediği ve nihayetinde eş/eski eş cinayetine kurban gittikleri medyaya yansımıştır. Şiddet mağduru kadın ve çocukların korunması ve izlenmesi, sanığın sıkı bir şekilde takip edilmesi gibi konularda hızlı bir şekilde kararlar alabilen aile içi şiddet mahkemeleri ülkemizde de bir an önce faaliyete geçirilmelidir. Boşanma sürecinde mal paylaşımı ve nafakanın eşler arasında gerginliğe neden olmasından ötürü bu konuda her iki tarafı mağdur etmeyecek yasal çözümler geliştirilmelidir. Ayrıca evlerde ve bakım evlerinde uygulanan yaşlı şiddetinin önlenmesi için politik yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun için yaşlıların evde bakımı için alternatif yaklaşımlar ve teşviklerin olması, bakım evlerinin sıkı bir şekilde denetlenmesi gereklidir. Çocuğa kötü muamele ve genç şiddetini önlemek için ebeveyn eğitimi ve ev ziyareti programları geliştirilmelidir.

Alkol tüm şiddet olaylarının yarısından sorumlu olan bağımlılık yapıcı bir maddedir. Alkol şiddetini önlemek için fiyat ve vergi politikaları ile alkole erişim zorlaştırılmalı, alkol etkisinde iken şiddet suçu işleyenlere alkol satışı yasaklanmalı, ayrıca alkollü olarak işlenen suçlarda ceza indirimi uygulanmamalıdır. Ayrıca ateşli silahlar, siyanür ve diğer zehirleyici maddelere erişimi zorlaştırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.

Medyanın şiddetin yaygınlaşmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Gazete, dergi, televizyon, radyo, internet medyasında şiddet içeriklerinin sürekli yer alması insanları şiddete karşı duyarsızlaştırmakta ve şiddet eğilimli bireyleri tetikleyebilmektedir. Dolayısıyla medya kaynaklı şiddetin önlenmesi için yazılı ve görsel tüm medya kanallarında şiddet içerikli yapımlar yasaklanmalıdır. Daha da önemlisi günümüzün tartışmasız en büyük medya ortamı olan internetteki şiddet içerikli haber ve görüntüleri çok hızlı bir şekilde denetleyebilecek ve kontrol altına alabilecek yapay zekâ destekli sistemler geliştirilmelidir.

Sosyal Düzensizlik Teorisi'ne göre istikrar, sosyal destek ve uyum toplumsal düzenin devamı açısından elzemdir; sosyal destek sistemlerindeki eksiklik sosyal uyumsuzluğa ve suç davranışına yol açmaktadır (Payne, 2006, s. 13). İstikrar ve düzenin bozulduğu savaş ve terör zamanlarında daha fazla şiddet olayları meydana gelmektedir. Ayrıca yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlik şiddetin önemli kaynaklarındandır (Fundação Calouste Gulbenkian, 1995, s. 112). İnsanlar yoksulluk veya diğer nedenlerden ötürü temel ihtiyaçlarını gidermede sıkıntı yaşadıklarında hayatta kalabilmek için şiddete başvurulabilirler. Bu bağlamda yoksulluk kaynaklı şiddeti önlemek için toplumdaki işsizlik ve gelir dengesizliğini azaltmaya yönelik stratejiler geliştirilmelidir.

3.3. Hukuki Yaklaşımlar:

Şiddete yönelik hukuki yaklaşımlar genellikle tutuklama ilkeleri ve uygulamaları, mağdur veya sanık haklarının korunması ve mahkeme standartları gibi kanuni yaptırımındaki usule ait değişikliklere yöneliktir. Hukuki yaklaşımlarda bazı amaçlar bulunmaktadır. Bunlar; suçlu ve mağdurların tespit edilmesi, suç kovuşturmasındaki delil ve prosedürle ilgili sorunların belirlenmesi, mağdurları korumak için sivil müdahalelerin başlatılması, suçluların daha sonraki şiddetinin azaltılması ve mağdur bireyler üzerinde sosyal ve yasal kontrollerin arttırılmasıdır (Chalk vd., 1998, s. 158). Şiddet vakalarında yasal müdahaleler genel olarak yeniden suç işlemenin önlenmesine odaklanmaktadır. Bunun yanında mağdurların ve toplumun güvenliği, suçlu sağlığı ve iyi oluşu gibi konular da bulunmaktadır. Hapishane içi şiddetin önlenmesi için yerleşkenin mimari tasarımı ve yerleşim düzeninin doğru bir şekilde yapılması, kapasite üzerinde mahkûm bulundurulmaması, hapishane içindeki yaşam şartlarının iyileştirilmesi, madde bağımlılığı, intihar eğilimi ve diğer şiddet potansiyeli olan mahkûmlara yönelik tedbirlerin alınması gereklidir. Hukukta ceza, suç olarak öngörülen bir eylemi gerçekleştiren kişiye yönelik yoksun bırakıcı bir karşılık olarak görülmekle birlikte suçlunun ıslah edilmesi ve topluma yeniden kazandırılması yönü de bulunmaktadır. Bu bağlamda ceza infaz kurumlarındaki bireylere yönelik olarak akademik eğitim, meslekî ve sosyal becerilerin geliştirilmesini içeren davranış değişimi ve rehabilitasyon programları uygulanabilir. Ancak bu şekildeki rehabilite programların uygulandığı infaz kurumlarının sayısı oldukça azdır. Ayrıca şiddet suçlarına yönelik cezaların orantısız veya yetersiz olması ve belli aralıklarla genel af çıkması hukuki yaptırımların caydırıcılığını azaltmakta ve suça eğilimli bireyleri cesaretlendirmektedir. Bununla birlikte şiddet problemini sadece ağır cezai yaptırımlarla çözmek mümkün değildir. Kadın cinayetleri ve çocuk tacizi olaylarından sonra idam cezasının geri gelmesi yönünde toplumda bir beklenti oluşmakla birlikte idam cezasının tek başına şiddet eğilimini azaltıp azaltmayacağı tartışmalı bir konudur. Amerika'da 1990-2018 yılları arasında idam cezasının uygulandığı ve uygulanmadığı eyaletlerdeki cinayet oranları incelenmiş ve 30 yıla yakın zaman diliminde idam cezası uygulanan eyaletlerdeki cinayet oranlarının idamın uygulanmayan eyaletlerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Death Penalty Information Center, 2019).

3.4. Tıbbi Yaklaşımlar:

Şiddete yönelik tedavi yaklaşımları genellikle cinsiyet, yaş grubu veya belli tür şiddet türlerine sahip belirli tür kitle üzerinde odaklanmış birtakım psikiyatrik ve farmakolojik uygulamaları içermektedir. Bazı durumlarda sağlık hizmeti sağlayıcıları ve sosyal kurum temsilcileri, hukuk büroları arasındaki etkileşimi içeren geniş kapsamlı müdahaleler gerekmektedir. Şiddete yönelik önleme ve tedavi uygulamaları bazı zihinsel hastalıklar ve aile uygulaması temelli hizmetler haricinde genellikle aileden ziyade bireye yöneliktir (Chalk vd., 1998, s. 207). Şiddet tedavisinde psikoterapi, bilişsel müdahale, gevşeme egzersizleri, bibliyoterapi, müzik terapi ve ilaç tedavisi gibi yöntemler kullanılmaktadır. Şiddet davranışının eşlik ettiği akut çalkalanma ve diğer durumlarda acil tedavi olarak hipnotikler, antipsikotikler, antikonvülzanlar veya genel anestezikler kullanılmaktadır. Bu ilaçlar sakinleştirici etki yaparak şiddet içeren davranış sergilemeyi zorlaştırmaktadır (Volavka, 2002, s. 271).

Yüksek şiddet riski olan bireylere yönelik birtakım terapi yaklaşımları mevcuttur. Bunlardan bazıları Multisistemik Terapi, İşlevsel Aile Terapisi, Çok Boyutlu Tedavi Destekli Bakım'dır. Multisistemik terapi (MST), ilk olarak 1970'lerin sonunda geliştirilmiş ergenlik dönemindeki ciddi anti sosyal davranış bozukluklarının bulgu temelli tedavisinde geçerliliği kanıtlanmış ve yaygın olarak kullanılmakta olan aile ve ev tabanlı bir müdahale yöntemidir. MST' de şiddet davranışı çok nedenli olarak görülmekte ve belirli risk faktörlerine uygun korucuyu faktörlerin tespiti için kişiye özgü müdahaleler yapılmaktadır. İşlevsel Aile Terapisi'nde şiddet sorunu işlevsiz aile ilişkilerinin bir belirtisi olarak görülmektedir. Bu nedenle sorunlu davranışa odaklanmak yerine müdahaleler semptom değişimine götürecek şekilde aile davranış desenlerini değiştirmeyi amaçlamaktadır. Çok Boyutlu Tedavi Destekli Bakım müzmin çocuk suçluların ev dışında kontrol altında tedavi amaçlı bakımı için çok yönlü olarak tasarlanmış bir müdahale dizisidir. Bu tedavi yöntemi sosyal öğrenme teorisinin ilkelerine dayanmakta ve sosyal ekolojik kavramsal yapı içinde uygulanmaktadır (Donnelly & Ward, 2015, s. 162,163). Düzeltici tedavilerde temel amaç bireyin psiko-sosyal uyum bozukluğunu düzelterek yeniden suç işleme eğilimini azaltmaktır. Bundan dolayı müdahaleler şiddet veya suç riskini arttıran faktörlerin etkilerini tedavi etmek üzere tasarlanmalıdır. Örneğin madde bağımlılığı tedavisi suç veya şiddet eğilimini azaltmaktadır (Borum & Verhaagen, 2006, s. 154). Tedavi hizmetleri genellikle yatan hasta veya ayakta tedavi kliniklerinde sağlık çalışanları veya sosyal hizmetler görevlileri tarafından verilmektedir. Tedavilerde bireysel veya grup psikoterapisi; şiddete yönelik tutum değiştirme programları, meslekî yeterlilik, öfke yönetimi ve kişiler arası ilişkileri geliştirme programları; antipsikotikler, duygu durum dengeleyicileri içeren psiko-aktif ilaçlarla tedavi ve madde bağımlılığı programları yer almaktadır. Ayrıca tedavilerin diğer bir önemli yönü fiziksel hastalık, kişiler arası zıtlaşma, işsizlik, hukuki sorunlar gibi akut stres kaynaklarını azaltmaktadır. Çünkü yaşam stresi zihinsel hastalıkları tetikleyebilir veya daha kötü bir hale getirebilir. Stres kaynaklarını azaltma kriz yönetim merkezleri, yasal danışmanlık hizmetlerinden destek almayı gerektirebilir (Scott & Livingston, 2007, s. 16).

Sonuç

Bu çalışmada küresel bir sorun olan şiddetin kaynakları ve çözüm yolları incelenmiştir. Şiddet insanlık tarihi kadar eski olan evrensel bir problemdir. Şiddet çok boyutlu bir problem olduğu için şiddetle mücadele yaklaşımları da çok yönlü olmalı ve bu yaklaşımlar uygulanmış şiddetten daha ziyade şiddetin önlenmesi üzerine odaklanmalıdır. Bu ise şiddet üreten risk faktörlerinin doğru bir şekilde tespit edilip, etkili tedbirlerin alınması ile mümkün olabilir. Kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmak için cinsiyet eşitsizliğinin ve toplumsal normlardaki kadına yönelik problemli bakış açısının eğitim yoluyla düzeltilmesi gereklidir. Şiddet çoğunlukla öğrenilmiş bir anti sosyal davranış olduğundan dolayı eğitim yoluyla düzeltilebilir. Bu bağlamda aileden başlayarak bireylere davranış kontrolü kabiliyeti sağlayan dinî, manevi ve insanî değerlerin genç bireylere kazandırılması gereklidir. Şiddetle mücadelede eğitim kurumları, diyanet, ordu, polis teşkilatı, sivil toplum kuruluşları, sağlık kurumları, spor kulüpleri, yasama ve yürütme organları birlikte çalışmalıdır. Şiddet sorununun bütünüyle ortadan kaldırılması geniş ölçekli bir sosyal değişimi gerektirmektedir. Bu değişim büyük bir çaba ve zaman gerektirdiğinden ötürü şiddetin tümüyle ortadan kaldırılması kısa vadede mümkün değildir. Ancak yine de soruna farklı açılardan yaklaşan ve çözüm önerileri getiren bu tür araştırmaların sayısı artırılmalıdır.

Kaynakça

American Psychiatric Association, & American Psychiatric Association (Ed.). (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5 (5th ed). American Psychiatric Association.

Anderson, C. A., Bushman, B. J., Bartholow, B. D., Cantor, J., Christakis, D., Coyne, S. M., Donnerstein, E., Brockmyer, J. F., Gentile, D. A., Green, C. S., Huesmann, R., Hummer, T., Krahé, B., Strasburger, V. C., Warburton, W., Wilson, B. J., & Ybarra, M. (2017). Screen Violence and Youth Behavior. Pediatrics, 140(Supplement 2), S142-S147. https://doi.org/10.1542/peds.2016-1758T

Anderson, C. A., Suzuki, K., Swing, E. L., Groves, C. L., Gentile, D. A., Prot, S., Lam, C. P., Sakamoto, A., Horiuchi, Y., Krahé, B., Jelic, M., Liuqing, W., Toma, R., Warburton, W. A., Zhang, X.-M., Tajima, S., Qing, F., & Petrescu, P. (2017). Media Violence and Other Aggression Risk Factors in Seven Nations. Personality and Social Psychology Bulletin, 43(7), 986-998. https://doi.org/10.1177/0146167217703064

Archer, J. (1994). TESTOSTERONE AND AGGRESSION. Journal of Offender Rehabilitation, 21(3-4), 3-25. https://doi.org/10.1300/J076v21n03_02

Bandura, A. (1977). Social learning theory. Prentice-Hall.

Batrinos, M. L. (2012). Testosterone and aggressive behavior in man. International Journal of Endocrinology & Metabolism, 10(3), 563-568. https://doi.org/10.5812/ijem.3661

Bettencourt, B. A., Talley, A., Benjamin, A. J., & Valentine, J. (2006). Personality and aggressive behavior under provoking and neutral conditions: A meta-analytic review. Psychological Bulletin, 132(5), 751-777. https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.5.751

Book, A. S., Starzyk, K. B., & Quinsey, V. L. (2001). The relationship between testosterone and aggression: A meta-analysis. Aggression and Violent Behavior, 6(6), 579-599. https://doi.org/10.1016/S1359-1789(00)00032-X

Borum, R., & Verhaagen, D. A. (2006). Assessing and managing violence risk in juveniles. Guilford Press.

Budak, S. (2005). Psikoloji sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları.

Bushman, B. J., Baumeister, R. F., & Stack, A. D. (1999). Catharsis, aggression, and persuasive

influence: Self-fulfilling or self-defeating prophecies? Journal of Personality and Social Psychology, 76(3), 367-376. https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.3.367

Carter, E. C., McCullough, M. E., & Carver, C. S. (2012). The Mediating Role of Monitoring in the Association of Religion With Self-Control. Social Psychological and Personality Science, 3(6), 691-697. https://doi.org/10.1177/1948550612438925

Chalk, R. A., King, P. A., & National Research Council (U.S.) (Ed.). (1998). Violence in families: Assessing prevention and treatment programs. National Academy Press.

Check, J. V. P., & Dyck, D. G. (1986). Hostile aggression and type A behavior. Personality and Individual Differences, 7(6), 819-827. https://doi.org/10.1016/0191-8869(86)90080-2

Committee on Public Education. (2001). Media Violence. PEDIATRICS, 108(5), 1222-1226. https://doi.org/10.1542/peds.108.5.1222

Derman, M. T., & Başal, H. A. (2014). The Impact of Empathy Education Programme Which was Performed on 10-11 Year Old Children from Different Socioeconomic Levels on the Aggression Level. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 141, 1049-1053. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.176

Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1939). Frustration and aggression. Yale University Press. https://doi.org/10.1037/10022-000

Donnelly, P. D., & Ward, C. L. (Ed.). (2015). Oxford textbook of violence prevention: Epidemiology, evidence, and policy (First edition). Oxford University Press.

Eisenberg, N., Eggum, N. D., & Di Giunta, L. (2010). Empathy-Related Responding: Associations with Prosocial Behavior, Aggression, and Intergroup Relations: Empathy-Related Responding. Social Issues and Policy Review, 4(1), 143-180. https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01020.x

Eisenegger, C., Naef, M., Snozzi, R., Heinrichs, M., & Fehr, E. (2010). Prejudice and truth about the effect of testosterone on human bargaining behaviour. Nature, 463(7279), 356-359. https://doi.org/10.1038/nature08711

Fikkers, K. M., Piotrowski, J. T., & Valkenburg, P. M. (2017). A matter of style? Exploring the effects

of parental mediation styles on early adolescents' media violence exposure and aggression. Computers in Human Behavior, 70, 407-415. https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.01.029

Freud, Sigmund, & Strachey, J. (1989). Beyond the pleasure principle. Norton.

Freud, Sigmung. (1962). Civilization and its discontents. Norton Company.

Fundação Calouste Gulbenkian (Ed.). (1995). Children and violence: Report of the Commission on Children and Violence convened by the Gulbenkian Foundation. Calouste Gulbenkian Foundation.

Geen, R. G., & Quanty, M. B. (1977). The Catharsis of Aggression: An Evaluation of a Hypothesis. Içinde Advances in Experimental Social Psychology (C. 10, ss. 1-37). Elsevier. https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60353-6

Harries, K. D., & Stadler, S. J. (1983). Determinism Revisited: Assault and Heat Stress in Dallas, 1980. Environment and Behavior, 15(2), 235-256. https://doi.org/10.1177/0013916583152006

Hogg, M. A., Vaughan, G. M., Yıldız, İ., & Gelmez, A. (2011). Sosyal psikoloji. Ütopya Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Günümüzde insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş. Evrim Yayınevi.

Karslı, N. (2018). Öfke Kontrolü ve Dindarlık. Kimlik Yayınları.

Kenrick, D. T., & MacFarlane, S. W. (1986). Ambient Temperature and Horn Honking: A Field Study of the Heat/Aggression Relationship. Environment and Behavior, 18(2), 179-191. https://doi.org/10.1177/0013916586182002

Koç, B. (2011). Okullarda Şiddet (2. Baskı). E Yazı Yayınları.

Linz, D. G., Donnerstein, E., & Penrod, S. (1988). Effects of long-term exposure to violent and sexually degrading depictions of women. Journal of Personality and Social Psychology, 55(5), 758-768. https://doi.org/10.1037/0022-3514.55.5.758

Lorenz, K. (2005). On aggression. Taylor & Francis e-Library. https://ebookcentral.proquest.com/lib/ulaval/detail.action?milDocID=11160

Mallick, S. K., & Mccandless, B. R. (1966). A study of catharsis of aggression. Journal of Personality and Social Psychology, 4(6), 591-596. https://doi.org/10.1037/h0023987

McCullough, M. E., & Willoughby, B. L. B. (2009). Religion, self-regulation, and self-control: Associations, explanations, and implications. Psychological Bulletin, 135(1), 69-93. https://doi.org/10.1037/a0014213

Meyer-Lindenberg, A., Buckholtz, J. W., Kolachana, B., R. Hariri, A., Pezawas, L., Blasi, G., Wabnitz, A., Honea, R., Verchinski, B., Callicott, J. H., Egan, M., Mattay, V., & Weinberger, D. R. (2006). Neural mechanisms of genetic risk for impulsivity and violence in humans. Proceedings of the National Academy of Sciences, 103(16), 6269-6274. https://doi.org/10.1073/pnas.0511311103

Miles, D. R., & Carey, G. (1997). Genetic and environmental architecture on human aggression. Journal of Personality and Social Psychology, 72(1), 207-217. https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.1.207

Nofziger, S., & Rosen, N. L. (2017). Building Self-control to Prevent Crime. Içinde B. Teasdale & M. S. Bradley (Ed.), Preventing Crime and Violence (ss. 43-56). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-44124-5_5

Parlatır, İ., & Türk Dil Kurumu (Ed.). (2011). Türkçe sözlük (11. baskı). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.

Payne, P. R. (2006). Youth violence prevention through asset-based community development. LFB Scholarly Pub.

Plotnik, R., Geniş, T., Darcan Çiftçi, S., & Dağ, H. (2009). Psikoloji'ye giriş. Kaknüs Yayınları.

Preventing violence by reducing the availability and harmful use of alcohol [electronic resource. (2009). World Health Organization.

Regoeczi, W. C. (2003). When context matters: A multilevel analysis of household and neighbourhood crowding on aggression and withdrawal. Journal of Environmental Psychology, 23(4), 457-470. https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00106-8

Rounding, K., Lee, A., Jacobson, J. A., & Ji, L.-J. (2012). Religion Replenishes Self-Control. Psychological Science, 23(6), 635-642. https://doi.org/10.1177/0956797611431987

Salas-Wright, C. P., Vaughn, M. G., & Maynard, B. R. (2014). Religiosity and Violence Among Adolescents in the United States: Findings From the National Survey on Drug Use and Health 2006-2010. Journal of Interpersonal Violence, 29(7), 1178-1200. https://doi.org/10.1177/0886260513506279

Scott, T. B., & Livingston, J. I. (2007). Assessing risk of spousal assault: An international approach to reduce domestic violence and prevent recidivism. Nova Science Publishers.

Seto, M. C., & Lalumière, M. L. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. Psychological Bulletin, 136(4), 526-575. https://doi.org/10.1037/a0019700

Sporer, K., Anderson, A. L., & Peterson, J. (2017). Macro- and Micro-approaches to Crime Prevention and Intervention Programs. Içinde B. Teasdale & M. S. Bradley (Ed.), Preventing Crime and Violence (ss. 169-176). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-44124-5_15

Volavka, J. (2002). Neurobiology of violence (2nd ed). American Psychiatric Pub.

Wood, W., Wong, F. Y., & Chachere, J. G. (1991). Effects of media violence on viewers' aggression in unconstrained social interaction. Psychological Bulletin, 109(3), 371-383. https://doi.org/10.1037/0033-2909.109.3.371

Wright, P. J., Tokunaga, R. S., & Kraus, A. (2016). A Meta-Analysis of Pornography Consumption and Actual Acts of Sexual Aggression in General Population Studies: Pornography and Sexual Aggression. Journal of Communication, 66(1), 183-205. https://doi.org/10.1111/jcom.12201

Zillmann, D., & Bryant, J. (1984). Effects of Massive Exposure to Pornography. Içinde Pornography and Sexual Aggression (ss. 115-138). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-466280-3.50012-9

İnternet Kaynakları

Alcohol Rehab. (2019). Alcohol-RelatedCrimes. 19 Ocak 2020 tarihinde https://www.alcoholrehabguide.org/alcohol/crimes/#sources adresinden erişildi.

Umut Vakfı, (2018). Türkiye Silahlı Şiddet Haritası 2018. 13 Ocak 2020 tarihinde http://www.umut.org.tr/umut-vakfi-turkiye-silahli-siddet-haritasi-2018 adresinden erişildi.

WHO. (2017). 10 factsaboutviolenceprevention. 13 Ocak 2020 tarihinde https://www.who.int/features/factfiles/violence/en/ adresinden erişildi.

TÜİK. (2019). Ölüm İstatistikleri 2018. 13 Ocak 2020 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30701 adresinden erişildi.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2019). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu2019Raporu.13Ocak2020tarihinde http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu adresinden erişildi.

UNICEF. (2017). ENDViolence. 24 Ocak 2020 tarihinde https://www.unicef.org/end-violence?utm_source=referral&utm_medium=media&utm_campaign=evac adresinden erişildi.

DeathPenalty Information Center. (2019). MurderRates. 27/01/2020 tarihinde https://deathpenaltyinfo.org/facts-and-research/murder-rates/murder-rate-of-death-penalty-states-compared-to-non-death-penalty-states adresinden erişildi.

Not

Not

Not

Güven Toplumunun İnşası

Şiddetin Anatomisi ve Çözüm Yolları

KADEM
KADIN VE DEMOKRASİ DERNEĞİ

kadem.org.tr | kademorgtr